ODBORNÝ BANKOVÝ ČASOPIS
FEBRUÁR 1997
ROČNÍK 5

BANKING JOURNAL
FEBRUARY 1997
VOLUME V

BIATEC

NÁRODNÁ
BANKA
SLOVENSKA

NATIONAL
BANK OF
SLOVAKIA

2

NOVÉ EXPOZÍCIE MESTSKÉHO HRADU V KREMNICI

Národná banka Slovenska – Múzeum mincí a medailí v Kremnici slávnostne otvorila v závere minulého roka nové expozície Mestského hradu v Kremnici po jeho komplexnej obnove.

Mestský hrad je od roku 1970 ako jedinečný komplex stredovekého osídlenia a fortifikácie, národnou kultúrnou pamiatkou. V rokoch 1976–1996 prešiel rozsiahlou rekonštrukciou, na financovanie ktorej významnou čiastkou prispela Národná banka Slovenska.

V jednotlivých objektoch hradu boli vybudované štyri expozície: Barokové plastiky, Z archeologických výskumov mestského hradu, Obrana mesta a Kremnické zvony a zvonolejári. Návštevníkom je sprístupnený tiež neskororománsky karner s kostnicou a nástennými gotickými maľbami, ako aj kostol sv. Kataríny. Vo veži kostola je zriadená dobová izba strážcov a veža slúži aj ako vyhliadka s najkrajšou panorámou mesta Kremnica.

1

3

2

1. Kremnica – v pozadí hradný areál.
2. Záber z prehliadky expozície Barokové plastiky.
3. Riaditeľka Múzea mincí a medailí v Kremnici Mgr. Mariana Novotná (druhá sprava) pri prehliadke expozície Z archeologických výskumov Mestského hradu s hosťami slávnostného podujatia.

4

4. Časť expozície Obrana mesta.
5. Návštevníkov zaujala i expozícia Kremnické zvony a zvonolejári.

5

Pripravila: PhDr. Naďa Šeňová, Múzeum mincí a medailí v Kremnici
Foto: PhDr. Ivan Paška a Filip Lašut

Obsah/Contents

NA AKTUÁLNU TÉMU

Ing. Soňa Vágnerová
Hodnotenie podnikateľskej činnosti bánk
Evaluation of the Business Activities of Banks 2, 32

Ing. Dušan Garay
Nová forma vzdelávania
A New Form of Education 6, 36

TEÓRIA

Prof. Ing. Vladimír Mokrý, CSc.
Úvaha o deficite štátneho rozpočtu a jeho krytí
On the State Budget Deficit and its Coverage 7

PREDSTAVUJEME

Mgr. Soňa Babincová
Stretnúť človeka... (o bankovníctve, bankách a bankároch)
To Meet a Man... (on Banking, Banks and Bankers) 10

POSTREHY • PODNETY

Ing. Mária Pročková
Profesia firemný poradca v slovenských bankách
Business of Financial Consultants in Slovak Banks 12

ATLAS PEŇAZÍ

Gabriel Schlosser
Grécka (Helénska) republika – história a súčasnosť gréckej meny
Greek Currency – Past and Present 13

PRÍLOHA

Ing. Ľubica Horniaková, CSc.
Niekoľko pohľadov na trh cenných papierov
Some Aspects of the Slovak Securities Market 15

ZO ZAHRANIČIA

Doc. Ing. Viktória Čejková, CSc.
Transformácia českého poisťovníctva
Transformation of the Czech Insurance Sector 26

BIATEC
Odborný bankový časopis
február 1997

Vydavateľ:
Národná banka Slovenska

Published by
National Bank of Slovakia

Redakčná rada/Editorial Council:
Ing. Vladimír Masár (predseda), Mgr. Soňa Babincová, PhDr. Eva Barlíková, Ing. Adam Celušák, CSc., Prof. Ing. Irena Hlavatá, CSc., Ing. Štefan Králik, Ing. Jozef Kreutz, Doc. Ing. Jozef Makúch, CSc., Ing. Gabriela Miklošová, Ing. Miroslav Marenčík, Ing. Pavol Ochotnický, CSc., Doc. Ing. Anna Pilková, CSc. MBA, Ing. Monika Siegelová, Ing. Vladimír Valach

Redakcia/Editorial Staff:
šéfredaktorka/Editor in Chief
Mgr. Soňa Babincová ☎ 563 4406
zástupkyňa šéfredaktorky/Editor
Ing. Alica Polónyiová ☎ 563 3400
výtvarná redaktorka/Graphics Editor
Anna Chovanová ☎ 563 4536

Adresa redakcie/Editorial Office:
Národná banka Slovenska
redakcia BIATEC
Štúrova 2, 818 54 Bratislava
tel.: 563 3034, 563 4406, 563 3400,
fax: 563 3035

Objednávky a predplatné
prijíma redakcia: na časopis: ☎ 563 3034
na inzerciu: ☎ 563 4536
Počet vydaní: 12 - krát do roka

Cena jedného výtlačku: 19,10 Sk vrátane DPH

Ročné predplatné: 229 Sk vrátane DPH

Tlač / Printed by: i + i print, spol. s r.o.
Ondavská 3, 826 47 Bratislava

Distribúcia / Distributed by:
PNS, a. s., Košická 1, 813 80 Bratislava

Termín odovzdania rukopisov: 3. 2. 1997

Dátum vydania: 17. 2. 1997

Registračné číslo: MK SR 698/92
ISSN 1335 - 0900

1. strana obálky/Front Cover:
• Medzi najvýznamnejšie a najbohatšie hromadné nálezy rimskych mincí na území Slovenska patrí poklad rimských strieborných denárov nájdený roku 1930 vo Vyškovciach nad Ipľom. Je pozoruhodným dokladom o stykoch rimského impéria s územím dnešného Slovenska. Jednotlivé razby z tohto hromadného nálezu pochádzajú z obdobia od roku 63 až do roku 153 nášho letopočtu.
Vyše tisíc strieborných denárov s portrétmi rimských cisárov od známeho Neróna až po Antonia Pia poskytujú vďačný materiál na štúdium portrétneho umenia na minciach z tohto obdobia. Poklad je uložený v zbierke Slovenského národného múzea v Bratislave
• Among the mass findings of Roman coins in Slovakia, the treasury recovered at Vyškovce nad Ipľom (South of Slovakia) in 1930, consisting of Roman silver denarii is considered to be one of the most important and richest. The various coins of this finding were minted between AD 63 and 153. The finding consists of more than 1000 silver denarii with portraits of Roman emperors Nero and Antoninus Pius.

– EM –
Foto: Mikuláš Červeňanský

HODNOTENIE PODNIKATEĽSKEJ ČINNOSTI BÁNK

Ing. Soňa Vágnerová
Inštitút menových a finančných štúdií NBS

Národná banka Slovenska prostredníctvom oddelenia bankovej štatistiky a svojich pobočiek v Bratislave, Banskej Bystrici a Košiciach zhromažďuje a spracováva štatistické údaje z oblasti bankových produktov za jednotlivé bankové subjekty, v regionálnom členení a za bankový sektor ako celok. V regionálnom členení sú údaje sledované podľa základných bankových produktov – vkladov a úverov za oblasti bývalých krajov Slovenska, a to Západoslovenský kraj vrátane Bratislavy, Stredoslovenský a Východoslovenský kraj. Na základe dostupných údajov v r. 1996 boli zhodnotené bankové operácie s vkladmi a úvermi v SR za r. 1995, ktoré budú doplnené z hľadiska dynamického pohľadu o hodnotenie za r. 1996. Nové územnosprávne členenie Slovenska v r. 1997 ovplyvní zber regionálnych štatistických údajov a ich spracovanie, ktoré uskutočnia pobočky NBS podľa novovytvorených krajov. V oblasti bankových produktov a služieb by sa informačná základňa mala doplniť o nové druhy produktov pôsobiacich na slovenskom bankovom trhu, ktoré majú svoj význam z hľadiska podpory určitej oblasti a z hľadiska objemu, tak aby boli porovnateľné v rámci medzinárodných štandardov.

Zmena politicko-ekonomického systému na Slovensku vytvorila podmienky na rozvoj bankového sektora, ktorý začal na rozdiel od bankového sektora pôsobiaceho v centrálne riadenej ekonomike plniť významnú funkciu pri alokácii zdrojov. Banková sústava u nás prešla nedávno etapou vzniku dvojstupňového systému, inštitucionálne sa neustále vyvíja a na základe vývoja dochádza aj k úprave legislatívnych podmienok.

S trhovou ekonomikou úzko súvisí otázka trhovej konkurencie. Silné konkurenčné prostredie určitých skupín bankových produktov, diferenciácia klientských skupín a všeobecne narastajúce požiadavky klientov nútia banky k prechodu od extenzívneho prístupu ku skvalitneniu bankových produktov a služieb na základe požiadaviek klientely.

Banky vzájomne medzi sebou súťažia a obchodujú s bankovými produktami, ktoré podnecujú rozvoj bankových služieb. Konkurencia prebieha na trhu bankových produktov medzi jednotlivými skupinami, t. j. nákupom peňazí vo forme vkladov, predajom peňazí vo forme úverov, založením účtov, nákupom a predajom cenných papierov.

Hlavným problémom bankového podnikania je zosúladiť rôzne bankové ciele, t. j. schopnosť banky hradiť vlastné prevádzkové náklady a predchádzať bankovému úpadku, schopnosť banky vyplácať na požiadanie cudzie zdroje – vklady – a schopnosť banky dosahovať zisk. V snahe dosahovania vyššieho zisku sa banka môže uchýliť k rizikovým bankovým obchodom alebo ohrozovať svoju likviditu úverovými obchodmi, pri ktorých nie je zabezpečená dohodnutá doba splatnosti, alebo poskytovať bankové úvery s dlhšími termínmi splatnosti bez ohľadu na zodpovedajúci objem a časovú skladbu svojich primárnych zdrojov.

Ďalším problémom je riadenie likvidity banky cez pasíva. Zo statického pohľadu bude banka likvidná, ak bude nakupovať iba terminované vklady a emitovať bankové obligácie. V tomto prípade bude disponovať so stabilnými zdrojmi bez rizika nelikvidnej situácie. Takýto stav dosahujú čisté hypotekárne banky. Z dynamického pohľadu sú terminované vklady a obligácie splatné v rôznych obdobiach. K daným obdobiam splatnosti musí banka získavať ďalšie zdroje, či už vo forme predaja ďalších obligácií, vkladových certifikátov alebo nákupom terminovaných vkladov. Tým že sa vklady získavajú formou vkladových certifikátov a bankových obligácií, môže finančný investor získať investované peniaze pred splatnosťou predajom týchto cenných papierov na finančnom trhu (sekuritizácia pasív). Situácia je zložitejšia, keďže banka musí poskytovať ďalšie bankové služby – prijímať vklady na požiadanie a krátkodobé vklady. Problém riadenia likvidity banky cez pasíva je tým naliehavejší, čím sú termíny splatnosti všetkých druhov vkladov kratšie a čím je väčšia obratovosť vkladov.

Vklady na požiadanie – bežné účty sú pre banku nákladným peňažným zdrojom, keďže vyžadujú viac pracovných úkonov ako ostatné druhy vkladov, udržujú sa na nich v priemere nižšie peňažné objemy, možnosť ich využitia na poskytnutie úveru je obmedzená pomerne vysokými povinnými minimálnymi rezervami v dôsledku vysokého stupňa likvidity. Na druhej strane banka na ne poskytuje nízke úrokové sadzby, účtuje obratovú proviziu, rôzne poplatky za vedenie účtu a za uskutočňovanie platobného styku. Príjmy z bežných účtov nekryjú náklady banky na ich vedenie, avšak ich význam spočíva v nadviazaní kontaktov s klientami, od ktorých môže banka získať iné druhy vkladov.

Stabilným cudzím zdrojom pre banku sú terminované vklady. Sú dôležité pre likviditu banky, všeobecne sa na ne vzťa-

hujú nižšie povinné minimálne rezervy[1] a pri niektorých dlhodobých terminovaných vkladoch môžu byť banky oslobodené od vytvárania rezerv. Banka pri terminovaných vkladoch poskytuje vyššie úrokové sadzby v prípadoch vopred stanovenej doby splatnosti bez možnosti výberu pred dohodnutým terminom, pri väčšom objeme vkladu a na dlhodobý terminovaný vklad.

Na terminované vklady nadväzujú vkladové certifikáty, ktoré sú alternatívou krátkodobých, strednodobých a dlhodobých terminovaných vkladov. Podobne ako v prípade terminovaného vkladu je dohodnutá doba splatnosti a výška úrokovej sadzby, certifikáty na rozdiel od terminovaného vkladu však možno v prípade potreby predať na sekundárnom trhu. Možno ich tiež ponúknuť širšiemu okruhu investorov. Vkladatelia získavajú v ob-chodovateľných vkladových certifikátoch pohľadávky, ktoré môžu predať na sekundárnom trhu a tým si zaistiť likviditu. Emisiou certifikátov banka získava vklady so záväznou splatnosťou a nemôže dôjsť k odvolaniu vkladu ako pri terminovaných vkladoch.

Úsporné vklady sú stabilnejšie zdroje ako neterminované vklady, aj keď sú možné výkyvy, ktoré ovplyvňujú likviditu banky. Ide o zdroje, ktoré si nevyžadujú vysoký nákladový úrok. V prípade záujmu zo strany štátu sa podporujú niektoré produkty úsporných vkladov, či už vo forme daňových úľav alebo štátnych prémií. Skutočná doba obrátkovosti úsporných vkladov môže byť nižšia ako v prípade terminovaných vkladov. Pre získanie klienta musí banka neustále inovovať motivujúce podmienky úsporných vkladov. Jedným z takýchto faktorov je ochrana vkladov.

[1]Praktické stanovenie povinných minimálnych rezerv je ovplyvnené aj inými faktormi, napr. makroekonomickým vývojom.

Alternatívnou formou sporenia miesto vkladnej knižky sú vkladové listy, na ktorých je záväzná doba splatnosti a výhodnejšia úroková sadzba.

Z hľadiska štruktúry primárnych vkladov vplyv na tvorbu dlhodobých zdrojov bánk majú terminované a úsporné vklady. Zvláštne postavenie v prípade dlhodobých úsporných vkladov má stavebné sporenie.

Nedostatok úverových zdrojov potrebných na financovanie dlhodobejších investičných akcií prinútil ekonomické subjekty využívať také prostriedky, ktoré u nás nemajú dlhú tradíciu – cenné papiere. Prvou možnosťou, ako si zabezpečiť finančné prostriedky je emisia dlhopisov, najčastejšie podnikových alebo komunálnych prostredníctvom emisie nových akcií. Banka, ktorú si klient (ktorý splnil podmienky stanovené na povolenie emisie cenných papierov) vyberie, umiestni cenné papiere na domácom, resp. zahraničnom trhu. Taktiež banka si zabezpečuje finančné zdroje emisiou vlastných (bankových) cenných papierov. Ide o emisiu akcií na zvýšenie základného kapitálu alebo emisiu dlhopisov, ktorými sa banka snaží získať zdroje pre vlastné obchody.

Emisiou obligácií banka získava stabilizované dlhodobé peňažné zdroje, v prípade ktorých finančný investor nemá nárok na výpoveď investovanej čiastky, môže však dlhopis kedykoľvek predať na sekundárnom kapitálovom trhu. Z nákladového hľadiska je emisia obligácií stredom medzi drahšími emisiami akcií a lacnejším refinancovaním úspornými a terminovanými vkladmi. Náhradou za vyššie náklady je získanie dlhodobejších dispozičných peňažných zdrojov, z ktorých netreba tvoriť povinné minimálne rezervy.

Ťažiskom obchodnej činnosti väčšiny bánk je predaj úverov. Úvery vytvárajú podstatnú časť zisku, nepriamo vplývajú na získavanie vkladov a poskytovanie rôznych bankových služieb. Na druhej strane predstavujú pre banky rizikové bankové aktíva, nie sú celkom likvidné, keďže len zriedka sú premenené na hotové peniaze pred svojou splatnosťou.

Časť úverov môže byť okrem úverovej zmluvy zaistená aj majetkom dlžníka, časť úverov je poskytnutá len na základe zmluvy obsahujúcej prísľub splatenia. Takto poskytnuté nezaistené úvery sú rizikovejšie.

Z časového hľadiska banky poskytujú najväčší objem krátkodobých úverov. V poskytovaní dlhodobých úverov vznikajú medzi bankami najväčšie rozdiely. Poskytovanie dlhodobých úverov je pre banky v súčasných podmienkach rizikovejšie. Pre klienta sú výhodné svojou prispôsobivosťou individuálnym potrebám. Sú predstupňom štandardizovanej emisie dlhopisov, ktoré sú umiestňované na kapitálovom trhu.

Vlastný kapitál bánk a všetky cudzie zdroje od nebankových klientov by mali za ideálnych podmienok zodpovedať aktívam banky. Z rôznych dôvodov však uvedený vzťah nie je zachovaný. Banka má možnosť doplniť chýbajúce zdroje od iných bánk a od centrálnej banky. Úvery centrálnej banky sú inštrumentom peňažného trhu a ovplyvňujú obchodnú činnosť bánk. Výška takto poskytnutých úverov a ich cena je jedným z nástrojov menovej politiky.

Nákupom peňazí vo forme vkladov a predajom peňazí vo forme úverov jednej banky od druhej ide o snahu vyhovieť požiadavkám klientov a potrebe vyrovnávať ekonomickú poziciu banky, jej likviditu. Úverové a vkladové medzibankové obchody predstavujú v zahraničí asi 30 % podiel na bilancii.

Pri hodnotení podnikateľskej činnosti bánk, ktoré vychádza zo statického pohľadu na bilanciu aktív a pasív banky k 31. 12. 1995 a z rozdelenia jej štruktúry na operácie s pokladničnými a medziban-

Základné regionálne údaje k 31. 12. 1995

1	2	3	4	5	6		7	8	9
Regióny	Rozloha km²	Počet obyvateľov	Zamestnanosť Osoby	Evidovaná nezamestnanosť Osoby	Počet podnikateľských subjektov		Hrubý obrat v mil. Sk	Vkladová aktivita v mil. Sk	Úverová aktivita v mil. Sk
					Ziskové organizácie	Fyzické osoby			
ZsK a BA	14 860	2 177 878	735 181	116 494	23 632	137 388	570 032	185 482,0	166 809,9
SsK	17 982	1 638 837	417 700	97 981	10 503	68 699	268 560	63 879,9	66 597,4
VsK	16 194	1 551 075	350 177	118 816	9 501	69 023	249 605	58 823,5	53 149,7
SR	49 036	5 367 790	1 503 071	333 291	43 636	275 110	1 088 197	308 185,4	286 557,0

Zdroj: ŠÚ SR, pobočky NBS

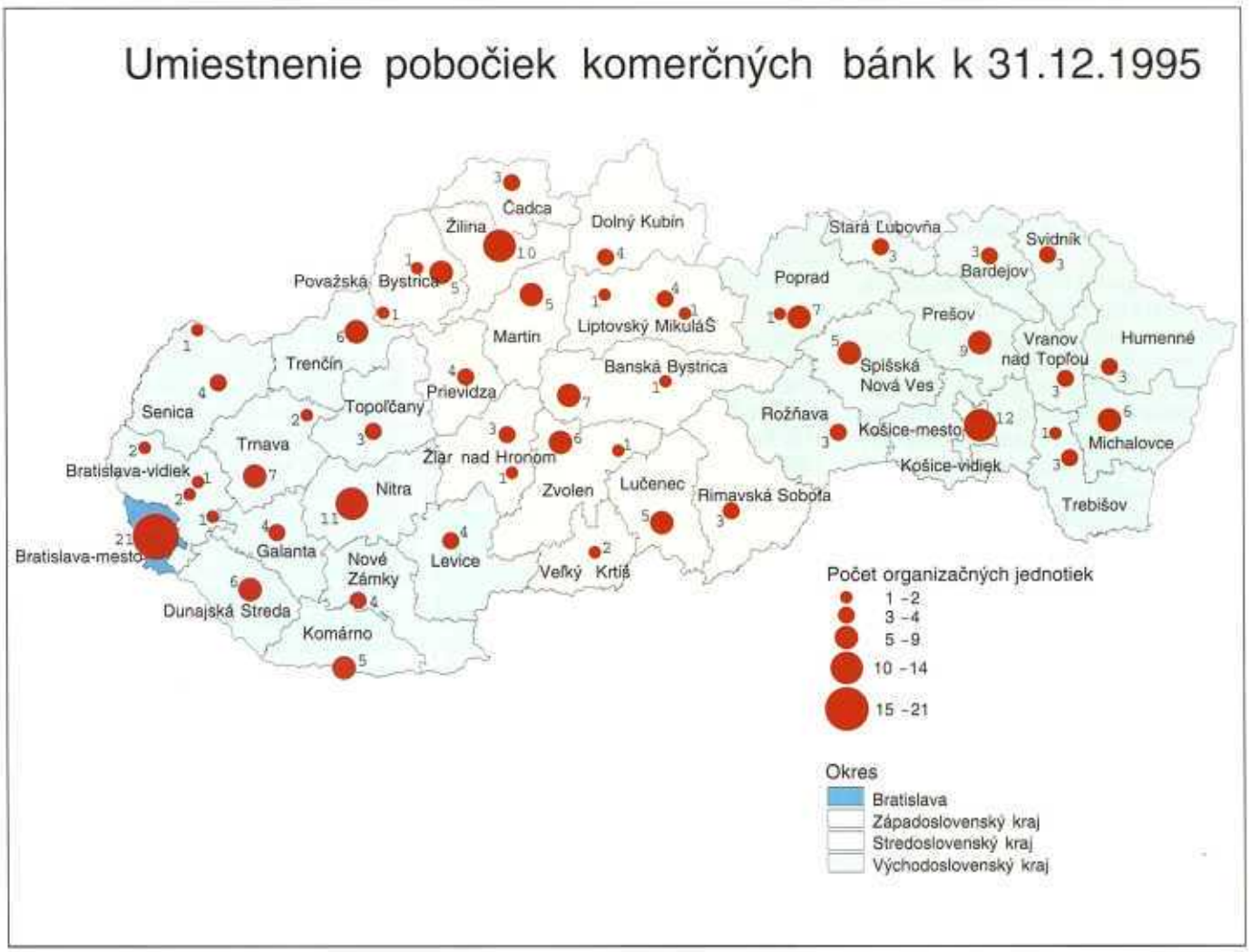

kovými účtami, operácie s klientelou, operácie so záväzkami, zásobami a prechodnými účtami a operácie s hmotným, nehmotným majetkom a kapitálovými účtami (vrátane vlastných zdrojov) možno konštatovať, že z hľadiska veľkosti bilančných hodnôt[1] možno bankové subjekty zaradiť do skupín veľkých (s podielom 5 až 30 % na bilancii aktív a pasív za banky v SR), stredných (s podielom 1–4 %) a malých bánk (pod 1 %). Uvedené skupiny bánk majú svoje charakteristické črty pri porovnávaní operácií s klientelou a operácií s pokladničnými hodnotami a medzibankovými účtami tak na strane pasív, ako na strane aktív.

Veľké banky sa podieľajú na celkových aktívach a pasívach bánk 27–29 %. Najväčší podiel na strane aktív dosahujú ich medzibankové obchody, t. j. 4–10 % z celkových 21,54 % medzibankových obchodov na strane bilancie aktív. Z celkových aktívnych operácií s klientelou (čo predstavuje 48,39 %) sa podieľajú 7–16 %, na strane pasív z celkových 58,97 % operácií s klientelou sa podieľajú 15–23 %. Veľké banky získavajú zdroje predovšetkým od klientely, pričom získané zdroje rovnomernejšie využívajú na medzibankové obchody a poskytovanie úverov klientom. K veľkým bankám možno priradiť banky s podielom 6–8 % na celkových aktívach a pasívach, pričom ich charakteristickou črtou je vyrovnanejší podiel medzibankových obchodov a operácií s klientelou na strane pasív, na strane aktív sa orientujú na poskytovanie úverov klientom.

Podiel stredne veľkých bánk na celkových aktívach a pasívach sa pohybuje od 1–4 %, pričom zdroje získavajú predovšetkým od klientely a tieto zdroje väčšinou predávajú klientele.

Malé banky s podielom pod 1 % na celkových aktívach a pasívach nie je možné jednoznačne charakterizovať. Banky začínajúce podnikateľskú činnosť majú výrazne väčší podiel na medzibankových obchodoch tak na strane aktív, ako aj na strane pasív.

Z uvedeného možno konštatovať, že medzibankové obchody najčastejšie vyrovnávajú schodky v oblasti operácií s klientelou. Operácie s klientelou na strane pasív a aktív majú najväčšie pomerové zastúpenie v štruktúre bilancie.

Najväčšie pomerové zastúpenie operácií s klientelou na strane pasív majú slovenské banky, medzi ktoré sú zaradené banky dlhodobejšie pôsobiace na bankovom trhu s rozvinutou sieťou pobočiek a tým aj silným postavením na trhu vkladov. Ide o slovenské banky bez zahraničnej majetkovej účasti s podielom 60,71 % na strane pasív bilancie a banky so zahraničnou majetkovou účasťou s podielom 61,87 %. Podiel pobočiek zahraničných bánk je 50,93 %. Uvedený znak sa prejavuje aj pri veľkých bankách s podielom 27–29 % na celkovej bilancii aktív a pasív a stredných

[1] V celkovej bilancii sú zahrnuté aj štátne peňažné ústavy a špecializované banky – stavebné sporiteľne, ktoré majú rozdielny charakter činnosti ako komerčné banky, ovplyvňujú štruktúru bilancie, vykazovaný objem rôznych druhov produktov a majú dopad na regionálne porovnanie.

bankách s podielom 1–4 %. Na strane aktív najväčší podiel 65,27 % pri operáciách s klientelou majú pobočky zahraničných bánk (pričom slovenské banky bez zahraničnej účasti sa podieľajú 60,50 %, so zahraničnou majetkovou účasťou 56,23 %), z hľadiska veľkosti najväčší podiel dosahuje skupina veľkých bánk so 6–8 % podielom na celkovej bilancii aktív a pasív.

Ak porovnávame operácie s klientelou, z ktorých vyčleníme operácie s cennými papiermi podľa uvedených skupín bánk, slovenské banky (bez zahraničnej majetkovej účasti s podielom 60,13 % a so zahraničnou majetkovou účasťou s podielom 60,77 %) na rozdiel od pobočiek zahraničných bánk zdroje nakúpené od klientov v menšej miere predajú klientom a viac sa orientujú na medzibankové obchody. Na druhej strane pobočky zahraničných bánk nákup zdrojov od klientov vo väčšom rozsahu dopĺňajú medzibankovými obchodmi a takto získané zdroje orientujú na aktívne operácie s klientelou.

Po vyčlenení štátnych peňažných ústavov a stavebných sporiteľní z príslušných skupín bánk na strane aktív slovenských bánk bez zahraničnej majetkovej účasti pomerovo vzrastú operácie s pokladničnými hodnotami vplyvom medzibankových obchodov na 32,60 % a poklesnú operácie s klientelou na 47,60 %. Na strane pasív poklesne objem operácií s pokladničnými hodnotami na 20,02 % a vzrastie podiel operácií s klientelou na 64,47 %. V prípade bánk so zahraničnou majetkovou účasťou na strane aktív poklesnú operácie s pokladničnými hodnotami na 32,92 %, operácie s klientelou stúpnu na 47,67 %, na strane pasív sa zvýši podiel operácií s pokladničnými hodnotami na 29,00 % a zníži sa podiel operácií s klientelou na 55,72 %.

Slovenské banky uskutočňujú aktívnejšie obchody s klientelou na strane pasív, zatiaľ čo pobočky zahraničných bánk túto aktivitu prenášajú do predaja klientských úverov.

Najväčší podiel na strane pasív dosahujú za celý bankový sektor úsporné vklady (47,07 %) a z nich najmä krátkodobé úsporné vklady (34,78 %). Tieto zdroje sú pomerne stabilné, čím získavajú najmä banky bez zahraničnej majetkovej účasti. Tým sa potvrdzuje i opodstatnenosť zákona NR SR č. 118/1996 o ochrane vkladov, ktorým sa okrem iného vytvárajú podmienky na získavanie dlhodobejších úsporných vkladov. Na strane aktív zo štandardných pohľadávok sú najviac poskytované krátkodobé úvery (18,93 %), z nich 57,14 % na obežné aktíva. Dlhodobé úvery poskytujú predovšetkým slovenské banky bez zahraničnej účasti vo forme investičných úverov (44,85 % z dlhodobých úverov) a pobočky zahraničných bánk v pomere 31,14 %, z toho 93,84 % na obežné aktíva.

Najväčší podiel 50,72 % z cudzích zdrojov slovenských bánk majú úsporné vklady a v rámci nich krátkodobé a strednodobé úsporné vklady v rovnakom pomere 34,86 %. Uvedený pomer sa mení v slovenských bankách so zahraničnou majetkovou účasťou v prospech dlhodobých úsporných vkladov (69,30 %), ktorý ovplyvňujú stavebné sporiteľne. V pobočkách zahraničných bánk najväčší podiel dosahujú terminované vklady (54,13 %), z ktorých najväčšie zastúpenie majú krátkodobé terminované vklady, a to do jedného mesiaca (38,58 %). V slovenských bankách bez zahraničnej majetkovej účasti dosahujú medzi terminovanými vkladmi vysoký podiel (40,47 %) strednodobé terminované vklady.

Pobočky zahraničných bánk v porovnaní so slovenskými bankami majú väčší podiel na neterminovaných vkladoch – bežných účtoch, ktoré dávajú predpoklad na ďalšie získavanie klientských zdrojov v iných formách, zatiaľ sú však nestabilným zdrojom.

Najlepším klientom z hľadiska právnej subjektivity pri získavaní primárnych zdrojov je obyvateľstvo (s podielom 51,78 % na celkových vkladoch) svojimi úspornými vkladmi (s podielom 90,32 % z vkladov obyvateľstva). Najväčším nákupcom úverov je podnikateľská sféra (s podielom 93,09 % z celkových úverov) a v rámci nej súkromný sektor s podielom 63,67 %, ktorý je zároveň aj najrizikovejším klientom.

Komerčná bankový infraštruktúra z titulu svojho charakteru – dosahovania ziskov sa sústreďuje predovšetkým v oblastiach, kde sú vytvorené podmienky na podnikateľské aktivity. V rámci Slovenska ide o oblasť Bratislavy, Banskej Bystrice, Košíc, Žiliny a Nitry. Ďalšími lokalizačnými faktormi sú prevádzkové náklady, možnosť vstupu na kapitálový trh, možnosť spájať bankové obchody s obchodom s cennými papiermi.

V prostredí bohatom na počet bankových subjektov v rámci konkurenčného boja na finančnom trhu majú predpoklady prosperity predovšetkým veľké banky, ktorých veľkosť je meraná rozvinutosťou pobočkovej siete a ich vhodnou lokalizáciou v regiónoch, kde je dopyt zo strany seriózneho klientely o ponúkané bankové produkty a služby. Na druhej strane lokalizácia vlastných organizačných jednotiek dáva možnosť pružnejšie reagovať na špecifický dopyt vyplývajúci z charakteru daného regiónu, ktorý ovplyvňuje požiadavky jednotlivých ekonomických subjektov lokalizovaných v tomto regióne i existujúce obyvateľstvo, a tým získať silnejšiu pozíciu v rámci konkurentov a zároveň pokryť požiadavky dopytu, čím dochádza ku skvalitneniu bankového sektora ako celku.

Banka zriaďuje pobočky (pozri mapku) a nižšie organizačné jednotky v lokalitách svojho záujmu. Rozsiahla a kompaktná sieť pobočiek, ktorá je riadená z ústredia, poukazuje na veľkosť a silu banky. Na druhej strane všetky nedostatky nižších organizačných jednotiek banky majú negatívny vplyv na meno banky. Pobočky komerčnej banky sú nižšie organizačné jednotky, ktoré vykonávajú základné bankové operácie – sústreďujú prijímanie vkladov a poskytujú bežné druhy úverov. Pobočke – filiálke môžu podliehať nižšie organizačné stupne (expozitúry, reprezentácie, zmenárne) s obmedzenými právomocami, prípadne s orientáciou na určitý druh klientely, bankových produktov alebo služieb.

Pri regionálnom porovnávaní (pozri tabuľku) treba vziať do úvahy, že:

- pobočky komerčných bánk majú stanovené objemové limity pri poskytovaní úverov, o úveroch vo väčších objemoch rozhodujú ústredia bánk,
- niektoré banky nemajú zastúpenie v iných regiónoch, pričom operujú na území SR, avšak údaje o bankových operáciách sa vykazujú len v regióne lokalizácie,
- predovšetkým v oblasti úverov môže dôjsť k nepresnosti pri regionálnom vykazovaní z titulu sledovania sídla žiadateľa, a nie sídla konkrétnej aktivity.

Slovenský bankový trh je v etape rozvoja, má svoje špecifické problémy súvisiace s transformáciou ekonomiky. V súčasných ekonomických podmienkach je problematický odhad rôznych rizík (hospodárskych, ekonomických, finančných) a tým i solventnosti klientely, s čím súvisí i nedostatočná regionálna údajová základňa týkajúca sa bankového sektora.

Použitá literatúra, právne predpisy a informačné zdroje:

1. POLIDAR, V.: Management bánk a bankových obchodov, 1995.
2. VYBÍHAL, V.: K možnostiam uplatnenia pomerových ukazovateľov pri hodnotení výsledkov podnikateľskej činnosti bánk. Finacie a úver, 1995.
3. Zákon č. 62/1996 Z. z. o bankách.
4. Štatistické publikácie NBS.
5. Údaje pobočiek NBS.

NOVÁ FORMA VZDELÁVANIA

Ing. Dušan Garay, CSc.
Inštitút bankového vzdelávania NBS

Inštitút bankového vzdelávania NBS otvoril s podporou ústredia programu Európskej únie PHARE dvojročné dištančné štúdium Bankový manažment určené na prípravu bankových manažérov strednej úrovne.

Predchádzajúce bankové vzdelávacie programy PHARE boli zamerané najmä na transfer vyspelého bankového know-how do slovenského bankového sektora, a teda sa sústreďovali na poskytnutie najnovších odborných poznatkov s využitím klasických zaužívaných foriem a metodických postupov vzdelávania.

Inštitút bankového vzdelávania zaviedol dištančné bankové štúdium v slovenskom bankovom sektore, aby rozšíril vzdelávanie bankových pracovníkov o nové formy.

V spolupráci s komisiou pre ľudské zdroje a vzdelávanie Asociácie bánk uskutočnil Inštitút bankového vzdelávania viaceré stretnutia s vedúcimi pracovníkmi personálnych a vzdelávacích útvarov bánk, na ktorých verifikovali výsledky prieskumov vzdelávacích potrieb bánk relevantných pre dištančnú formu vzdelávania.

V rámci procedurálneho postupu programu PHARE bolo pre spoluprácu s Inštitútom bankového vzdelávania vybrané zahraničné konzorcium, v ktorom pôsobia portugalský Inštitút pre bankovú prípravu, francúzske Centrum pre odbornú bankovú prípravu a rakúska Finančná akadémia.

V roku 1996 prebiehala náročná etapa obsahovej a organizačno-technickej prípravy dištančného štúdia, ktorej ťažisko spočívalo najmä v príprave odborných učebných textov adaptáciou zahraničných odborných materiálov, ale aj v príprave celkom nových učebných textov pre vybrané predmety štúdia.

Treba konštatovať, že pri adaptácii učebných materiálov, ktoré poskytli zahraniční partneri, bolo vzhľadom na úroveň cieľovej skupiny účastníkov štúdia potrebné vybrané obsahové časti prepracovať dôkladnejšie, ako sa pôvodne predpokladalo.

Na základe výsledkov predchádzajúcich prieskumov využiteľnosti dištančného štúdia pre bankový sektor vyplynula orientácia na stredný bankový manažment. Do prvého kurzu štúdia bolo vybraných 120 bankových manažérov strednej úrovne z celého Slovenska.

Systém dištančného bankového vzdelávania (Distance Learning) sa používa ako súčasť vzdelávacích aktivít významných bankových vzdelávacích inštitúcií vzhľadom na prednosti, ktoré umožňuje v príprave väčšieho počtu účastníkov štúdia s jednotným obsahovým zameraním. Dištančné štúdium je v podstate riadeným samoštúdiom, ktoré sa vyznačuje špecifickými metodickými prístupmi vrátane systematického overovania študijného postupu účastníkov a ich hodnotenia.

Z hľadiska komplexu vzdelávacích foriem a metód je preto potrebné dištančné štúdium chápať ako špecifickú alternatívu. Hlavné prednosti dištančného štúdia v porovnaní s klasickými formami vzdelávania sú predovšetkým:

- nižšie náklady (predpokladá sa, že dištančná forma štúdia vyžaduje približne 30 % nákladov klasických foriem vzdelávania),
- možnosť výberu kvalitných lektorov, autorov a konzultantov pre prípravu učebných materiálov v dostatočnom časovom predstihu,
- flexibilnosť výberu miesta bez závislosti na určitom centre vzdelávania (lektori a konzultanti prichádzajú za účastníkmi štúdia podľa stanoveného harmonogramu konzultačných a hodnotiacich dní).

Dištančné štúdium poskytuje príležitosť absolvovať ho bez ohľadu na miesto ich pracovného pôsobenia, a teda možnosť prispôsobiť štúdium profesionálnemu a osobnému životu účastníkov. V neposlednom rade tak vzniká možnosť bezprostredne spájať získané poznatky s praktickými skúsenosťami z vlastnej každodennej práce.

Špecifická metodika prípravy a realizácie dištančného štúdia je založená na piatich základných súčastiach podľa uvedenej schémy.

Efektívne spolupôsobenie jednotlivých súčastí systému štúdia je dôležitým predpokladom úspešnosti celkového vzdelávacieho procesu. Podporný systém štúdia založený popri učebných textoch a manuáloch aj na skupinových a individuálnych konzultáciách umožňuje účastníkom priebežne odstraňovať „nejasné miesta", s ktorými sa počas samoštúdia stretnú.

Obsah štúdia tvorí 11 predmetov, sú rozdelené do nasledovných semestrov:

1. semester:
- Bankové operácie
- Marketing bankových služieb
- Riadenie ľudských zdrojov

2. semester:
- Základné právne aspekty bankovníctva
- Základy bankového účtovníctva
- Finančné trhy

3. semester:
- Úverová analýza a riadenie úverových činností
- Medzinárodné bankovníctvo
- Komunikačné zručnosti

4. semester:
- Riadenie aktív a pasív
- Manažment v bankovníctve

Štúdium je svojou náročnosťou obsahu a zameraním koncipované v súlade s kritériami inštitúcií bankového vzdelávania štátov Európske únie.

Dištančné štúdium Bankový manažment je akreditované Ministerstvom školstva SR a po jeho úspešnom absolvovaní účastníci získajú certifikát s celoštátnou platnosťou.

Projekt dištančného štúdia Bankový manažment v hodnote 500 tisíc ECU je významným prínosom programu Európskej únie PHARE pre ďalší rozvoj a zvýšenie úrovne odbornej prípravy riadiacich pracovníkov slovenského bankového sektora.

Pre profesionálnych pracovníkov v oblasti bankového vzdelávania je to zároveň príležitosť osvojiť si know-how foriem a metód vzdelávania, ktoré sú perspektívne a všeobecne využiteľné.

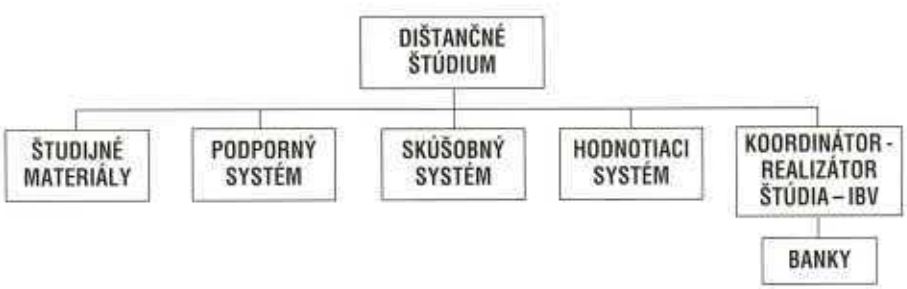

ÚVAHA O DEFICITE ŠTÁTNEHO ROZPOČTU A JEHO KRYTÍ

Prof. Ing. Vladimír Mokrý, CSc.
Ekonomická univerzita v Bratislave

V máloktorej oblasti makroekonómie a špeciálne v oblasti verejných financií existuje tak mimoriadne výrazný a pritom dlhodobý rozpor, pokiaľ ide o hodnotenie makroekonomických dôsledkov deficitu štátneho rozpočtu. Literatúra v tomto smere je skutočne rozsiahla. Pri jej analýze možno dospieť v podstate k trom záverom:

- neoklasický záver, pre ktorý je typické, že makroekonomické dôsledky deficitu štátneho rozpočtu hodnotí negatívne, a teda deficit štátneho rozpočtu odmieta,
- keynesovský záver, ktorý hodnotí makroekonomické dopady a dôsledky deficitu štátneho rozpočtu v podstate pozitívne, a preto ho v určitých ekonomických situáciách odporúča. Treba zdôrazniť, že dopytovo orientovaný typ národohospodárskej politiky (demant management), teda fiskalizmus pri skúmaní hlavných komponentov tohto typu národohospodárskej politiky a osobitne pri skúmaní hlavných ekonomických nástrojov, ktoré tento typ má k dispozícii hovorí, že vo fáze recesie a depresie, teda vo fáze poklesu konjunktúrneho cyklu dodatočné štátne výdavky potrebné na financovanie konjunktúrnych programov a špeciálne programov zamestnanosti môžu byť získané zadlžením (deficit spending),
- neoricardiánsky záver, ktorý popiera zvláštne makroekonomické účinky deficitu štátneho rozpočtu, možno povedať, že sa k nemu správa neutrálne – indiferentne.

Ani jeden z týchto názorov a záverov však nebol ani potvrdený, ani vyvrátený. Štúdie zaoberajúce sa týmito otázkami sa v poslednom čase snažia aspoň vyriešiť problém, či deficit štátneho rozpočtu má určité makroekonomické dôsledky a aké konkrétne (ako to tvrdí neoklasická a keynesovská teória) alebo nemá (ako to tvrdí na základe ricardiánskej ekvivalencie prof. R. Barro). Mnohé štúdie upozorňujú na skutočnosť, že koncept rozpočtového deficitu má celý rad ekonomických slabín, ktoré limitujú alebo zaťažujú jeho použitie v makroekonomických analýzach. Faktom zostáva, že z hľadiska ekonomickej podstaty nie je deficit nič viac než označenie rozdielu medzi rozpočtovými príjmami a výdavkami v danom rozpočtovom období. Ak chceme niečo konkrétne povedať o jeho makroekonomických dôsledkoch, treba hľadať vyčerpávajúce odpovede na nasledujúce dve otázky:

- aký je spôsob vzniku rozpočtového deficitu,
- ako bude krytý tento rozpočtový deficit.

Rozpočtový deficit môže vzniknúť rôznymi spôsobmi, najčastejšie:

- zvýšením rozpočtových výdavkov pri nezmenených, teda konštantných rozpočtových príjmoch,
- znížením rozpočtových príjmov v dôsledku zníženia daní pri nezmenených, teda konštantných výdavkoch.

Samozrejme, existujú aj iné zložitejšie kombinácie vyúsťujúce do vzniku rozpočtového deficitu, napríklad:

- väčšie zvýšenie rozpočtových výdavkov ako zvýšenie daní,
- rast rozpočtových výdavkov je sprevádzaný poklesom daní,
- pokles rozpočtových výdavkov je menší ako pokles daní.

V každej z týchto situácií vzniká deficit štátneho rozpočtu, pričom ide nie o rovnaké, ale o rozdielne typy rozpočtových deficitov. Rozpočtový deficit, ktorý vznikol znížením rozpočtových príjmov v dôsledku zníženia daní pri konštantných rozpočtových výdavkoch má pozitívny vplyv, nech boli znížené akékoľvek dane. Zníženie daní pozitívne pôsobí na aktivitu podnikateľských subjektov. Tento typ deficitu štátneho rozpočtu možno hodnotiť ako „cenu" za prospech získaný znížením daní pre podnikateľské subjekty a obyvateľstvo. Naproti tomu rozpočtový deficit, ktorý vzniká zvýšením rozpočtových výdavkov pri konštantných rozpočtových príjmoch nie je možné automaticky hodnotiť a interpretovať, pretože charakteristika prospechu zo zvýšenia výdavkov evokuje ďalšiu otázku. Aké výdavky, resp. výdavky ktorých odvetví a sektorov v národnom hospodárstve boli zvýšené. Uvedené prípady ukazujú, že makroekonomické dôsledky deficitu štátneho rozpočtu sa menia podľa toho, aký je charakter finančných operácií, ktoré viedli k jeho vzniku a finančných operácií, ktorými je tento deficit krytý. Pod makroekonomickými dôsledkami deficitu štátneho rozpočtu rozumieme predovšetkým jeho vplyv na agregátny dopyt a tým jeho vplyv na vzťah medzi agregátnym dopytom a agregátnou ponukou, od čoho závisí existencia inflačnej medzery v národnom hospodárstve. Ďalším makroekonomickým dôsledkom rozpočtového deficitu je jeho vplyv na vzťah medzi mierou inflácie a mierou nezamestnanosti, teda problém trade-off trhovej ekonomiky, ďalej vplyv na úrokovú mieru, na mieru úspor obyvateľstva, podnikov a štátu, na úroveň cenovej hladiny, na saldo platobnej bilancie, pričom pod saldom platobnej bilancie rozumieme saldo bilancie bežných operácií so zahraničím a saldo kapitálovej bilancie.

Ak existuje v štátnom rozpočte deficit, ak teda objem rozpočtových výdavkov je vyšší ako objem rozpočtových príjmov, treba tieto výdavky hradiť inak ako príjmami. Z tohto aspektu existuje vždy rozpočtový deficit v niektorej forme, do ktorej bol transformovaný. Možnosti krytia rozpočtového deficitu, resp. formy jeho transformácie môžu byť nasledujúce:

- peňažné (monetárne) krytie rozpočtového deficitu,
- dlhové krytie deficitu štátneho rozpočtu emitovaním vládnych obligácií,

- krytie aktívami, to znamená krytie rozpočtového deficitu predajom štátnych aktív, napríklad privatizáciou štátneho majetku.

Toto sú v teoretickej literatúre najčastejšie uvádzané spôsoby, resp. formy transformácie deficitu štátneho rozpočtu, z ktorých je na prvý pohľad zrejmé, že ich makroekonomické dôsledky budú rôzne. Inými slovami, treba diferencovať jednotlivé typy deficitu štátneho rozpočtu:

- deficit krytý prírastkom monetárnej bázy, teda emisiou peňazí (ide o problém monetarizácie deficitu štátneho rozpočtu),
- deficit krytý emitovaním vládnych obligácií,
- deficit krytý predajom, teda úbytkom štátnych aktív, pričom v súvislosti s touto formou treba položiť otázku, či je tento spôsob z ekonomického hľadiska správny.

Deficit štátneho rozpočtu vzniknutý zvýšením rozpočtových výdavkov môže byť krytý, môže byť transformovaný do jednej, druhej alebo tretej formy podobne ako deficit vzniknutý znížením rozpočtových príjmov v dôsledku zníženia daní.

Pri skúmaní a hodnotení deficitu štátneho rozpočtu je potrebné rozlišovať medzi ním a štátnym dlhom. Pod deficitom štátneho rozpočtu rozumieme sumu, o ktorú predpokladané rozpočtové výdavky prevyšujú rozpočtové príjmy v určitom časovom období, ktorým je spravidla jeden bežný rok. Naproti tomu pod štátnym dlhom rozumieme celkovú sumu v určitej mene, ktorú štát k určitému časovému okamihu dlhuje ekonomickým subjektom v tuzemsku a v zahraničí. Táto suma sa získa sumarizáciou ročných rozpočtových deficitov po odpočítaní splátok na štátny dlh a počíta sa za celé obdobie existencie štátu. Preto sme toho názoru, že je správne rozlišovať fiskálny schodok, t. j. schodok štátneho rozpočtu očistený od splátok istiny štátneho dlhu, a počítať aj pre potreby medzinárodných makroekonomických komparatívnych analýz podiel fiskálneho schodku a celkového schodku štátneho rozpočtu na hrubom domácom produkte.

Vo vyspelých trhových, resp. sociálnotrhových ekonomikách, v ktorých množstvo peňazí v obehu je ovplyvňované rozhodnutiami centrálnej banky sa veľmi často stáva, že táto banka monetarizuje celý deficit štátneho rozpočtu alebo jeho časť. Čo sa rozumie pod touto „monetarizáciou" a aké ďalšie ekonomické dôsledky z nej vyplývajú? Aby sme mohli odpovedať na túto otázku, treba rešpektovať určité teoretické poznatky vzťahujúce sa na súvislosti trhu investičných a spotrebných statkov a služieb a množstva peňazí v obehu. Z týchto poznatkov vyplýva, že na peňažnom trhu (ktorý mimochodom úzko súvisí s kapitálovým trhom a osobitne s trhom cenných papierov, ktorý je v svojej podstate zrkadlom peňažného trhu) dopyt po peniazoch je v zásade závislý od dvoch faktorov – od úrokovej miery a od ekonomickej aktivity subjektov v národnom hospodárstve, čo sa vo finálnom vyústení prejavuje v objeme a štruktúre vytvoreného hrubého národného produktu. Keď rastúci štátny dlh, rastúce zadlženie štátu zároveň podmieňuje stúpanie cien a vyšší hrubý národný produkt ako následok týchto procesov, dopyt po peniazoch stúpa. Vyšší dopyt po peniazoch ale musí za ostatných nezmenených podmienok viesť k vyšším úrokovým sadzbám a ďalším negatívnym následkom, ktoré z týchto procesov vplývajú na zamestnanosť v národnom hospodárstve a objem hrubého národného produktu. Predpokladajme, že centrálna banka chce týmto negatívnym spätným účinkom zabrániť. Čo môže v tejto situácii urobiť? Bude sa snažiť ponúknuť viac peňazí pri rovnakej, nezvýšenej úrokovej miere; jednoducho zvýši ponuku peňazí. Centrálna banka to môže dosiahnuť nákupom štátnych dlhopisov, za ktoré platí bankovkami, čím zvyšuje množstvo peňazí v obehu. Z uvedeného je zrejmé, že nákup novovydaných dlhopisov štátom a s tým spojený rast ponuky peňazí sa označuje ako monetarizácia deficitu štátneho rozpočtu. Pre úplnosť procesu monetarizácie treba zdôrazniť, že tento proces nezostáva bez následkov na cenovú hladinu v národnom hospodárstve a na národohospodársky output, pretože každé zvýšenie množstva peňazí v obehu môže viesť k vyšším cenám a tiež k nárastu hrubého národného produktu. Stúpajúce množstvo peňazí v obehu totiž znamená rast agregátneho, národohospodárskeho dopytu, čo následne pôsobí na agregátnu, národohospodársku ponuku a ďalšie národohospodárske veličiny. Treba zdôrazniť, že potenciálny rast agregátnej národohospodárskej ponuky je limitovaný kapacitnými možnosťami národného hospodárstva.

Na základe týchto makroekonomických úvah možno urobiť nasledujúci záver: sme toho názoru, že akékoľvek apriórne normatívne odmietanie alebo na druhej strane odporúčanie rozpočtového deficitu nie je na mieste. Naopak, je potrebná objektívna analýza konkrétneho typu rozpočtového deficitu pri rešpektovaní konkrétnej národohospodárskej situácie, resp. rešpektovanie konkrétnej fázy konjunktúrneho cyklu, v ktorej sa národné hospodárstvo v danom okamihu nachádza. Pod spomínanou konkrétnou analýzou rozpočtového deficitu rozumieme dôslednú analýzu všetkých finančných operácií vzťahujúcich sa tak na príjmovú, ako aj na výdavkovú stranu štátneho rozpočtu, ktoré viedli k vzniku deficitu, a následnú analýzu jednotlivých foriem jeho transformácie.

Preto pri hodnotení rozpočtového deficitu, negatívnom alebo v danej situácii prijateľnom, treba hľadať fundované odpovede na dve otázky formulované v úvode tejto state – ako vznikol rozpočtový deficit a ako bude krytý.

Tretiu formu transformácie rozpočtového deficitu, jeho krytie predajom štátnych aktív, sme hneď v úvode doplnili otázkou, či je tento spôsob správny. Táto otázka je v súčasnosti mimoriadne aktuálna, pretože v tomto prípade ide o vzťah Fondu národného majetku a štátneho rozpočtu. Ide totiž o to, či prostriedky Fondu národného majetku, teda výnosy z procesov privatizácie môžu byť použité na krytiu rozpočtového deficitu, na dotovanie štátneho rozpočtu. Ide o prelievanie zdrojov Fondu národného majetku do štátneho rozpočtu. Napríklad v Českej republike sa toto prelievanie prostriedkov stalo skutočnosťou. Za týchto okolností možno formulovať otázku, či je v tejto situácii štátny rozpočet vôbec vyrovnaný, či spomínané prelievanie prostriedkov nenarúša systémové súvislosti v národnom hospodárstve. Fond národného majetku je funkčne zameraný na finančné vysporiadanie procesov privatizácie. Výnosy, ktoré takýmto spôsobom vzniknú, by mali mať kapitálové využitie. Dôležitú funkciu pri procesoch kapitalizácie zohráva bankový systém. V prípade privatizácie proces kapitalizácie prebieha cez Fond národného majetku a je na mieste otázka, ako Fond národného majetku tieto prostriedky použije – či ich bude ďalej alokovať ako kapitál doma alebo v zahraničí, alebo ich použije tak, aby tieto prostriedky opustili kapitálovú sféru a plynuli do spotreby. Ak by tieto prostriedky plynuli do spotreby, potom účinnosť národohospodárskej politiky by bola značne oslabená a mohlo by dôjsť k pomerne silným inflačným procesom a tendenciám.

V súvislosti s tvorbou štátneho rozpočtu, resp. v súvislosti s rozpočtovým deficitom alebo prebytkom dôležitú úlohu zohráva anticyklická fiskálna a rozpočtová politika, ktorá reaguje na existenciu konjunktúrneho cyklu a vlnenia v podmienkach trhovej ekonomiky. Reaguje na tzv. dvojitú vlnu konjunktúrneho cyklu. Základná idea anticyklickej fiskálnej

a rozpočtovej politiky spočíva v tom, že štát svojimi fiskálnymi a rozpočtovými opatreniami obrazne povedané „pláva proti prúdu". To znamená, že vo fáze recesie konjunktúrneho cyklu realizuje expanzívnu rozpočtovú politiku s cieľom nepripustiť v dôsledku pesimistických očakávaní hlboku depresiu. Naproti tomu vo fáze expanzie konjunktúrneho cyklu realizuje kontraktívnu rozpočtovú politiku s cieľom zabrániť vzniku prehriatej konjunktúry v národnom hospodárstve. Existujú rôzne varianty tohto typu politiky:

a) Kompenzačná výdavková politika vyúsťujúca vo fáze poklesu konjunktúrneho cyklu do rozpočtového deficitu a vo fáze expanzie konjunktúrneho cyklu do rozpočtového prebytku.

b) Kompenzačná príjmová politika, v podstate daňová politika vyúsťujúca vo fáze poklesu konjunktúrneho cyklu do rozpočtového deficitu a vo fáze expanzie konjunktúrneho cyklu do rozpočtového prebytku.

c) Kompenzačná výdavková a príjmová politika súčasne, ktoré vo fáze poklesu konjunktúrneho cyklu vyúsťujú do rozpočtového deficitu a vo fáze expanzie konjunktúrneho cyklu do rozpočtového prebytku.

Idea tejto politiky nezostala v polohe šedej teórie, ale bola realizovaná v rozpočtovej politike vyspelých štátov s trhovou, resp. sociálno-trhovou orientáciou. Samozrejme, na druhej strane je aj predmetom kritiky, jednak z aspektu čisto teoretického, ďalej z aspektu empirického a napokon z aspektu prakticko politického. Poznamenávame, že táto politika predpokladá vyspelú a prosperujúcu trhovú ekonomiku a permanentné sledovanie a predikciu jednotlivých fáz konjunktúrneho cyklu.

Významným praktickým problémom, ktorý nemožno obísť pri zostavovaní štátneho rozpočtu je miera inflácie a miera nezamestnanosti, presnejšie povedané, očakávané miery inflácie a nezamestnanosti. Sú to totiž makroekonomické javy imanentné trhovej, resp. sociálno-trhovej ekonomike, ale súčasne sú to javy negatívne, ktoré treba „držať" pre ekonomiku v prijateľných hraniciach makroekonomickou reguláciou. Nemožno ich redukovať na nulu.

Z uvedeného vyplýva nasledujúca otázka: aký je vzťah medzi infláciou a ekonomickým rastom, môže inflácia brzdiť ekonomický rast v národnom hospodárstve a následne aj jeho ekonomický rozvoj? V 50-tych a 60-tych rokoch inflácia nebola vo svetovej ekonomike považovaná za vážny problém. Inflácia, ktorá sa objavila vo svetovej ekonomike v 70-tych a 80-tych rokoch radikálne zmenila tento názor. Ekonomický rast môže byť negatívne ovplyvnený vysokou mierou inflácie. Ak hovoríme o negatívnom ovplyvňovaní ekonomického rastu infláciou, treba infláciu diferencovať a bližšie špecifikovať na slabú (inflation faible), miernu (inflation modérée) a napokon vysokú (inflation élevés). Výskumné štúdie Svetovej banky podrobili skúmaniu vzťah medzi tempom ekonomického rastu a mierou inflácie a dospeli k zaujímavým a pre koncipovanie národohospodárskej politiky podnetným výsledkom. Máme na mysli štúdiu autorov Michaela Bruna a Villiama Eatersyho nazvanú „Inflačná kríza a dlhodobý ekonomický rast" (Inflation Crises and Long-Run Growth) vypracovanú v roku 1995 (Finances et Developpement č. 3, roč. 1995). Vzťah medzi ekonomickým rastom a mierou inflácie vyjadruje nasledujúce grafické znázornenie, ku ktorému dodávame, že ide o údaje za 127 štátov a obdobie 1960–1992.

Na tomto grafe sú v horizontálnom smere zachytené jednotlivé miery inflácie, vo vertikálnom smere tempá ekonomického rastu. Z grafického znázornenia je zrejmé, že medzi tempom ekonomického rastu a mierou inflácie existuje veľmi tesný vzťah. Priemerné miery ekonomického rastu klesajú veľmi mierne, pokiaľ miera inflácie je menšia ako jej interval 25–30 %. Počínajúc týmto intervalom miery inflácie tempo ekonomického rastu sa stáva negatívnym a v súvislosti s rastúcou mierou inflácie permanentne ďalej klesá. Ukazuje sa, že klasifikácia inflácie na slabú, miernu a vysokú má svoje opodstatnenie, pričom za slabú a miernu mieru inflácie možno považovať infláciu od 10 do 26 %. Miery inflácie pohybujúce sa v tomto intervale nevyvolávajú pokles tempa ekonomického rastu. Zároveň sa ukazuje, že miera inflácie 30–40 % predstavuje určitý predel, keď sa tempo ekonomického rastu stáva negatívnym.

Vzťah medzi tempom ekonomického rastu a mierou inflácie je rozdielny podľa toho, aká je miera inflácie. Z toho vyplýva, že aj makroekonomické regulačné a stabilizačné opatrenia musia byť rozdielne. Ukazuje sa, že deficit štátneho rozpočtu je najčastejšie príčinou vysokej inflácie. Stabilizačné opatrenia musia teda začínať redukciou nerovnováhy v štátnom rozpočte, vo verejných financiách. Inflačné teórie, podľa ktorých inflácia je všade vyvolávaná anticipačnými opatreniami a môže byť teda zastavená a regulovaná iba reguláciou cien a miezd sa ukazujú ako irelevantné. V prípade permanentne sa zvyšujúcej miery inflácie prísna rozpočtová disciplína často nemusí vždy postačovať na jej zastavenie. Niekedy sú potrebné opatrenia vlády v rámci národohospodárskej politiky. Zavedenie, resp. založenie rigoróznych monetárnych úverových väzieb, vo všeobecnosti pripojenie národnej meny k jednej alebo viacerým ostatným menám, čo je sprevádzané prísnymi rozpočtovými pravidlami a opatreniami, je ústredný prvok (element) v podstate všetkých účinných stabilizačných stratégií.

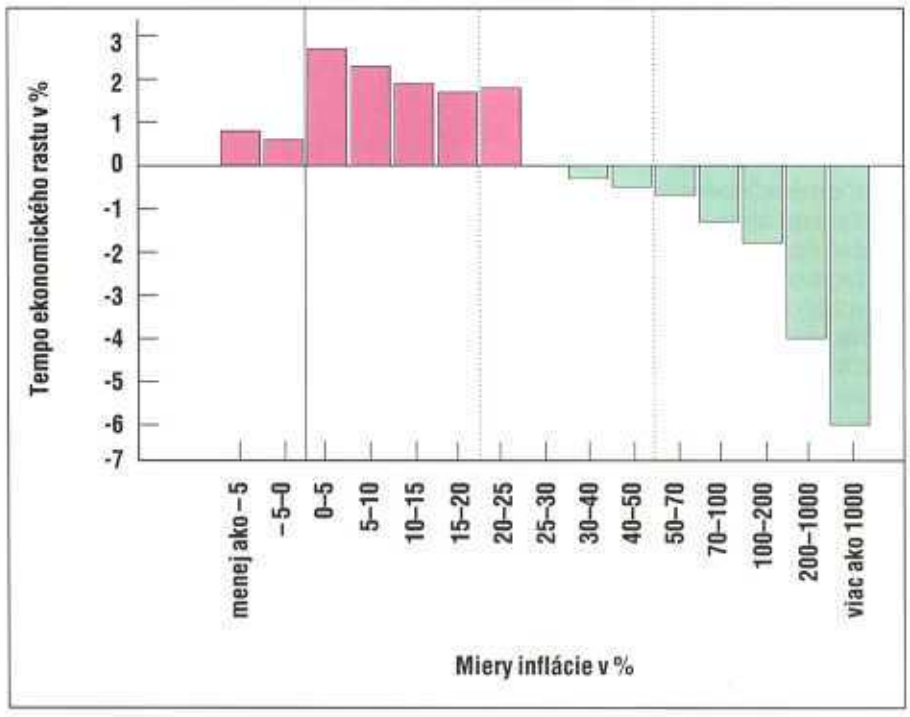

STRETNÚŤ ČLOVEKA...

Dr. Ing. Vladimír Valach,
predseda dozornej rady Credit Lyonnais Bank Slovakia, a. s., Bratislava

O BANKOVNÍCTVE, BANKÁCH A BANKÁROCH

Záber z recepcie k štátnemu sviatku Francúzskej republiky, kde bolo Vladimírovi Valachovi (vpravo) dňa 15. 7. 1996 odovzdané vysoké francúzske štátne vyznamenanie Rytier čestnej légie.

„36 rokov pôsobenia v našom bankovníctve vrylo do môjho osobného poznania niekoľko významných a silných momentov, ktorými sa riadim a ktoré ma sprevádzajú v mojej práci", začal Vladimír Valach náš rozhovor. Pochopiteľne, pri stretnutí s tak významnou osobnosťou, akou je pán Valach, sa každá myšlienka, názor, skúsenosť stáva studnicou poznania pre toho, kto počúva... Váži každé slovo, v jeho úvahách, analýzach, prognózach či debatách niet zbytočných okrasných viet.

„Cez bankovníctvo sa posúva ekonomika Slovenska dopredu." Pred tridsiatimi rokmi bol pritom, keď sa opätovne budovalo bankovníctvo pre zahraničný obchod, od roku 1976 do roku 1981 viedol prvú reprezentáciu Česko-slovenskej obchodnej banky v Paríži. Toto pôsobenie bolo nesporne veľkým zdrojom skúseností a kontaktov. „Vždy mám veľkú radosť, keď sa vytvorí niečo nové", povedal na úvod nášho stretnutia. Osemdesiate roky sú pre Vladimíra Valacha zvlášť významné – pracoval vo vrcholových finančných inštitúciách. Najskôr ako námestník generálneho riaditeľa Hlavného ústavu štátnej banky pre Slovensko, kde zodpovedal za devízovú politiku, od roku 1990 pôsobil ako viceguvernér v ŠBČS v Prahe, stál pri zrode novej emisnej federálnej banky a pri vstupe do MMF a Svetovej banky, pri rozpracovaní princípov vnútornej konvertibility a inštrumentária riadenia komerčných bánk, v marci 1991 zakladá na Slovensku Záručnú banku ako prvú záručnú banku svojho druhu v celej strednej a východnej Európe.

- **držiteľ prestížnej ceny HNclubu Prominent ekonomiky 1996**
- **prezident Francúzsko-slovenskej obchodnej komory**
- **garant vzniku a fungovania Slovenskej asociácie podnikových finančníkov**
- **držiteľ francúzskeho štátneho vyznamenania Rytier čestnej légie**
- **obhájil docentúru na Obchodnej fakulte Ekonomickej univerzity v Bratislave**
- **ekonóm, bankár, finančník**
- **publicista**

Pár dní po menovej odluke v roku 1993 prichádza na Slovensko ôsma najväčšia banka na svete – francúzska Credit Lyonnais Bank a Ing. Vladimír Valach sa stáva predsedom predstavenstva jej dcérskej spoločnosti v SR. Už vtedy preukázala táto banka plnú dôveru v budúcnosť mladej slovenskej ekonomiky, jej koruny a treba pri tejto príležitosti pripomenúť, že V. Valach túto najvyššiu riadiacu funkciu získal ako jediný domáci odborník zo všetkých zahraničných spoločností Credit Lyonnais Bank v krajinách s transformujúcou sa ekonomikou. „Neskôr, po náročnej operácii srdca, som sa tejto funkcie vzdal, pôsobím však ako predseda dozornej rady Credit Lyonnais Bank Slovakia, a. s., Bratislava."

Svoj um a skúsenosti odovzdáva V. Valach i v ďalšej činnosti – Chemlone Humenné, kde je členom predstavenstva a kde má rozhodujúce pozície francúzska firma Rhône Poulenc. Nedávne založenie Slovenskej asociácie podnikových finančníkov považuje V. Valach nielen za svoju osobnú výzvu, ale pre všetkých, ktorým záleží na prosperite Slovenska.

„Treba začať monitorovať nové finančné produkty, rozvíjať spoluprácu a vzájomne sa podporovať", uviedol na jej zakladajúcom zhromaždení koncom minulého roka. Mnohí ho považujú za garanta vzniku a fungovania tejto asociácie, ktorej prvoradým cieľom je výmena skúseností medzi finančnými manažérmi, spolupráca Ministerstva financií SR a stavovských organizácií. Asociácia by mohla veľa urobiť pre stabilizáciu podnikov, pre zvýšenie stavovského povedomia a cti. Tieto hodnoty, ako povedal, sú rovnako žiaduce nielen vo sfére finančnej a podnikateľskej, ale aj bankárskej.

Za pomenovaním dobrý bankár sa skrýva popri vysokej odbornosti, pružnosti reagovať na všetko nové aj kus obetavosti, nadšenia a usilovnosti, a v neposlednom rade je to schopnosť získať si dôveru iných.

„Najdôležitejšie, čo si odnášam z pôsobenia v bankovníctve je hodnota človeka."

Pretože banky, ako vraví Vladimír Valach, to je predovšetkým človek. Za i pred „prepážkou". „Pri budovaní každej banky som si čoraz viac uvedomoval, že ani ten najlepší manažér a funkcionár nedosiahne úspech bez dôvery a ľudskosti.

Nikdy nepracoval už s hotovými ľuďmi, boli to väčšinou mladí pracovníci, ktorých bolo treba viesť, vychovávať. A to je dlhý a náročný proces.

„Bez získania a vzbudenia záujmu ľudí o vec, bez ich nadšenia by sme neraz veru neuspeli. Keď sa obzriem o niekoľko rokov späť, tak vidím, že to, čo nám chýbalo v profesionalizme, sme neraz nahradili obetavosťou a nadšením. Dnes si už málokto dokáže predstaviť, že by pre svoju firmu išiel pracovať i cez vianočné sviatky alebo v sobotu či nedeľu. Tento fantastický pocit, že som sa mohol oprieť o ľudí, s ktorými som robil, dával mi silu pre vzájomnú solidárnosť, podať ruku tomu, kto to potrebuje, nesklamať. Pretože dobrý bankár je vtedy dobrý, ak si získanú dôveru dokáže udržať. Lebo je veľmi dôležité, aby sa medzi klientom a bankárom vytvorili dobré partnerské vzťahy založené na dôvere. A ešte voľačo sa žiada pri tomto, nazvyme to odkrývaní duše bankára, dodať, že dnes akoby nám toho nadšenia a optimizmu ubúdalo, individualizmus a egoizmus preniká do mnohých sfér ľudskej činnosti..."

Bankár sa musí vedieť vyjadrovať, poznať váhu slova, správne formulovať veci, analyzovať situáciu, musí vedieť urobiť prognózu. Neplytvá slovami, pozná silu slova tak hovoreného, ako aj písaného.

Pri tomto poznaní vzniká túžba odovzdať svoje vedomosti ďalej, tu niekde nastáva ten prvý krok k publicistickej činnosti.

"Postupne prichádzate na to", dáva mi pán Valach za pravdu, „že to, čo cítite, čo si myslíte, by malo zaujať aj iných." To preukázal v mnohých článkoch, niekoľkých knihách, rozhlasových či televíznych reláciách. „Ukazuje sa," hovorí ďalej, „že ak odbornú problematiku podáte nenásilne, bez zbytočného mentorovania, potom sa ukáže, že aj v zložitých situáciách, akou je i transformačný proces, keď staré hodnoty vzbĺkli, zanikli a nové sa ešte len vytvárajú a ľudia akoby čakali na svetielko v tuneli, tak práve vtedy považujem za nesmierne dôležitú schopnosť vedieť sa zorientovať a nájsť to svetielko nielen pre seba, ale aj druhých. To, čo poviem, musí byť zreteľné a jasné."

Aký by mal byť teda dobrý bankár či bankovník? Každý, kto pracuje v tejto oblasti má iste svoj vlastný recept. Vladimír Valach hovorí: „V bankovníctve platí v podstate ten istý rozdiel medzi dobrým a zlým bankárom, ako je rozdiel medzi géniom a byrokratom – génius v zložitej spleti problémov objaví tú veľmi jednoduchú pravdu a byrokrat aj tú najjednoduchšiu vec skomplikuje. Tým netvrdím, že bankári sú géniovia. Väčšinou tí, s ktorými sa stretávam, sú veľmi pracovití a skromní ľudia."

Nazvali ste náš rozhovor výstižne načrením do duše bankára.

Nepopieram, bol to zámer – odbočiť nachvíľu od čísiel, analýz a prognóz a priblížiť konanie a myslenie osobnosti, ktorá zdieľa všeobecnú úctu a vážnosť i z tej druhej, osobnejšej strany...

„Občas musí človek urobiť svoju vlastnú analýzu a zadefinovať si vlastné hodnoty. Už som pri istej príležitosti povedal a spomeniem to i teraz, že bankári by mali v sebe nosiť pokoru. Veľmi výstižne ju definoval Vlastimil Brodský vo svojej autobiografii. Pokora, to nie je pocit menejcennosti, ale to znamená, že si uvedomujem svoje hodnoty, ale zároveň aj hodnoty a potreby svojich partnerov. Pokoru chápem v tom zmysle, že každý bankár, pracovník banky by mal vypočuť svojho klienta, snažiť sa pochopiť jeho zámer, hľadať východiská."

Dnes vznikli nové banky, nové produkty, bankári musia vyhľadávať klientov, nastúpila nová generácia profesionálov, 25–35-ročných odborníkov...

„To však neznamená, že môžeme nad všetkým tlieskať. Čaká nás ešte ďaleko viac: dotvárať napríklad celý rad bankových produktov v hypotekárnom bankovníctve, v zahraničnom obchode. Všetky svetové výborné banky sú úspešné preto, že hľadajú a ponúkajú obchody svojim klientom. Čaká nás ešte veľa práce pred vstupom do EU, čo je vynikajúca šanca pre najlepších. To je výzva pre nás, aby sme boli pripravení na silnú konkurenciu.

Banka je veľmi citlivý organizmus. Treba vedieť, čomu venovať pozornosť viac, čomu menej. Vedieť si určiť priority, pracovať s nadhľadom, a potom i každodenné úlohy sa budú plniť v kontexte celkovej stratégie. Každý sám musí cítiť a chcieť sa zdokonaľovať, nesmie zaostávať, nesmie byť príliš konzervatívny, ale ani dobrodruh, musí byť rozvážny a moderný. A čo považujem za veľmi dôležité, dobrý bankár nesmie vidieť v peniazoch len prostriedok na svoju vlastnú obživu, rast životnej úrovne. Peniaze by mali byť pre dobrého bankára prostriedkom na rozvoj podnikateľských zámerov, ktoré by pozdvihli úroveň firmy, regiónu, kraja, Slovenska.

Ukazuje sa, že je veľa vecí, ktoré treba posúvať dopredu. Keď budeme všetci pracovať na sebe, budeme pracovať v záujme našej ekonomiky."

Ďakujem za rozhovor.

Mgr. Soňa Babincová

PROFESIA FIREMNÝ PORADCA V SLOVENSKÝCH BANKÁCH

Ing. Mária Pročková
Investičná a rozvojová banka, a. s.

Zákon o bankách ustanovuje ako jednu z činností bánk poskytovanie poradenských služieb vo veciach podnikania. Z tohto širokého pohľadu možno aplikovať poradenstvo pre klienta takmer na všetkých úsekoch banky. Pomerne rýchly rozvoj poradenstva pre klientov nastal v oblasti kapitálových trhov, investičného bankovníctva, riadenia peňažnej hotovosti.

Firemné poradenstvo založené na úzkej spolupráci bankového poradcu a klienta nemá v našich podmienkach takmer žiadnu tradíciu, je vlastné klientsky orientovanej banke. Podstata spočíva v poskytnutí kompletného servisu klientovi jedným bankovým poradcom, ktorý dokáže rozpoznať a analyzovať problémy klienta a na ich riešenie je schopný zorganizovať tím špecializovaných odborníkov. Takto chápané poradenstvo nie je založené na poskytovaní poradenských služieb za úplatu, ale predstavuje kvalitatívne vyššiu úroveň kontaktu klient – banka. Poradca klienta môže prispieť k zvýšeniu neúrokových výnosov banky nepriamo, ak dokáže dôsledne analyzovať potreby a požiadavky klienta, môže včas poskytnúť príslušné bankové služby prostredníctvom rozličných bankových špecialistov. Poskytnutie týchto špecializovaných odborných služieb má komerčný základ.

Profesia firemného poradcu vychádza zo základných požiadaviek kladených na prácu poradcov všeobecne, ktorá smeruje k vysokej profesionalite. Uvediem hlavné osobnostné predpoklady firemných poradcov:

- podnikateľské myslenie,
- široké vedomosti o klientovi a jeho ekonomickom prostredí,
- schopnosť komunikácie,
- poskytovať riešenia pre problémy klienta, vyvinúť a realizovať koncept spolupráce s klientom,
- intelektuálne schopnosti, vedomosti podnikovo-ekonomické aj makroekonomické,
- široké znalosti bankových produktov,
- etika a statočnosť,
- nestrannosť, objektivita, diskrétnosť.

Môžeme konštatovať, že firemný poradca je človek zodpovedný za:

- udržiavanie kontaktu,
- centrálne obstarávanie informácií,
- vypracovanie stratégie pre klienta,
- koordináciu produktových špecialistov,
- celkový obchodný vzťah ku klientovi,
- výsledok dosiahnutý z obchodov s klientom.

Vzhľadom na vysoké profesné požiadavky, firemný poradca má spravidla skúsenosti ako vedúci pobočky, resp. vedúci oddelenia úverových obchodov. Práca firemných poradcov pokrýva všetkých klientov banky, t.j. klientov s úverom a bez úveru a podľa veľkosti klientov sa delia na firemných poradcov juniorov a seniorov. V predchádzajúcej časti bolo naznačené, že firemný poradca musí mať široké vedomosti o bankových produktoch. Uvedená schéma naznačuje okruhy pôsobnosti firemného poradcu s klientom.

Zmyslom práce firemného poradcu je akvizícia, on sám je aktívny vo vzťa-

Pokračovanie na str. 25

GRÉCKA (HELÉNSKA) REPUBLIKA

HISTÓRIA A SÚČASNOSŤ GRÉCKEJ MENY

Stredomorský štát na juhu Balkánskeho polostrova a ostrovoch Iónskeho a Egejského mora, s rozlohou 131 957 km² (94. miesto na svete), s počtom obyvateľov 10 232 000 (72. miesto), hlavné mesto Atény. Grécko je členom OSN, EÚ, OECD, NATO. Úradným jazykom je novogréčtina, ďalej sa používa turečtina a macedónčina. Náboženstvo: grécko-pravoslávne (97 %).

Štátne zriadenie

Parlament má 300 členov volených podľa systému pomerného zastúpenia na štyri roky. Prezident, ktorého volí parlament na päťročné obdobie, menuje predsedu vlády a ostatných ministrov.

Prírodné podmienky

Grécko je hornatá krajina (vyše 80 % územia). Na pevnine dominuje pohorie Pindos, ktoré sa ťahá od Albánska na juh až na Peloponézsky polostrov, s najvyšším vrchom Olympom (2911 m). Pozdĺž hraníc s Bulharskom leží pohorie Rodope. K územiu Grécka patrí asi 2000 ostrovov, z ktorých je len 154 obývaných. Podnebie v Grécku je stredomorské s horúcimi suchými letami a miernymi vlhkými zimami. Na severe a v horách je chladnejšie.

Hospodárstvo

V poľnohospodárstve pracuje 25 % ekonomicky činného obyvateľstva. Veľká časť pôdy sa neobrába, využíva sa predovšetkým na pasienky s extenzívnym chovom oviec. Grécko je sebestačné v produkcii pšenice, jačmeňa, kukurice, cukrovej repy, ovocia, zeleniny a syra, vyváža víno, olivy (olivový olej) a tabak. Priemyselný sektor sa prudko vzmáha, najmä v spracúvaní prírodného bohatstva, ropy a zemného plynu, lignitu a bauxitu. Dôležitým zdrojom devíz je turistika a veľké obchodné loďstvo.

Menové informácie

Menová jednotka: 1 drachma = 100 Lepta. ISO kód GRD. Adresa emisnej banky: Bank of Greece, 21 E. Venizelos Avenue, GR – 102 50 Athens, Greece.

História krajiny

Na Kréte prekvitala minójska civilizácia bronzovej doby (asi 2220–1450 pred n.l.) a na pevninskom Grécku o niečo neskôr mykénska kultúra (asi 1500–1150 pred n. l.). Po tzv. období temna začali v 8. stor. pred n. l. na začiatku archaického obdobia vznikať mestské štáty. Kultúra a politické myslenie gréckeho klasického obdobia (asi 500–338 pred n. l.) ovplyvnili celý svet a položili základy európskej civilizácie. Upadajúce mestské štáty dobyli Macedónci, ktorí za vlády Alexandra Veľkého šírili helénsku kultúru po celom Strednom východe. Od r. 146 pred n. l. bolo Grécko súčasťou Rímskej ríše. Po jej rozdelení r. 395 sa Grécko stalo súčasťou Východorímskej, neskôr Byzantskej ríše so sídlom v Konštantínopole. Väčšina Grécka zostala pod byzantskou vládou až do r. 1204, keď Konštantinopol dobyli križiaci. Po nájazdoch tejto 4. križiackej výpravy sa stalo územie Grécka jadrom Latinského cisárstva a ďalších podriadených útvarov. Od r. 1204 až do 15. stor. bolo Grécko rozdelené na viac štátov – grécke kráľovstvá Solún a Epirus na severe a franskú monarchiu v Aténach na juhu. Väčšiny gréckych ostrovov sa zmocnili Benátky. Od začiatku 15. stor. presadzovali v tejto oblasti svoju moc aj osmanskí Turci. Časť Macedónska sa postupne dostala pod vplyv susedných štátov Bulharska a Srbska. Byzantská ríša však nedokázala čeliť zosilujúcim sa tureckým vpádom a od roku 1466 ovládla Osmanská ríša celé kontinentálne Grécko a neskôr aj väčšinu ostrovov. Neochabujúca životaschopnosť pravoslávnej cirkvi však pomohla udržiavať obyvateľom silnú grécku národnú identitu. Už r. 1480 sa proti osmanskej nadvláde búrili kleftovia (vidiecki zbojníci). V 18. stor. sa viacerí európske mocnosti, najmä Rusko, snažili využiť Grékov vo svojich sporoch s Turkami. Grécke národné povstanie proti osmanskej nadvláde, ktoré vypuklo r. 1821, získalo podporu v celej Európe. Povstanie sa stalo základom obnovenia gréckej nezávislosti a vytvorenia novodobého gréckeho štátu v r. 1830. Vodcovia gréckeho štátu priniesli do Grécka západoeurópsky konštitučný systém, ale monarchiu vytvorenú r. 1832 na čele s bavorským princom zvrhla r. 1862 revolúcia. Počas vlády dánskeho princa, ktorý sa stal r. 1863 kráľom Jurajom I., získalo Grécko postupne, ako upadala turecká moc, ďalšie územia (r. 1863, 1881 a 1913). 20. stor. sa vyznačovalo veľkou politickou nestabilitou. Od r. 1910 do r. 1935 vládol v Grécku Eleuthérios Venizélos (1864–1936). Bolo to obdobie rivality medzi republikánmi a rojalistami. Pokus jeho politického protivníka kráľa Konštantína I. zmocniť sa tureckej Anatólie (1921–1922) sa skončil vojenskou porážkou a vytvorením republiky r. 1924. Obdobie prvej republiky v Grécku trvalo od r. 1924 do r. 1935. V tomto roku bola opäť konštituovaná monarchia, vlády sa ujal Georgios II. (1935–1947), ale rozhodujúci vplyv mal vojenský veliteľ generál Ioannis Metaxas (1871–1941), ktorý pod zámienkou komunistickej hrozby vládol ako skutočný diktátor. Po nemeckej invázii r. 1941 vzniklo hnutie odporu, v ktorom boli komunisti aj monarchisti. Nasledujúca občianska vojna medzi týmito frakciami trvala od r. 1945 do r. 1949, keď s britskou a americkou pomocou zvíťazili monarchisti. V 60. rokoch politická nestabilita pokračovala a viedla k vojenskému prevratu r. 1967. Kráľ Konštantín II. neúspešne žiadal o zvrhnutie junty a odišiel do exilu. Diktatúra plukovníkov sa skončila r. 1974, keď ich pokus o prevrat na Cypre priviedol Grécko na pokraj vojny s Tureckom. R. 1975 bola obnovená civilná vláda a prijatá nová ústava republiky.

História meny

Starovekí Gréci vyjadrovali pred objavením peňazí hodnotu tovarov dobytkom, peniaze im nahradzovali zbrane, sekery, železné hroty alebo ingoty zo vzácnych kovov. Gréci v Lýdii (západné pobrežie Turecka) začali raziť prvé známe mince koncom 7. stor. pred n. l. Prvé razby mincí na území Egejských ostrovov a samotného Grécka sú spred polovice 6. stor. pred n. l. Okrem vzácnych výnimiek zlatých mincí z Atén a severného Grécka sa väčšina mincí

razila zo striebra. V r. 550–480 pred n.l. boli hlavné mincovne v troch rivalizujúcich mestských štátoch Aegina, Korint a Atény. V Aegine sa razili obchodné mince zobrazujúce korytnačku, korintské mince zobrazovali Pegasa, na aténskych minciach bola zobrazená známa sova (na rubovej strane, na lícnej strane mince bola hlava Atény). Postupne sa razba mincí rozšírila do

Antické Grécko, ostrov Euboia: Histaion, striebomý tetrobol, reverz – nymfa Histiaia so štandardom sediaca na okraji galéry, averz – hlava nymfy Histiaia s hroznovým vencom

Antické Grécko: Macedónia, Alexander Macedónský (336–323 pred n. l.). Strieborná drachma, averz: hlava Herakla v levej koži

Antické Grécko: Attika, Atény. Strieborná tetradrachma z obdobia 449–413 pred n. l., reverz: sova a olivová ratolesť, nápis A–E

z Macedónie. Významným znakom gréckych mincí v 4. stor. pred n. l. sú mená miestnych vládnych úradníkov. Na severe Grécka sa razili mince už za vlády macedónskeho kráľa Alexandra I. (asi 498-451 pred n. l.), ale najväčší vplyv na rozvoj mincovníctva mal Filip II. (359–336 pred n. l.) a jeho syn Alexander Veľký (336–323 pred n. l.). Filip II. postupne ovládol Grécko a pripravoval sa na oslobodenie Grékov na

Latinský orient – križiaci: Achájske kniežatstvo. Strieborný turský denár, reverz: mincovňa Clarentza

Antické Grécko: Aegina. Strieborný statér z obdobia 630–550 pred n. l., averz: morská korytnačka

Antický Rím – cisárstvo: kolonialná razba mesta Korint za cisára Augusta (27 pred n. l. až 14 n. l.), stredný bronz, reverz: chrám na Acrocorintos

Antický Rím – cisárstvo, Julian II. Apostata (360–363). Brozová dvojitá maiorina, reverz: posvätný býk Apis, mincovňa Tesaloniky

Antický Rím – cisárstvo, svätá Helena – prvá žena Constantia a matka Konštantína Veľkého, malý bronz, averz: poprsie Heleny, mincovňa Tesaloniky

Antický Rím – cisárstvo, Crispus (317–326). Malý follis, averz: poprsie panovníka, mincovňa Tesaloniky

Eubóie, Boétie, Kerkyry, Macedónie a Trácie. Na severe Grécka sa nachádzali významné ložiská striebra, preto sa v tejto oblasti razili veľké striebomé mince, hlavne pre Perzskú ríšu (v ktorej si vysoko oceňovali striebro) počas nadvlády perzských kráľov Dárea I. (521–486 pred n. l.) a Xerxésa (486–465 pred n. l.). V r. 480–479 pred n. l. Gréci porazili Peržanov v námornej bitke pri Salamíne a pozemnej bitke v Platajach. Nasledujúce obdobie sa vyznačovalo prudkým kultúrnym rozvojom a rozšírením gréckeho vplyvu v osadách na pobreží Stredozemného a Čierneho mora. V tomto období hrali vedúcu úlohu Atény. Známe aténske „sovy" sa začali raziť vo veľkých množstvách. V Peloponézskej vojne (431–404 pred n. l.) Sparta porazila Atény a skončila ich nadvládu. Prvé zlaté razby sa razili v Aténach ku koncu Peloponézskej vojny, koncom 5. stor. pred n. l. sa objavili aj prvé bronzové razby, hlavne na území Macedónska a Trákie. Počas 4. stor. pred n. l. boli najrozšírenejšie rôzne striebomé, umelecky kvalitné mince gréckych mestských štátov a ich zväzkov. Významné razby pochádzajú z Téb, Korintu, Chalkidskej Ligy na severe, ostrovov Chios, Rodos a Kréta, mnohé vzácne mince pochádzajú z peloponézskych miest Elis, Argos, Amphipolisu

západnom pobreží Turecka (Malej Ázie) spod perzskej nadvlády. Po reorganizácii macedónskeho mincovníctva dal raziť striebomé a po prvý raz aj zlaté mince. Alexander Veľký zaviedol nové striebomé mince zobrazujúce Herakla a boha Dia a zlaté mince zobrazujúce bohyňu Aténu a postavu Niké. Prostredníctvom týchto mincí financoval svoje výpravy a na dobytých územiach zakladal nové a nové mincovne. Tieto zlaté mince boli také populárne, že sa razili aj dlho po smrti Alexandra Veľkého. Obrovská ríša Alexandra Veľkého sa čoskoro po jeho smrti rozpadla. Na území Grécka sa za kráľa dal vyhlásiť r. 306 pred n. l. Cassander, jeden z vojvodcov Alexandra Veľkého. On a jeho nástupníci pokračovali v razbe zlatých mincí s portrétmi Filipa II. a Alexandra Veľkého. V tomto období razili mince aj iní miestni panovníci, napr. Pyrrhos v Epire, Lysimachos v Trácii alebo sparťanskí králi. Toto helénske obdobie charakterizuje aj pestrá razba striebomých a bronzových mincí v mestských štátoch. Po porážke posledného macedónskeho kráľa Persea (v r. 168 pred n. l.) sa Macedónia dostala pod nadvládu Ríma a po zničení Korintu v r. 146 pred n. l. sa celé Grécko stalo súčasťou Rímskej ríše. V tomto období došlo k obmedzeniu razby bronzových mincí na území Grécka. Jedi-

bola pripojená k Lýbii a ostrovy v Egejskom mori patrili k Malej Ázii. Štandardným obeživom sa stali rímske striebomé a zlaté mince, v obehu boli aj rímske bronzové sestercie, dupondiá a asy. Grécke mestá opäť razili vlastné bronzové mince – väčšinou s portrétom cisára na líci a na rube s motívmi charakteristickými pre miesto pôvodu. Nápisy na minciach boli väčšinou v gréčtine, hoci mestá ako Korint, Dium, Pella razili mince s latinskými nápismi. Aténske mince nezobrazovali cisárov, ale miestne mytologické motívy. Razba miestnych bronzových mincí vyvrcholila počas panovania Septimia Severa (193 až 211), keď boli mnohé peloponézske mestá včlenené do zoznamu oficiálnych mincovní. Ku koncu 3. stor. bola otvorená mincovňa v Tesalonikách, ktorá počas 4. a 5. stor. razila štandardné rímske mince, väčšinou z bronzu, príležitostne aj zo zlata a striebra. Celý raný stredovek bolo Grécko ovládané Byzantskou ríšou. Do konca 12. stor. sa na jeho území používali iba byzantské mince. Mincovňa v Tesalonikách bola druhou najdôležitejšou po mincovni v Konštantínopole. Počas 6. a 7. stor. sa tu razila celá škála byzantských mincí: drobné medené mince, zlatý solidus alebo nomisma, semissis a tremissis. Mincovňa v Tesalonikách bola zatvorená počas panovania

NIEKOĽKO POHĽADOV NA TRH CENNÝCH PAPIEROV

Ing. Ľubica Horniaková, CSc.
Univerzita Komenského, Bratislava

Dôležitou súčasťou trhového prostredia je finančný trh, ktorého konštituovanie si vyžaduje skúmanie a hlbšie rozpracovanie viacerých, predtým našou teóriou zanedbávaných problémov. Dôsledný rozbor si zasluhuje najmä oblasť cenných papierov, ktorá zahŕňa komplex navzájom súvisiacich otázok a ich možných riešení.

Právna a ekonomická charakteristika cenných papierov

Vymedzenie podstaty pojmu cenný papier má svoje právne i ekonomické dimenzie. V právnom poriadku SR presnú definíciu všeobecného pojmu cenný papier nenájdeme, i keď sa tento pojem v mnohých právnych predpisoch bežne používa.

V teórii je výklad tohto pojmu väčšinou zovšeobecnením právnej úpravy jednotlivých druhov cenných papierov a charakterizuje cenný papier buď ako určitú pohľadávku, alebo ako určité právo majiteľa voči vystavovateľovi.

Môže ísť o nasledujúce práva:

- právo na vrátenie poskytnutého majetku (peňazí),
- právo na (zaručenú) peňažnú odmenu za poskytnutie majetku alebo peňazí (úrok, prémie a pod.),
- právo podieľať sa vo vymedzenom rozsahu vlastnícky na majetku osoby, ktorej bol majetok (peniaze) poskytnutý,
- právo rozhodovať (v stanovenom rozsahu) o spôsobe použitia poskytnutého majetku (peňazí) pri podnikateľskej činnosti.

Ekonomická charakteristika cenných papierov sa zvyčajne spája s ich fungovaním na finančnom trhu. Podľa nášho názoru je to zúžený pohľad a i keď úvahy v tomto príspevku napokon vyústia do problematiky cenných papierov ako nástrojov finančného trhu, chceli by sme sa dotknúť aspoň základných súvislostí medzi cennými papiermi, peniazmi a kapitálom.

Z pohľadu ekonomickej teórie je možné cenné papiere najvšeobecnejšie definovať ako osobitné majetkové hodnoty, ktoré spolu s peniazmi tvoria finančné aktíva jednotlivých hospodárskych subjektov. Aký je teda vzťah medzi peniazmi a cennými papiermi?

Moderná ekonomická teória zahŕňa cenné papiere do peňažnej masy. Do agregátu M1 patria okrem bankoviek (ktoré sú vlastne tiež cennými papiermi) a mincí aj šeky a cestovné šeky. Teda bankovky, šeky a cestovné šeky sú cenné papiere, ktoré by sme mohli označiť za formu peňazí, dokonca **formu peňazí** v užšom zmysle, teda transakčných peňazí.

V agregáte L sa objavujú úverové cenné papiere (pokladničné poukážky, komerčné papiere, úsporné obligácie, bankové zmenky) a tieto v zmysle finančnej teórie predstavujú **ekvivalent peňazí.**

Nástrojmi finančného trhu sa cenné papiere stávajú v súvislosti s premenou peňazí na kapitál.

Cenné papiere na finančnom trhu

Finančný trh sa zvyčajne charakterizuje ako mechanizmus nástrojov, inštitúcií a vzťahov, v rámci ktorého sa stretáva ponuka peňažných prostriedkov a dopyt po nich.

Na finančnom trhu sa realizujú transakcie, ktoré označujeme pojmom finančné investície.

Pod finančnými investíciami sa chápe také vynaloženie peňažných prostriedkov, ktoré prinesie ich zhodnotenie v budúcnosti a neviaže sa na nejaký predmet alebo na priame podnikanie.

V procese realizácie finančných investícií vystupujú cenné papiere ako hodnota, ktorá sa zhodnocuje, sú teda určitou formou kapitálu a zároveň dôležitými nástrojmi finančného trhu.

Obchodovaním s cennými papiermi sa celá problematika finančného trhu nevyčerpáva, pretože do finančných investícií patria aj priame pôžičky, ako i úvery sprostredkované bankami a ostatnými peňažnými ústavmi. Trh s cennými papiermi je teda jednou so sfér finančného trhu, ktorá sa však stáva stále významnejšou.

V USA i v ďalších krajinách s rozvinutou bankovo-finančnou sústavou začal v 70. rokoch proces tzv. sekuritizácie aktív, v rámci ktorého sa transformujú inak nelikvidné finan-

čné aktíva na cenné papiere obchodovateľné na finančnom trhu. Dochádza teda k odklonu od priamych bankových úverov v prospech emitovania cenných papierov.

V predmetnom príspevku sa chceme sústrediť na obchodovanie s cennými papiermi, čiže chápať finančný trh iba z tohto zúženého pohľadu. Ak budeme používať pojem finančný trh a budeme mať pritom na mysli iba trh s cennými papiermi, nebude to vyplývať zo stotožňovania týchto dvoch inštitútov, ale z nutnosti zjednodušenia nášho prístupu k danej problematike.

Cenné papiere sa stávajú predmetom kúpy a predaja na primárnom a sekundárnom finančnom trhu.

Primárny trh predstavuje proces verejného upisovania novoemitovaných cenných papierov a ich predaj prvotným majiteľom. Realizuje sa na ňom čistý kapitálový tok, teda samotná premena peňazí na kapitál.

Emitentom cenných papierov je obyčajne spoločnosť, ktorá potrebuje na realizáciu svojho nového podnikateľského zámeru väčšiu sumu finančných prostriedkov a nechce alebo nemôže ich získať úverom od peňažného ústavu. Novú emisiu predáva buď sám emitent, alebo najmä banka, prípadne iná právnická osoba za proviziu cieľovým majiteľom – investorom.

Sekundárny trh je trhom, na ktorom sa následne obchoduje s predanými novoemitovanými cennými papiermi. I keď na tomto trhu neprebieha čistý kapitálový tok, je to trh v pravom zmysle.

Primárny a sekundárny finančný trh sú navzájom silne prepletené. Sekundárny trh podmieňuje fungovanie primárneho trhu, lebo je zrejmé, že investori by nemali chuť utrácať peniaze za novoemitované cenné papiere, ak by neexistovala možnosť tieto papiere predať, keď to uznajú za vhodné.

Zdravé fungovanie sekundárneho trhu je podstatné pre zdravé fungovanie primárneho trhu, pretože bez možnosti dať dokopy kupujúcich a predávajúcich by existoval len veľmi ohraničený primárny trh.

Sekundárny trh zvyšuje likviditu cenných papierov, informuje manažment podnikov o tom, ako si ich cenia investori a prezrádza im, akú majú šancu získať peniaze na nové projekty na primárnom trhu.

Na sekundárnom trhu sa ustanovuje aj objektívna trhová cena jednotlivých druhov cenných papierov, ktorá je smerodajná aj pre primárny trh.

Základom mechanizmu likvidného sekundárneho trhu je pôsobenie jeho účastníkov smerujúce k vyvinutiu takých investičných stratégií, ktoré by im priniesli čo najvyššie zhodnotenie ich kapitálu.

Účastníci finančného trhu špekulujú v dvoch smeroch. V prvom rade využívajú vyskytujúce sa trhové neefektívnosti, to znamená, že nakupujú cenné papiere, ktoré považujú za podhodnotené, a predávajú tie, o ktorých sa domnievajú, že sú nadhodnotené. Druhou možnosťou je špekulovanie s rôznosťou cien cenných papierov na rozličných trhoch, čiže využívanie arbitrážnych procesov.

Účastníkmi sekundárneho finančného trhu sú spravidla komerčné banky, investičné spoločnosti, investičné fondy, poisťovne, penzijné fondy, brokerské firmy, ale aj špekulujúci z radov malých investorov.

Nástrojmi finančného trhu nie sú všetky cenné papiere. Na to, aby sa cenné papiere mohli stať predmetom ponuky a dopytu, musia byť prevoditeľné a obchodovateľné.

Obchodovateľnosť niektorých cenných papierov je daná ich charakterom, resp. účelom, na ktorý boli vydané. Napríklad neobchodovateľné sú cestovné šeky, niektoré dispozičné cenné papiere, prípadne iné druhy cenných papierov.

Obchodovateľnosť väčšiny cenných papierov však závisí od stupňa ich prevoditeľnosti.

Prevoditeľnosť je určovaná formou, v akej je cenný papier vydaný. Podľa nášho právneho poriadku môže ísť o cenné papiere na doručiteľa, na rad alebo na meno.

Cenný papier na doručiteľa je vždy prevoditeľný, prevoditeľnosť cenného papiera na rad možno obmedziť a prevoditeľnosť cenného papiera na meno možno vylúčiť.

Od prevoditeľnosti cenných papierov sa odvíja ich obchodovateľnosť, pretože obchodovateľné cenné papiere musia byť zároveň prevoditeľné.

Obchody s cennými papiermi sa môžu realizovať na **verejných i neverejných trhoch.** Podmienky obchodovania na verejných trhoch sú v každom štáte legislatívne stanovené, rovnako aj rozsah a možnosti obchodovania na neverejných trhoch.

V Slovenskej republike je problematika verejnej obchodovateľnosti cenných papierov upravená zákonom č. 600/1992 Zb. o cenných papieroch v znení neskorších novelizácií (ďalej len zákon o cenných papieroch).

Podľa § 71 ods. 1 tohto zákona verejne obchodovateľný je taký cenný papier, s ktorým je možné obchodovať na verejnom trhu. Zákon však pojem verejného trhu nevysvetľuje vo forme exaktnej definície, ale iba vo forme legislatívnej skratky: „Verejným obchodovaním s cennými papiermi je obchodovanie s cennými papiermi na burze cenných papierov alebo podobnom organizovanom trhu cenných papierov" (§ 8 ods. 3).

Verejná obchodovateľnosť cenného papiera nie je teda založená na procese jeho vydania, ale na možnosti obchodovania s ním na verejnom trhu. Nemusí ísť pritom o možnosť reálnu, uplatniteľnú v každom jednotlivom prípade, ale iba o predpoklad obchodovania. Skutočné obchodovanie s cenným papierom na verejnom trhu je totiž možné až vtedy, keď je tento papier na verejný trh prijatý.

Prijatie cenného papiera na verejný trh sa viaže na osobitné povolenie, ktoré na žiadosť emitenta udeľuje Ministerstvo financií SR. Súčasťou žiadosti o toto povolenie je prospekt cenného papiera, ktorý obsahuje súhrn informácií o emitentovi a jeho hospodárení. Celkove je obsah prospektu zvolený tak, aby investori boli informovaní o finančnej situácii emitenta, o zložení a kvalitách jeho riadiaceho aparátu, o perspektívach jeho hospodárenia, o investičnej politike a o všetkých právach a povinnostiach spojených s cenným papierom.

Pri rozbore problematiky verejnej obchodovateľnosti si treba uvedomiť, že zákon o cenných papieroch (§ 8 ods. 1 a 2) striktne odlišuje obchodovanie s cennými papiermi a organizovanie trhu s cennými papiermi.

Obchodovanie s cennými papiermi je podnikanie (podľa § 2 ods. 1 Obchodného zákonníka), ktorého predmetom je kúpa alebo predaj cenného papiera, alebo obstaranie kúpy alebo predaja cenného papiera. Obchodovaním s cennými papiermi nie je organizovanie trhu s cennými papiermi.

Organizovaním trhu s cennými papiermi je organizovanie dopytu a ponuky cenných papierov na určenom mieste a v určenom čase. Organizovaním trhu s cennými papiermi nie je činnosť vykonávaná Národnou bankou Slovenska na usmernenie peňažného trhu podľa zákona NR SR č. 566/1992 Zb. o NBS v znení zákona č. 159/1993 Z. z.

S týmto vymedzením je nerozlučne spojené ustanovenie

§ 50 ods. 1 zákona o cenných papieroch, ktoré hovorí, že organizátormi verejných trhov sú:

a/ burzy cenných papierov,

b/ osoby, ktoré majú na túto činnosť povolenie ministerstva.

Na základe uvedeného je možné funkčne vymedziť verejný trh ako trh určený na organizovanie dopytu a ponuky cenných papierov na určenom mieste a v určenom čase.

Na upresnenie treba ešte toto konštatovanie doplniť niekoľkými ďalšími dokresľujúcimi závermi.

Zatiaľ čo burza cenných papierov sa chápe nielen ako trh cenných papierov, ale tiež ako organizátor tohto trhu, pri mimoburzovom verejnom trhu sa dôsledne rozlišuje obchodovanie s cennými papiermi na jednej strane a jeho organizovanie na strane druhej. V praxi sa však burza cenných papierov prevažne chápe ako subjekt, ktorý organizuje burzový trh.

Funkcia burzy cenných papierov ako organizátora burzového trhu a funkcia organizátora mimoburzového verejného trhu (podľa § 50 ods. 1 písm. b/ zákona o cenných papieroch) je funkcia, ktorú zákon týmto subjektom zveruje exkluzívne. Čiže organizovanie môže byť len verejné, teda len s verejne obchodovateľnými cennými papiermi. Organizovanie trhu s neverejne obchodovateľnými cennými papiermi sa podľa zákona realizovať nedá. Na rozdiel od toho obchodovanie s cennými papiermi môže byť verejné i neverejné.

Spomínanú exkluzívitu subjektov verejného trhu cenných papierov však nemožno interpretovať ako exkluzívitu individuálnu, danú individuálnym právnym aktom. Je to exkluzívita daná zákonom, ktorého všeobecné normy v tejto oblasti sa týkajú neurčitého počtu vopred neurčených subjektov. Teda nejde o exkluzívitu pre jednu burzu a jedného organizátora mimoburzového trhu, ale o exkluzívitu danú iba dvom typom organizátorov verejného trhu s cennými papiermi.

Organizátorom verejného trhu s cennými papiermi nemôžu byť všetky ostatné subjekty pôsobiace na tomto trhu v zmysle tretej časti zákona o cenných papieroch, t. j. obchodník s cennými papiermi, stredisko cenných papierov a maklér. Pokiaľ ide o stredisko cenných papierov, zákon to vylučuje výslovne v § 55 ods. 3.

V prípade obchodníka s cennými papiermi tento výslovný zákaz v zákone o cenných papieroch nenájdeme, ale keďže organizátor mimoburzového trhu podľa zákona obchodovať nesmie (§ 53 ods. 2), výsledok je ten, že obchodník nemôže organizovať mimoburzový trh. Čiže je jasná nezlučiteľnosť činnosti organizátora mimoburzového trhu a obchodníka s cennými papiermi.

Ako vyplýva z § 49 zákona o cenných papieroch, obchodník s cennými papiermi vykonáva odbornú činnosť vždy prostredníctvom makléra (fyzickej osoby, ktorá má na to povolenie ministerstva). Čiže ani maklér nemôže byť organizátorom verejného trhu cenných papierov.

Pokiaľ teda vychádzame z chápania verejného trhu ako trhu, ktorého funkciou je organizovať dopyt a ponuku cenných papierov, môžeme rozlíšiť dva typy subjektov plniacich túto funkciu: burzu cenných papierov a organizátora mimoburzového trhu.

V súčasnosti organizuje burzový trh v SR Burza cenných papierov v Bratislave a organizátorom mimoburzového trhu s cennými papiermi je RM-Systém Slovakia.

Problematika verejnej obchodovateľnosti cenných papierov je na Slovensku predmetom neustálych diskusií. Každá novela zákona o cenných papieroch, ktorý je základnou legislatívnou normou pre obchodovanie s cennými papiermi v SR, sa vo väčšej či menšej miere dotýkala úprav v tejto oblasti, najmä vzťahu povinnej dematerializácie cenných papierov a ich verejnej obchodovateľnosti.

Predposledná novela zákona o cenných papieroch, zákon č. 171/1995 Z. z. z augusta 1995, zakotvila povinnú dematerializovanú podobu pre prevažnú väčšinu cenných papierov, konkrétne pre akcie, dočasné listy, podielové listy, dlhopisy, pokladničné poukážky, resp. iné listiny, ktoré za cenný papier vyhlási osobitný zákon.

Všetky prevody s dematerializovanými cennými papiermi museli byť zaznamenané v Stredisku cenných papierov a bola ustanovená oznamovacia a ponuková povinnosť, ako i limity pre nadobúdateľa verejne obchodovateľných akcií jedného emitenta.

Podľa poslednej novely zákona o cenných papieroch emitent nie je povinný vydávať akcie a iné zákonom určené cenné papiere v dematerializovanej podobe. Dlhopisy, podielové listy uzavretých podielových fondov, pokladničné poukážky a iné listiny, ktoré za cenné papiere vyhlási osobitný zákon, musia byť emitované v dematerializovanej podobe.

Hlavné druhy cenných papierov na slovenskom finančnom trhu a ich právna úprava

Pre klasifikáciu cenných papierov sa používajú rôzne hľadiská, napríklad podoba cenných papierov, ich prevoditeľnosť, obchodovateľnosť, spôsob emisie, druh zosobnenia majetkového práva, charakter dôchodkov plynúcich z cenných papierov, charakter emitenta, časové hľadisko, ekonomický význam cenných papierov.

V tomto príspevku sme si zvolili časové hľadisko, teda lehotu splatnosti cenných papierov. V teórii prevláda názor, podľa ktorého je lehota splatnosti cenných papierov základným kritériom pre členenie finančného trhu na trh peňažný a kapitálový.

Na **peňažnom trhu** sa stretáva ponuka a dopyt po krátkodobom peňažnom kapitáli, ktorého pohyb je založený prevažne na úverových vzťahoch. Peňažný trh využívajú podnikateľské subjekty na to, aby dosiahli zisk z nadbytočných prostriedkov, ktorými disponujú iba na krátky čas (1 až 2 roky). Cenné papiere na tomto trhu majú tendenciu dosahovať vyššiu likviditu ako cenné papiere dlhodobé, navyše menej podliehajú cenovým fluktuáciám, preto sú bezpečnejšou investíciou.

Na Slovensku sa v súčasnosti vydávajú nasledujúce obchodovateľné krátkodobé cenné papiere:

- pokladničné poukážky,
- depozitné certifikáty,
- zmenky.

Kapitálový trh sprostredkúva ponuku a dopyt po dlhodobom kapitáli. Subjekt, ktorý má k dispozícii voľné peňažné prostriedky na dlhší čas, môže sa na kapitálovom trhu rozhodnúť medzi dvoma druhmi finančných investícií – alebo investuje do majetku určitej spoločnosti, alebo investuje do úverov. Podľa toho potom možno rozdeliť dlhodobé cenné papiere na podielové (majetkové) a úverové (ukladacie).

Najviac obchodované podielové cenné papiere sú akcie a podielové listy, skupinu úverových cenných papierov tvoria rôzne druhy dlhopisov.

Pokladničné poukážky sú krátkodobé úverové cenné papiere emitované vládou – štátne pokladničné poukážky. Niekedy emituje svoje pokladničné poukážky aj centrálna banka.

Hlavným dôvodom vydávania štátnych pokladničných poukážok je financovanie schodku bežného hospodárenia štátneho rozpočtu vznikajúceho z časového nesúladu medzi jeho príjmami a výdavkami.

Pre svoju vysokú bezpečnosť a likviditu sú významným nástrojom peňažného trhu, ktorý využívajú centrálne banky na ovplyvňovanie a riadenie rezerv bankovej sústavy.

Na Slovensku je emitentom štátnych pokladničných poukážok Ministerstvo financií SR, agentom ich predaja je Národná banka Slovenska. Primárny predaj týchto cenných papierov sa realizuje vypisovaním aukcií. Aukcie sa doteraz realizovali tzv. americkou prideľovacou metódou, pri ktorej každý úspešný účastník aukcie platil cenu vlastnej akceptovanej objednávky. Úroková sadzba závisela od aktuálneho stavu trhu a od úrokovej konkurenčnosti medzi bankami navzájom.

Na primárnom trhu nakupujú štátne pokladničné poukážky prevažne komerčné banky, malé množstvo NBS, ostatní účastníci sa na tomto trhu podieľajú len mizivým percentom.

Obchodovanie so štátnymi cennými papiermi na sekundárnom trhu a v rámci neho i so štátnymi pokladničnými poukážkami je dôležitým nástrojom realizácie menovej politiky centrálnej banky. Ciele a konkrétne kroky v tejto oblasti sa odvíjajú od danej situácie v tom-ktorom období.

Aby mohla centrálna banka aktívne ovplyvňovať trh štátnych pokladničných poukážok, musí disponovať dostatočným množstvom týchto cenných papierov vo vlastnom portfóliu, ktoré je však interne limitované. Práve tento limit zužuje hranice operačnej aktivity obchodov na voľnom trhu.

Depozitné certifikáty sú krátkodobé cenné papiere emitované peňažnými inštitúciami (bankami, sporiteľňami), ktoré zaručujú svojim majiteľom zhodnotenie vloženej sumy v dohodnutom čase pevnou úrokovou sadzbou. Na primárnom trhu ich kupujú podniky, ale i domácnosti, pretože menovitá hodnota týchto cenných papierov je zvyčajne prístupná i pre bežných občanov.

Pred dobou splatnosti môžu byť depozitné certifikáty predmetom kúpy a predaja na sekundárnom peňažnom trhu.

Inštitút depozitného certifikátu bol na Slovensku v praxi peňažného trhu zavedený skôr, ako bol tento pojem zakotvený v legislatíve.

Pôvodný zákon o cenných papieroch (§ 1 ods. 1 zákona č. 600/1992 Zb.) vo výpočte sústavy cenných papierov z obchodovateľných krátkodobých cenných papierov spomína iba zmenky, jeho prvá novela (zákon č. 88/1994 Z. z.) znamená doplnenie tejto sústavy o vkladové listy, vkladové certifikáty a pokladničné poukážky a až v tretej novele zákona o cenných papieroch (zákon č. 171/1995 Z. z.) sa stretneme s pojmom „depozitné certifikáty" (§ 4 ods. 2).

Zmenka je cenný papier, s ktorým sú spojené práva zmenkového veriteľa na zaplatenie peňažnej pohľadávky uvedenej v tomto cennom papieri.

Zmenky sú jedným z najstarších druhov cenných papierov, ktorý má v trhovom hospodárstve značný rešpekt. I keď z našej hospodárskej praxe boli v minulosti takmer vylúčené (nachádzali uplatnenie iba v oblasti zahraničného obchodu), v súčasnosti sa znovu začínajú využívať.

Základnú právnu úpravu zmenky obsahuje zákon č. 191/1950 Zb. – zmenkový a šekový zákon.

Predmetom obchodovania na peňažnom trhu môžu byť tie zmenky, ktoré sú prevoditeľné.

Hlavnými subjektami sekundárnych zmenkových obchodov sú banky, ktoré realizujú eskont a reeskont zmeniek.

Eskont zmenky znamená jej predaj pred lehotou splatnosti po zrážke diskontu (úroku odo dňa eskontu do dňa splatnosti), výdavkov a provízie. Banky eskontujú zmenky, ktoré sú formálne bezchybné a sú schopné reeskontu.

Reeskont je kúpa už eskontovanej zmenky, ktorá je opatrená rubopisom diskontujúcej banky. Reeskont zmeniek uskutočňuje centrálna banka, ktorá ho využíva na realizáciu menových cieľov.

Akcie (účastiny) predstavujú podiel na majetku akciovej spoločnosti, ktorá ich emitovala. Svojmu majiteľovi prinášajú zvyčajne premenlivý výnos ako podiel na výnosoch kapitálu emitujúceho podniku.

Podľa nášho právneho poriadku je akcia cenný papier, s ktorým sú spojené práva akcionára ako spoločníka podieľať sa na riadení spoločnosti, na jej zisku a na likvidačnom zostatku pri zániku spoločnosti (Obchodný zákonník, § 155 ods. 1).

Pre právo podieľať sa na riadení akciovej spoločnosti zákon určuje iba základné pravidlá a ich konkretizáciu ponecháva stanovám.

Právo na podiel na zisku znamená právo majiteľa akcie na vyplatenie dividendy. Dividenda je tá časť zisku, ktorá akcionárovi patrí podľa veľkosti jeho podielu v akciovej spoločnosti. O spôsobe rozdelenia zisku a o tom, či sa budú dividendy vyplácať, rozhoduje valné zhromaždenie.

Medzi akcionárov sa nerozdeľuje celý dosiahnutý zisk, ale iba jeho reziduálna časť. Teda rozdeľuje sa suma, ktorá zostane po odvedení príslušnej časti zisku do rezervného fondu, po zaplatení daní a všetkých ostatných položiek, ktoré sa zo zisku musia uhradiť. V praxi vyspelých krajín zostáva na dividendy asi 20–30 % zo zisku.

Pri zániku akciovej spoločnosti majú akcionári právo podieľať sa na jej likvidačnom zostatku v pomere zodpovedajúcom menovitej hodnote ich akcií, pokiaľ stanovy neurčia iný spôsob rozdelenia. Akcionári však nemajú právo na vrátenie vkladu ani počas trvania akciovej spoločnosti, ani po jej zrušení.

Ďalšie práva priznáva zákon akcionárom v súvislosti so zvyšovaním základného imania akciovej spoločnosti. Ide o predkupné právo na nové akcie pri zvyšovaní základného imania upisovaním akcií a na bezplatné získanie nových akcií, prípadne zvýšenie menovitej hodnoty doterajších akcií pri zvýšení základného imania z majetku spoločnosti.

Z hľadiska obsahu práv, ktoré sú spojené s akciami, rozlišujeme akcie kmeňové a prioritné.

Kmeňové alebo obyčajné akcie oprávňujú svojich majiteľov zúčastňovať sa na valnom zhromaždení, hlasovať na ňom, ako aj poberať dividendu v závislosti od výšky zisku spoločnosti. Obyčajná akcia dáva právo na jeden hlas pri hlasovaní na valnom zhromaždení. V zahraničí niektoré akciové spoločnosti vydávajú modifikované obyčajné akcie, ktoré sa nazývajú zakladateľské akcie a poskytujú právo na väčší počet hlasov. Naša právna úprava to však neumožňuje.

Majitelia obyčajných akcií nesú konečné riziko straty a berú prospech z úspechu spoločnosti. Ani dividendy, ani podiely na likvidačnom zostatku nie sú držiteľom obyčajných akcií zaručené. Avšak zarobia najviac, ak je spoločnosť úspešná a kurz jej akcií na kapitálovom trhu je vysoký.

Napriek rizikovosti je investovanie do obyčajných akcií v niektorých krajinách najrozšírenejšou formou investovania na kapitálových trhoch.

Prioritné akcie definuje Obchodný zákonník (§ 159 ods. 1) ako taký druh akcií, s ktorými je spojené prednostné právo týkajúce sa dividendy, ak súhrn ich menovitých hodnôt neprekročí polovicu základného imania.

Prednostný nárok na dividendu môže spočívať buď v tom, že v prípade ich vyplácania sa dividendy vyplatia najskôr za prioritné akcie a až potom za ostatné akcie, alebo v tom, že na tieto dividendy bude zo zisku vyhradené vyššie percento, než koľko prislúcha pomeru ich menovitých hodnôt k menovitým hodnotám ostatných akcií.

Priority sa môžu týkať zásadne majetkových oprávnení, teda dividendy, jej výšky, prednostného vyplácania, vyplácania priorít v súvislosti s rozdeľovaním likvidačného majetku.

Obchodný zákonník umožňuje, aby strany určili, že majitelia prioritných akcií nemajú právo hlasovať. Ich hlasovacie právo však „oživa", ak nie je dividenda vyplácaná, teda ak sa nerealizuje prednosť spojená podľa stanov s danou prioritnou akciou. Hlasovacie právo majiteľa takej akcie potom trvá až do tých čias, keď sa prioritná akcia opäť vypláca.

Ďalším obmedzením práv vyplývajúcich z prioritných akcií je možnosť vylúčenia alebo obmedzenia práva ich majiteľov na prednostné upisovanie novovydaných akcií. V praxi sú majitelia prioritných akcií spravidla zakladateľmi spoločnosti.

Osobitným druhom akcií sú **zamestnanecké akcie.** U nás ich upravuje § 158 Obchodného zákonníka. Zákon však vymedzuje iba základný rámec na vydávanie zamestnaneckých akcií. Ich podrobnejšiu úpravu, najmä postup nadobúdania, prevod na inú osobu a prípadne vrátenie akcie spoločnosti riešia stanovy.

Zamestnanecké akcie znejú na meno. Ich osobitosť spočíva v tom, že je zo zákona obmedzený okruh ich nadobúdateľov – môžu nimi byť iba zamestnanci spoločnosti a tí, ktorí odišli zo spoločnosti do dôchodku.

Práva majiteľov zamestnaneckých akcií sú rovnaké ako práva ostatných akcionárov. Zvýhodnenia musia byť upravené stanovami. O konkrétnej forme zvýhodnenia rozhoduje valné zhromaždenie (§ 187 ods. 1 písmeno e/ Obchodného zákonníka), ktoré rozhodnutie zakotví ako osobitný bod stanov (§ 174 ods. 1).

Nespornou nevýhodou zamestnaneckých akcií sa javí strata možnosti investovať na kapitálovom trhu. Príjmy zo zamestnaneckých akcií tak môžu mať prakticky len formu dividend. V § 158 ods. 4 Obchodného zákonníka sa síce hovorí o možnosti zaznamenávania zamestnaneckej akcie na burze, ale v praxi sa to zrejme nestane. Veľmi obmedzená prevoditeľnosť zamestnaneckých akcií vedie k tomu, že nespĺňajú podmienky verejnej obchodovateľnosti podľa § 71–78 zákona o cenných papieroch.

Akcia ako podiel na základnom imaní akciovej spoločnosti predstavuje teda časť tohto imania, ktorá sa dá vyjadriť zlomkom alebo menovitou hodnotou. Akcie vyjadrené zlomkom (podielom) na základnom imaní bez udania menovitej hodnoty naše akciové právo nepozná, a preto ich v SR nemožno používať. Podľa nášho platného zákona akcie musia byť označené menovitou hodnotou. Konkrétnu výšku menovitej hodnoty Obchodný zákonník neurčuje, túto úlohu ponecháva stanovám, ktoré musia určiť menovitú hodnotu všetkých druhov vydávaných akcií. Súčet menovitých hodnôt všetkých akcií akciovej spoločnosti sa musí rovnať základnému imaniu tejto spoločnosti.

Od menovitej hodnoty akcií treba odlišovať ich kurzovú hodnotu a emisný kurz.

Kurzová hodnota, t. j. trhová cena je hodnota, za ktorú sa akcie predávajú na verejnom trhu, závisí teda od ponuky daných akcií a dopytu po nich. Otázka kurzovej hodnoty akcií je pre ich majiteľa zásadnejšou než orientácia na dividendu.

Okrem kurzu, ktorý sa ustanovuje na verejnom kapitálovom trhu, existuje ešte tzv. emisný kurz, pod ktorým sa chápe peňažná suma, za ktorú emitent vydáva akcie.

Na slovenskom kapitálovom trhu majú akcie dominantné postavenie. Obchoduje sa s nimi na burzovom i mimoburzovom trhu.

Podielové listy sa dajú vo všeobecnosti charakterizovať ako cenné papiere, s ktorými je spojené právo ich majiteľov na zodpovedajúci podiel na majetku a na výnose z tohto majetku. Označenie „podielové listy" pochádza zo Švajčiarska (Partizipationscheinen), kde sa tieto cenné papiere vydávali namiesto prioritných akcií.

Podielové listy v zahraničí emitujú okrem akciových spoločností napríklad aj komanditné spoločnosti alebo úverové družstvá.

V SR môžu podielové listy vydávať iba investičné spoločnosti, ktoré vznikli podľa zákona č. 248/1992 Zb. o investičných spoločnostiach a investičných fondoch na základe povolenia MF SR. V zmysle § 5 ods. 1 uvedeného zákona investičná spoločnosť zhromažďuje peňažné prostriedky predajom podielových listov a vytvára z nich podielové fondy.

Podľa § 11 je potom podielový list cenný papier, s ktorým je spojené právo podielnika na zodpovedajúci podiel majetku v podielovom fonde a právo podieľať sa na výnose z tohto majetku podľa štatútu podielového fondu.

V majetku podielového fondu môžu byť len peňažné prostriedky alebo cenné papiere obchodovateľné na verejnom trhu, prípadne cenné papiere, pri ktorých je predpoklad, že budú na verejný trh prijaté.

Majetok podielnika rastie úmerne pomeru, v akom sa zvyšuje hodnota majetku v podielovom fonde.

Okrem práva na majetok zakotvuje zákon aj právo podielnika na podiel z výnosu majetku v podielovom fonde. Či a v akom rozsahu bude výnos z majetku v podielovom fonde vyplácaný podielnikom, určuje štatút podielového fondu.

Existujú tri možnosti disponovania s výnosom z majetku v podielovom fonde:

- celý výnos sa ponechá v majetku podielového fondu,
- celý výnos sa vyplatí podielnikom,
- časť výnosu sa vyplatí podielnikom, časť sa ponechá v majetku podielového fondu.

Podielnik nemá v žiadnom prípade právo na výnosy z majetku investičnej spoločnosti, ani nemá právo zúčastňovať sa na jej riadení a ovplyvňovať jej investičnú politiku. Tým sa postavenie podielnikov odlišuje od akcionárov investičnej spoločnosti.

Akcionári investičnej spoločnosti majú nárok na dividendu zo zisku z vlastného majetku investičnej spoločnosti a podieľajú sa na riadení investičnej spoločnosti, nemajú však nárok na výnos z majetku v podielovom fonde.

Dlhopisom sa vytvára medzi jeho emitentom a majiteľom vzťah dlžníka a veriteľa.

V súvislosti s charakteristikou dlhopisov ako úverových

cenných papierov s dlhou lehotou splatnosti považujeme za potrebné konštatovať, že v teórii sa pre tieto nástroje kapitálového trhu často používa pojem obligácia. Tento pojem budeme používať i v tomto príspevku, aby sme odlíšili nástroje peňažného a kapitálového trhu. Charakter dlhopisu, tak ako je chápaný v ekonomickej teórii i v legislatíve, majú totiž aj mnohé cenné papiere s krátkou lehotou splatnosti. Vyplýva to aj z dikcie § 4 ods. 2 zákona o cenných papieroch: „Cenné papiere, ktoré potvrdzujú uloženie peňažných prostriedkov a sú vydané najmä pod označením vkladové listy, vkladové certifikáty, depozitné certifikáty a pokladničné poukážky, musia mať náležitosti dlhopisov podľa osobitného zákona" (zákona č. 530/1990 Zb. o dlhopisoch – ďalej len zákon o dlhopisoch).

Uvedomujeme si pritom, že v našej právnej úprave sa pojem obligácia vyskytuje iba v súvislosti s osobitnými formami obligácií (komunálne obligácie a zamestnanecké obligácie), inak sa všade používa termín dlhopis.

Obligácie, teda dlhopisy s dlhou (resp. strednou) dobou splatnosti patria vo svete k najdôležitejším nástrojom kapitálového trhu. Slovenský trh ich zatiaľ prijíma iba pomaly a ich emisia i obchodovanie s nimi majú svoje špecifiká.

Podľa toho, kto je emitentom, rozlišujeme štátne, podnikové, bankové a komunálne obligácie. Na Slovensku sa v súčasnosti rozbieha obchodovanie s osobitným druhom týchto cenných papierov – s dlhopismi Fondu národného majetku.

Štátne obligácie patria medzi prvotriedne cenné papiere, pretože výplatu výnosov z dlžnej sumy garantuje štát. Ovplyvňujú likviditu kapitálového trhu a zároveň plnia na ňom i určitú indikatívnu funkciu. Môžu dať účastníkom trhu výrazný signál už samou výškou nominálneho úrokového výnosu. Tieto cenné papiere však indikujú nielen cenu kapitálu, ale i určité očakávania a hodnotenia trhu.

Emitentom štátnych obligácií (na Slovensku sa používa pojem dlhopis) je Ministerstvo financií SR. Pri príprave emisie a pri uvádzaní štátnych cenných papierov funguje Národná banka Slovenska ako agent ich predaja. Vychádza pritom zo zákona o dlhopisoch, zo zákona o cenných papieroch a zákona o burze cenných papierov. NBS v spolupráci s MF SR pripravuje na obchodovanie a zúčtovanie Pravidlá obchodovania so štátnymi dlhopismi, ktoré sú záväzné pre potenciálnych investorov. Okrem toho je potrebné, aby osobitný zákon určil podmienky emisie, najmä jej rozsah a dobu splatnosti cenných papierov.

Doterajšie emisie štátnych obligácií boli určené na krytie schodku štátneho rozpočtu, na finančné krytie rozostavaných investícií komplexnej bytovej výstavby a na dokončenie niektorých veľkých vodárenských objektov.

Účastníkmi primárneho trhu, ktorý sa uskutočňoval priamym, periodickým a aukčným predajom, boli banky, poisťovne a právnické osoby s povolením obchodovať s cennými papiermi.

V priebehu rokov 1994–1996 sa rozbehlo i obchodovanie na sekundárnom trhu prostredníctvom kotácie na Burze cenných papierov v Bratislave.

Po počiatočných problémoch sa štátne obligácie postupne stávajú jedným zo základných produktov sekundárneho kapitálového trhu v SR a zvyšuje sa i podiel ich majiteľov z radov nebankových subjektov (občania, právnické subjekty, zahraniční investori).

Vo svete sú najrozšírenejšie **podnikové obligácie,** ktoré emitujú subjekty podnikateľského sektora, predovšetkým akciové spoločnosti. Získavajú tak finančné prostriedky vo forme dlhodobého úveru na taký podnikateľský program, ktorý im zaručí zaplatenie danej emisie. Ide o zaobstarávanie prevádzkového kapitálu alebo o zvýšenie základného imania akciovej spoločnosti.

Naša zákonná úprava dáva akciovej spoločnosti možnosť vydávať nasledujúce obligácie:

- premenlivé,
- prioritné,
- zamestnanecké.

Z hľadiska § 160 Obchodného zákonníka, ak tak určia stanovy, môže akciová spoločnosť až do polovice svojho základného imania na základe rozhodnutia valného zhromaždenia vydávať premenlivé obligácie (zákon hovorí o dlhopisoch) za podmienok ustanovených zákonom o dlhopisoch. Táto podoba obligácií zakladá svojmu majiteľovi právo požadovať v určenej lehote ich výmenu za akcie spoločnosti. Ak majiteľ premenlivej obligácie toto právo uplatní, spoločnosť je povinná zvýšiť základné imanie a novoemitované akcie vymeniť za obligácie. Týmto spôsobom sa z veriteľa spoločnosti stáva akcionár. Zapožičaná suma sa stáva vkladom majiteľa obligácie do spoločnosti a zvyšuje sa o ňu základné imanie spoločnosti. Takéto zvýšenie základného imania sa označuje za podmienené zvýšenie, lebo k nemu dochádza iba za podmienky, že veritelia uplatnia svoje práva z obligácií. Pokiaľ toto právo nevyužijú, zostávajú naďalej v postavení veriteľov a môžu žiadať len vrátenie požičanej sumy vrátane určených výnosov.

V prípade premenlivých obligácií konkrétna veľkosť zvýšenia základného imania závisí teda od faktického správania sa (rozhodovania) majiteľov týchto obligácií. Len od nich závisí, či obligácie predložia na preplatenie, alebo budú žiadať za ne vydanie akcií v rovnakej menovitej hodnote. Predstavenstvo akciovej spoločnosti (štatutárny orgán) môže preto obchodnému registru podať návrh na zápis o zvýšení základného imania až vtedy, keď mu je známe, koľko premenlivých obligácií bolo skutočne vymenených za akcie. Ak teda rozhoduje valné zhromaždenie o vydávaní premenlivých obligácií, nerozhoduje o konkrétnej veľkosti zvýšenia základného imania, ale vopred súhlasí s tým, že zvýšenie bude o toľko, koľko majiteľov premenlivých dlhopisov sa prihlási na výmenu za akcie. Súčasne by malo poveriť predstavenstvo na vykonanie všetkých úkonov potrebných na zvýšenie základného imania a jeho zápisu do obchodného registra. Zápis do obchodného registra má konštitutívnu povahu.

Ak sa na výmenu premenlivých obligácií za akcie prihlási čo i len malý počet majiteľov obligácií, nemožno od zvýšenia základného imania upustiť, lebo rozhodnutím valného zhromaždenia o podmienenom zvýšení vzniklo majiteľom obligácií zo zákona právo na ich výmenu za akcie. Upustenie od zvýšenia základného imania by bolo možné len vtedy, ak by s tým majitelia obligácií výslovne súhlasili, a tým súhlasili aj s ich výmenou za peniaze.

Obchodný zákonník v § 204 zakotvuje aj možnosť vydať tzv. prioritné obligácie (dlhopisy), ktorých majiteľ má právo, aby mu boli prednostne ponúknuté novovydané akcie, a to dokonca i pred ich ponukou doterajším akcionárom. Pokiaľ však v stanovenej lehote majiteľ obligácie svoje predkupné právo na upísanie akcie nevyužije, toto právo zaniká. Majiteľ

obligácie potom zostáva v postavení veriteľa a má právo na vrátenie požičanej sumy vrátane určených výnosov. Vo všeobecnosti môžu prioritné obligácie zabezpečovať svojmu majiteľovi aj iné prednostné práva.

Rozdiel medzi premenlivými a prioritnými obligáciami spočíva v tom, že ak uplatnia majitelia premenlivých obligácií v stanovenej lehote svoje právo, je spoločnosť povinná zvýšiť základné imanie a obligácie premeniť za akcie. Na rozdiel od toho majiteľ prioritnej obligácie môže iba uplatniť svoje predkupné právo na akcie emitované spoločnosťou v prípade, ak v stanovenej lehote spoločnosť sama rozhodne zvýšiť svoje základné imanie.

Osobitným druhom obligácií sú zamestnanecké obligácie, ktoré na Slovensku upravuje zákon o dlhopisoch v § 21. Charakterizuje ich ako neprevoditeľné dlhopisy na meno vydávané emitentom výlučne pre zamestnancov, ktorí sú u neho v pracovnom pomere alebo v pomere obdobnom pracovnému pomeru a pre pracovníkov, ktorých pracovný pomer u emitenta sa skončil z dôvodu ich odchodu do starobného dôchodku.

Ak sa skončí pracovný pomer majiteľovi zamestnaneckej obligácie (s výnimkou odchodu do dôchodku), je emitent povinný zamestnaneckú obligáciu odkúpiť a vyplatiť mu jej nominálnu hodnotu a splatnú časť pevného úrokového výnosu. Ak bol emisný kurz zamestnaneckej obligácie nižší než jej nominálna hodnota, vyplatí emitent zamestnancovi emisný kurz obligácie a pomernú časť rozdielu medzi nominálnou hodnotou a emisným kurzom. Ak pracovný pomer skončil smrťou zamestnanca, má emitent túto povinnosť voči jeho dedičom. Ak zamestnanec pri rozviazaní pracovného pomeru alebo dedič zamestnaneckú obligáciu emitentovi nepredá v lehote určenej v podmienkach emisie, nie je emitent povinný vyplácať určený výnos.

Akciová spoločnosť môže teda popri akciách vydávať aj obligácie. Tieto dva druhy dlhodobých cenných papierov, ktoré sú obchodované na kapitálovom trhu, sa odlišujú v nasledujúcich charakteristikách:

- Akciová spoločnosť na vydávanie akcií nepotrebuje štátne povolenie, zatiaľ čo na vydávanie obligácií ho potrebuje. Možnosti vydávania obligácií (dlhopisov) a podmienky na ich vydávanie síce určujú stanovy akciovej spoločnosti, ale postup a ďalšie podmienky pri vydávaní dlhopisov upravuje samostatný zákon – zákon o dlhopisoch.
- S obligáciami nie sú spojené práva akcionára, pretože majiteľ obligácie nie je akcionárom, ale veriteľom akciovej spoločnosti.
- Akcie môže vydávať iba akciová spoločnosť, zatiaľ čo obligácie môže vydať aj iná právnická osoba ako akciová spoločnosť (ak má príslušné povolenie), prípadne i fyzická osoba oprávnená na podnikanie podľa osobitných predpisov.

Bankové obligácie sú vlastne osobitným druhom podnikových obligácií. Ich emisiou si banky zabezpečujú zdroje na zvýšenie svojej úverovej aktivity. V mnohých prípadoch ide o zdroje na poskytnutie účelových pôžičiek niektorým veľkým komitentom, napríklad miestnym samosprávnym celkom, na elektrifikačné, melioračné, stavebné, dopravné a podobné účely.

Samostatnou špecifickou formou bankových obligácií sú záložné listy, z ktorých najväčší význam na kapitálovom trhu majú hypotekárne záložné listy.

Hypotekárne záložné listy sú dlhopisy, pri ktorých je nárok na preplatenie menovitej hodnoty a výnosu dlhopisu zabezpečený záložným právom na nehnuteľnosti (hypotékou). Predmetom hypotéky môžu byť pozemky, lesy, poľnohospodárske budovy, obytné domy, priemyselné podniky, stavby, ktoré postupne vznikajú. V niektorých krajinách sú na výber predmetu hypotéky stanovené pomerne prísne podmienky.

Zákonný rámec hypotekárneho financovania v SR tvorí viacero právnych noriem, z ktorých nosnými sú zákon o dlhopisoch a novela zákona č. 21/1992 Zb. o bankách, ktorá je v Zbierke zákonov publikovaná pod č. 62/1996 Z. z.

Novelizovaný zákon o bankách obsahuje základné princípy hypotekárneho bankovníctva. Definuje pojem a účel hypotekárneho obchodu a postavenie hypotekárneho dlhopisu ako nástroja refinancovania hypotekárnych úverov. Podľa § 36 b/ tohto zákona hypotekárny úver je dlhodobý úver s lehotou splatnosti najmenej päť rokov, zabezpečený záložným právom k tuzemskej nehnuteľnosti, ktorý poskytuje banka právnickým osobám a fyzickým osobám na nákup, výstavbu, rekonštrukciu a údržbu tuzemských nehnuteľností a ktorý je financovaný prostredníctvom vydávania a predaja hypotekárnych záložných listov.

Hypotekárne záložné listy môžu vydávať iba banky a sporiteľne, ktoré na to získali oprávnenie. Na riadne krytie vydaných hypotekárnych záložných listov môžu byť použité len pohľadávky z hypotekárnych úverov, ktoré nepresahujú 60 % hodnoty založenej nehnuteľnosti.

V prípade, ak by emitent nesplatil v čase stanovenom v hypotekárnom záložnom liste jeho menovitú hodnotu, môže majiteľ tohto cenného papiera uspokojiť svoje pohľadávky výťažkom z predaja založených nehnuteľností. Záložné práva vyplývajúce z hypotekárneho záložného listu majú pri uspokojovaní nárokov zo založených nehnuteľností prednosť pred inými záložnými právami.

Hypotekárne záložné listy môžu znieť na doručiteľa alebo na meno. Emitent sa nimi zaväzuje, že vyplatí majiteľovi úroky po uplynutí každého obdobia (najčastejšie polročného) a v prípade vyžrebovania zaplatí celú istinu.

Hypotekárne úvery patria medzi najstaršie formy úverov a hypotekárne záložné listy ako nástroj ich refinancovania sa vo svete považujú za kvalitné cenné papiere, s ktorými sa bežne obchoduje na sekundárnom kapitálovom trhu.

Na naštartovanie funkčného systému hypotekárneho financovania v SR bude potrebná realizácia viacerých legislatívnych, ekonomických a organizačných opatrení najmä vo sfére bankovníctva a kapitálového trhu, ale aj v oblasti štátnej podpory tohto systému.

Komunálne (municipálne) obligácie sú emitované verejnoprávnymi inštitúciami a miestnymi samosprávnymi orgánmi alebo peňažnými ústavmi v ich poverení s cieľom získať prostriedky na financovanie potrieb daných subjektov. Tento druh cenných papierov má určité špecifické znaky, ale zároveň môže mať i veľmi premenlivú formu. Môže sa vydávať na rôzne účely, môže sa rôznym spôsobom zabezpečovať a môže sa splácať z odlišných zdrojov.

V SR je možnosť emisie komunálnych obligácií zakotvená v zákone o dlhopisoch a v zákone č. 62/1996 Z. z. V zmysle § 36 a/ zákona č. 62/1996 Z. z. je poskytovanie komunálnych úverov a s tým spojené vydávanie komunálnych obligácií bankou jednou z foriem hypotekárnych obchodov (druhou formou je poskytovanie hypotekárnych úverov a s tým spojené vydávanie hypotekárnych záložných listov).

V tomto zmysle sú teda komunálne obligácie osobitnou formou hypotekárnych záložných listov a platia pre ne rovnaké ustanovenia. Podľa § 36 c/ citovaného zákona je komunálny úver dlhodobým úverom s lehotou splatnosti najmenej päť rokov, ktorý je zabezpečený záložným právom k nehnuteľnému majetku obce, ktorý poskytujú banky na nákup, výstavbu, rekonštrukciu a údržbu tuzemských nehnuteľností s cieľom využívať ich na verejnoprospešný účel a ktorý je financovaný prostredníctvom vydávania a predaja komunálnych obligácií bankou.

Komunálne obligácie majú všetky predpoklady stať sa v normálnych trhových podmienkach kvalitným nástrojom kapitálového trhu. Vyplýva to najmä z aspektu chápania ekonomického subjektu samosprávy. Vlastný majetok miest je väčší ako základné imanie mnohých podnikateľských subjektov, zánik či bankrot mesta je ťažko predstaviteľný a mesto preto znamená stabilného partnera pre investora.

Záver

Na trhu cenných papierov sa stretávajú subjekty, ktoré hľadajú nové zdroje financovania so subjektami, ktoré sa snažia čo najefektívnejšie investovať dočasne voľné peňažné prostriedky. Práve prostredníctvom nových emisií dlhopisov, akcií a iných finančných nástrojov na primárnom trhu cenných papierov získavajú firmy veľkú časť prostriedkov na financovanie svojich každodenných operácií, ako aj na financovanie vlastných dlhodobých investícií. Na rozvinutých sekundárnych trhoch môže byť väčšina obchodovaných cenných papierov rýchle premenená na hotovosť. Zabezpečuje sa tak likvidita daného investičného nástroja, čo je veľmi dôležité pre investora, ktorý si chce zachovať flexibilitu vo svojom portfóliu.

Fungujúci trh cenných papierov teda umožňuje vysokú likviditu finančných aktív, čím sa zabezpečuje mobilita kapitálu ako významného výrobného faktora.

Pohyb kurzov cenných papierov poskytuje investorom základné informácie o efektívnosti jednotlivých smerov investovania. Účastníci trhu sa zbavujú menej výnosných alebo rizikovejších cenných papierov a vkladajú získané prostriedky do kvalitnejších papierov. Tým sa presúva kapitál medzi odvetviami a odbormi podnikania, čo prispieva k dosahovaniu alokačnej a technickej efektívnosti ekonomickej aktivity.

Literatúra:

1. Baláž, P. a kol.: Medzinárodné podnikanie. Sprint, Bratislava 1995.
2. Beneš, V., Musílek, P.: Burzy a burzovní obchody, INFORMATORIUM, Praha 1991.
3. Dědič, J., Pauly, J.: Cenné papíry, PROSPEKTRUM 1994.
4. Encyklopedie zahraničního obchodu, SNTL/ALFA, Praha 1982.
5. Engliš, K.: Národní hospodářství, Knihtiskárna ORBIS, Praha 1946.
6. Hrvoľová, B.: Cenné papiere, Elita, Bratislava 1992.
7. Kolektív: Základy všeobecnej ekonomickej teórie, ES VŠE v Bratislave 1990.
8. Rosenberg, J. M., Rockefeller, D.: Slovník bankovních a finančních služeb, K. B., a. s., Praha 1994.
9. Samuelson, P. A., Nordhaus, W. D.: Ekonómia II, Bratislava 1992.

Konstansa II. (641–668) a bola opäť otvorená až pri nájazdoch starých Slovanov. Krétu okupovali Arabi v r. 827–961, ktorí tu razili svoje mince – zlaté dináre, medené falsy a občas aj strieborné dirhemy. Na pevninskom území Grécka došlo v 10. a 11. stor. k oživeniu mincovníctva. Mincovne sa opäť otvorili v živých obchodných centrách v Koritne, Tébach a Aténach. Víťazstvo štvrtej križiackej výpravy a dobytie Konštantínopolu v r. 1204 skončilo jednotný menový systém na území Grécka. Byzantská ríša bola rozdelená medzi Frankov, Talianov a Byzantíncov. Aj Grécko bolo rozdelené na viac malých štátov. V tomto období na území Grécka razili medené mince Frankovia (v Tébach a v Korinte), ale veľmi dôležitými mincami sa stali benátske grosso, anglická penca a turský denár. Miestni franskí panovníci začali raziť napodobneninu turského denára. Ostrovy v Egejskom mori sa postupne dostávali pod nadvládu Benátok. Z obdobia talianskej nadvlády (začiatok 14. stor.) pochádzajú veľmi vzácne razby mincí z ostrovov Naxos a Tinos. Na ostrove Chios sa razili 1/4 dukáty a grossi podľa benátskych vzorov, turské groše, v 15. a 16. stor. strieborné gigliati a zlaté dukáty. Významné sú razby mincí z ostrova Rodos počas vlády rytierov Rádu sv. Jána (johanitov). Veľmajster Elion de Villeneuve (1319–1346) začal raziť podľa neapolského vzoru väčšiu grošovú mincu – strieborné gigliato. Razila sa až do obliehania a dobytia ostrova sultánom Sulejmanom Nádherným v r. 1522. V Grécku sa od r. 1350 stalo najdôležitejšou mincou bilonové tornesello, ktoré nahradilo turský groš. Počas tureckej nadvlády na území Grécka obiehali osmanské mince, ktoré sa razili v Konštantínopole. V r. 1821 vypuklo povstanie proti tureckej nadvláde a Grécko dosiahlo nezávislosť. Prezident Ján Capodistras (1827–1831) dal doviesť z Malty vyradené mincové stroje používané johanitmi. Prvé mince boli medené 1 lepton, 5, 10 a 20 lepta, strieborný fénix (= 100 lepta). Fénix mal symbolizovať znovuzrodenie národa a oslobodenie Grécka. Prvý grécky kráľ Oto bol zvolený v r. 1831. On zaviedol aj dnes používaný grécky monetárny systém, ktorého základnou jednotkou bola drachma (= 100 lepta). V tomto období sa grécke mince razili v Mníchove, Paríži, Viedni a v Aténach. V 19. stor. sa na Iónskych ostrovoch používali lokálne mince (ostrovy boli pod britskou nadvládou). V druhej polovici 19. stor. sa Grécko pripojilo k Latinskej menovej únii. Strieborné a zlaté razby sa stali ekvivalentnými s podobnými strieborными a zlatými razbami vo Francúzsku. Razby z rokov 1910 až 1911 sa vyznačovali novátorským dizajnom, mince zobrazovali scény z klasickej mytológie. V období Prvej republiky mince zobrazovali portréty gréckych bohov. Razili sa v Royal Mint v Londýne. Republikánske mince boli v obehu aj po reštaurácii monarchie, až do r. 1954. V tomto roku boli vydané nové mince zobrazujúce portrét kráľa Pavla (1947–1964) a štátny znak. Boli vyrazené v Berne, Londýne, Paríži. Niektoré mince sa razili aj v Kremnickej mincovni na Slovensku. V r. 1973 zvíťazila demokracia a vznikla súčasná Helénska republika (Druhá republika). Prvé republikánske razby zobrazovali klasické motívy: vtáka fénixa, sovu Atény, ale od r. 1976 sa na minciach zobrazujú portréty významných osobností gréckej histórie.

Motívy gréckych bankoviek

Bankovka s nominálnou hodnotou 50 drachiem (rozmery 143 x 64 mm)

Hlavný motív na lícnej strane bankovky tvorí vľavo hlava Poseidóna s korunou z morských tráv. Toto vyobrazenie sa používalo na tetradrachmách macedónskeho kráľa Antigona Dosóna (229–221 pred n. l.). Vpravo dole je znázornená stavba lode Argo podľa antického keramického reliéfu. Centrálny motív rubovej strany bankovky tvorí postava Laskariny Bouboulinyv pevnosti Nauplia (podľa litografie z Historického albumu Petra Hessa) a plachetnica.

Bankovka s nominálnou hodnotou 100 drachiem (rozmery 158 x 67 mm)

Hlavný motív na lícnej strane bankovky je vľavo hlava Atény Promachos, zo sochy nájdenej v Píreu. Vpravo dole je neoklasická budova Aténskej univerzity. Centrálny motív rubovej strany bankovky tvorí portrét „otca" modernej gréckej literatúry Adamantiosa Koraesa (1748–1833) podľa olejomaľby z Národného historického múzea v Aténach, vpravo dole je priečelie kláštora Arkadi na Kréte.

Bankovka s nominálnou hodnotou 200 drachiem (rozmery 129 x 65 mm)

Hlavný motív na lícnej strane bankovky tvorí portrét Rigasa Velestinlisa-Fereosa (1757–1798), básnika, vpravo dole je scéna, na ktorej R. Velestinlis-Fereos spieva svoju známu revolučnú pieseň „Thourios". Centrálny motív rubovej strany bankovky tvorí časť obrazu „Tajná škola". Zakázané tajné školy fungovali počas Otomanskej okupácie Grécka.

Bankovka s nominálnou hodnotou 500 drachiem (rozmery 158 x 72 mm)
Hlavný motív na licnej strane bankovky tvorí portrét Ioannisa Capodistriasa (1776–1831), prvého gréckeho prezidenta po skončení gréckej vojny za nezávislosť, vpravo dole je zobrazená neoklasická budova na ostrove Korfu, údajný rodný dom I. Capodistriasa. Centrálny motív na rubovej strane bankovky tvorí pohľad na mesto Corfu, olivová vetvička a strapec hrozna symbolizujú hlavné poľnohospodárske produkty ostrova Korfu.

Bankovka s nominálnou hodnotou 1000 drachiem (rozmery 158 x 77 mm)
Hlavný motív na licnej strane bankovky tvorí hlava Apolóna zo západného priečelia Chrámu Dia v Olympii. Toto priečelie je pravdepodobne dielom dielne Fédia v Olympii a zobrazuje boj kentaurov s Lapitmi. Vľavo dole je zobrazený averz a reverz gréckej mince – statéra zobrazujúceho boha Dia a orla, z obdobia 364–343 pred n. l. Centrálny motív rubovej strany bankovky tvorí postava diskobola od Myróna, v pozadí sú zrúcaniny chrámu bohyne Héry v Olympii.

Bankovka s nominálnou hodnotou 5 000 drachiem (rozmery 163 x 81 mm)
Hlavný motív na licnej strane bankovky tvorí portrét vlastenca, bojovníka za nezávislosť Theodorosa Kolokotronisa (1770–1843), podľa dobovej rytiny z r. 1828. Vpravo dole je byzantský chrám sv. Apoštola z Calamatie. Centrálny motív rubovej strany bankovky tvorí pohľad na mesto Carytania, kde pôsobil T. Kolokotronis.

Bankovka s nominálnou hodnotou 10 000 drachiem (rozmery 153 x 77 mm)
Hlavný motív na licnej strane bankovky tvorí portrét Gergiosa Papanikolaou (1883–1962), svetoznámeho gréckeho lekára – bádateľa, ktorý sa venoval diagnóze rakoviny. Vpravo dole sú zobrazené rôzne laboratórne prístroje. Centrálny motív na rubovej strane bankovky tvorí socha boha zdravia Eskulapa, ktorá sa nachádza v Galérii Uffizi vo Florencii. V strede dole je reliéf zobrazujúci Amphiara uzdravujúceho Archinoa (reliéf sa nachádza v Národnom archeologickom múzeu v Aténach).

Prekluzívne bankovky

Bankovka 500 GRD
neplatná od 31. 12. 1987
preklúzia do 1. 1. 1997

Bankovka 1000 GRD
neplatná od 30. 6. 1990
preklúzia do 30. 6. 2000

Text: Gabriel Schlosser, foto: Ing. Boris Porošin

hu ku klientovi, musí klienta dokonale poznať, vedieť aké produkty od banky prijíma, nájsť možnosti prijatia ďalších služieb banky. Firemný poradca musí vedieť analyzovať klienta aj z jeho pozície.

V banke musí byť firemný poradca chápaný ako samostatný podnikateľ s individuálnym prístupom, ktorý je schopný kedykoľvek reagovať na potreby klienta, jeho pracovný čas je prispôsobený klientovi, nemá stanovenú pracovnú dobu. Disponuje pomerne veľkým rozsahom kompetencií, tomu však na druhej strane zodpovedá aj miera zodpovednosti. Každý firemný poradca je sám zodpovedný za svojich klientov.

Z uvedeného vyplýva, že celý projekt firemného poradenstva môže mať úspech, len ak bude firemný poradca chápaný ako samostatné rozpočtové stredisko, s vlastným rozpätím zisku a jeho pravidelným vyhodnocovaním.

Je to osoba s rozhodujúcou právomocou vo vzťahu k svojmu klientovi, zodpovedá sa vedúcim pracovníkom banky a pravidelne predkladá správy o vlastnej úspešnosti.

Aké sú problémy implementácie systému firemného poradenstva na Slovensku?

Je pomerne jednoduché zapracovať firemných poradcov do organizačnej štruktúry, väčší problém vidím pri uvádzaní tohto systému do života. Problém vidím na obidvoch stranách, t.j. banky aj klienta.

Banky musia pre prácu firemných poradcov získať kvalifikovaných odborníkov, resp. systematickým školením vychovať z radov vlastných úverových pracovníkov firemných poradcov.

Obidve cesty sú rovnako náročné. Získať pre prácu firemného poradcu v banke vysokokvalifikovaného človeka nie je jednoduché. Ľuďom, ktorí sa už v oblasti finančného poradenstva etablovali a vybudovali si vlastný okruh klientely môže banka v súčasnosti ťažko poskytnúť výhodnejšie podmienky (platové, sociálne, odborného rastu).

Druhá cesta je z hľadiska získania ľudského potenciálu prijateľnejšia, vyžaduje však dlhšiu dobu na jej zavedenie do praxe a zvýšené prostriedky na vzdelávanie a stimuláciu pracovníkov.

Problém poskytovania týchto služieb je okrem získania na prácu v bankách vysokošpecializovaných odborníkov aj v celkovom nízkom povedomí klientskej verejnosti na využívanie tohoto druhu služieb. Využívanie poradenských služieb u nás nemá takmer žiadnu tradíciu, nie je veľa podnikateľských subjektov, ktorí do svojich aktivít zakalkulovali ako nevyhnutnú súčasť znižovania podnikateľského rizika v konkurenčnom prostredí trhovej ekonomiky aj tento druh služieb. Väčšie bonitné organizácie sa v tejto oblasti obrátili na medzinárodne uznávané firmy a u malých a stredných podnikateľov je toto povedomie veľmi nízke.

Ani banky samotné na takéto potreby nereagovali, resp. klienti nepredpokladali úspešné vyriešenie problémov práve v bankách. Zo strany klientely pretrváva stále názor poskytnúť banke čo najmenej interných informácií, peňažné prostriedky roztrieštiť na niekoľko účtov, aby ani jedna banka nemala kompletný prehľad o klientele. Je celkom reálne, že by sa v súčasnosti firemný poradca stretol s nepochopením na strane klientskej verejnosti, resp. jeho aktivity by boli nežiaduce.

Z uvedeného vyplýva, že najnáročnejšia úloha firemného poradcu spočíva v budovaní vzťahu poradca – klient na báze maximálnej vzájomnej dôvere. Firemný poradca sa musí vlastnou kompetentnosťou presadiť u klienta a presvedčiť ho o svojej užitočnosti, musí nájsť spôsob prístupu ku klientovi a tento budovať na báze rovnocenných partnerov.

Pre implementáciu tohto systému je okrem zabezpečenia ľudského potenciálu nevyhnutná technická podpora. Vzhľadom na to, že firemný poradca musí disponovať širokým spektrom vedomostí, mal by mať zabezpečený prístup k veľkému množstvu informácií týkajúcich sa bankovej problematiky, ale aj makroekonomických údajov, vývoja jednotlivých odvetví a konkrétnych údajov o finančnom hospodárení subjektov. Túto oblasť vidím ako problematickú, pretože na Slovensku všeobecne je obmedzený prístup k informáciám, ktoré by mali byť štandardné pre trhovú ekonomiku. Akékoľvek informácie, hlavne v oblasti foriem majetku sa považujú za cenné aktíva, ktoré sa neuvoľňujú na zverejnenie.

Výhody zavedenia systému firemného poradenstva:

- dokonalé poznanie klientov, ktorí využívajú služby banky, t.j. úverovaných aj neúverovaných,
- možnosť včasného rozpoznania varovných signálov klientov, ktoré by mohlo eliminovať vznik tzv. „zlých úverov", iniciatíva zo strany banky riešiť problémy klientov v spolupráci s bankou,
- väčšia pravdepodobnosť využívania viacerých bankových produktov jedným klientom s cieľom byť pre klienta materskou bankou.

Záver

Smer rozvoja bankovníctva vo vyspelých krajinách môžeme jednoznačne definovať ako prechod k zákaznícky orientovaným bankám, kde poradenské služby klientom predstavujú jeden zo základných ponúkaných produktov. Typickým príkladom prerodu z komerčnej na špecializovanú investičnú banku poskytujúcu poradenské služby v celej škále je najstaršia americká banka J. P. Morgan. Treba podotknúť, že tento prerod trval banke 15 rokov. Obdobným vývojom prešli aj nemecké banky.

V prostredí, kde sa už etablovali medzinárodné poradenské firmy, bude cesta firemného poradcu ku klientovi obtiažna, avšak nie nemožná.

Banky majú výhodu v stálych klientoch, bude záležať len na iniciatíve a schopnostiach bankového pracovníka, či podchytí klientov správnym smerom. Je reálny predpoklad, že s postupným rozvojom trhovej ekonomiky a väčšej dostupnosti informácií bude poradenské služby využívať stále viac podnikateľských subjektov. Banky, ktoré zachytia tento trend, si vybudujú základ vlastnej budúcej prosperity.

Zdroj: Poznatky zo školenia Inštitútu bankového vzdelávania NBS „Firemné poradenstvo", lektor Dr. Barbara Stelzer-O'Neill

POISŤOVNÍCTVO V ČESKEJ REPUBLIKE

Doc. Ing. Viktória Čejková, CSc.
Masarykova univerzita v Brne

Transformácia poisťovníctva v ČR po období platnosti zákona ČNR č. 185/1991 Sb. o poisťovníctve vychádza z nového pohľadu na poisťovníctvo ako na osobitné odvetvie ekonomiky so špecifickými črtami a charakteristikou. Príspevok je rozdelený na dve časti. Prvú časť tvorí problematika transformácie poisťovníctva a jej priebeh. V druhej časti autorka charakterizuje súčasný stav na poistnom trhu, výsledky činnosti poisťovateľov a ich podiel na poistnom trhu.

Transformácia poisťovníctva

Transformácia bývalej česko-slovenskej, teraz českej ekonomiky, na ekonomiku trhovú sa zásadným spôsobom prejavila, a to už vo svojej východiskovej fáze a osobitne i vo sfére peňažných služieb. Monetárna a fiskálna politika sa stala osou naplňovania reformnej stratégie, čo si vyžiadalo od prvopočiatku radikálne zásahy aj do štruktúry peňažníctva. Upustilo sa od modelu jedinej monobanky a monopoisťovne, ktorej hlavným poslaním bolo transformovať do peňažných tokov rozhodnutia plánovacieho centra.

Za relatívne veľmi krátke obdobie sa prešlo k štandardnému modelu centrálnej banky, sústavy navzájom si konkurujúcich komerčných bánk a komerčných poisťovní. Výrazná orientácia na privatizáciu ekonomiky umožnila ísť cestou zakladania súkromných komerčných bánk a komerčných poisťovní. V tomto procese má nezastupiteľnú úlohu tiež rozvoj poisťovníctva, aj keď dianie v tejto oblasti v rámci celkového transformačného procesu má svoje špecifiká. Nebola to len úloha vytvoriť konkurenčné prostredie, v rámci ktorého sa poskytovanie poistných služieb obyvateľstvu a podnikateľskej sfére začne vyvíjať, diverzifikovať a zdokonaľovať „samé od seba", išlo aj o nájdenie optimálneho variantu prechodu od celkom deformovaného poňatia fungovania poistenia v podmienkach centrálne plánovanej ekonomiky k rozvinutému poistnému trhu poistných produktov, organicky dopĺňajúceho ďalšie segmenty finančného trhu.

Poisťovníctvo je mimoriadne dôležitým odvetvím každej národnej ekonomiky a jeho funkcia je v modernom, demokratickom štáte s trhovou ekonomikou nezastupiteľná. V modernej ekonomike ho chápeme ako nevýrobné odvetvie, ktoré je zamerané na tvorbu poistných rezerv, ich správu a použitie. Poisťovníctvo zahŕňa všetkých poisťovateľov, zaisťovateľov a sprostredkovateľov poistenia, prípadne ďalšie subjekty v danom štáte alebo regióne. Je súčasťou finančnej a úverovej sústavy a špeciálnym odvetvím peňažných služieb, ktoré poskytuje občanom, podnikateľom a spoločnostiam. Poisťovne vykonávajú poistné operácie v prospech poistených.

Poistenie predstavuje v trhovej ekonomike peňažné vzťahy, prostredníctvom ktorých sa tvoria a rozdeľujú poistné rezervy, a to tzv. poisťovacím spôsobom rozdeľovania. Ten predstavuje uplatňovanie princípu solidárnosti, podmienenej návratnosti a neekvivalentnosti. Do poistných rezerv prispievajú všetci poistení, avšak len ten, ktorému vznikla poistná udalosť, dostane vyplatenú poistnú náhradu bez ohľadu na to, akou sumou prispel do poistenia. Poisťovňa časť získaných prostriedkov z poistného spravuje v rezervách, ktoré slúžia predovšetkým na poskytovanie poistných náhrad v budúcom období. Platí pritom zásada, že poistený nemôže dostať z poistenia viac, ako je jeho materiálna škoda, ktorú utrpel poistnou udalosťou.

Komerčné poisťovne, ktoré fungujú na poistnom trhu v ČR, poskytujú komplexné poistné služby a množstvo poistení podľa záujmu svojich klientov. Ponuka poistenia je veľmi široká. Poisťovne ponúkajú svoje poistné produkty rôznej klientele. Sú to predovšetkým podnikatelia, ktorých činnosť je v podnikaní často ohrozovaná rôznymi rizikami. Poistenia sú ponúkané aj občanom. Liberalizácia hospodárskeho života znamená okamžitú nenávratnú zmenu, ktorá stavia všetky subjekty do úplne inej situácie, s ktorou sa len ťažko vyrovnávajú. Platí to nielen o konzumentoch poistných produktov, ktorých všeobecná dostupnosť a nízke sadzby sa považujú za niečo celkom samozrejmé, ale aj o odborníkoch, ktorí takto chápané poistné služby zabezpečujú.

Proces transformácie poisťovníctva sa preto javí ako náročnejšia úloha, keď ho porovnávame s ostatnými sektormi poskytujúcimi finančné a peňažné služby. Citlivé v tomto smere je predovšetkým obyvateľstvo, ktoré sa dokázalo pomerne rýchlo adaptovať na inflačný vývoj, zvyká si na diverzifikáciu miezd, na požiadavku aspoň čiastočne hradiť zdravotnícke služby, ale vykazuje veľmi konzervatívne postoje voči nutnosti podieľať sa vlastným príspevkom a rozhodovaním na eliminácii rizík, ktorých rozsah v liberalizovanom svete prirodzene narastá. Práve tieto skutočnosti zdôrazňujú významnú úlohu štátu tak v procese transformácie poisťovníctva v rámci celkovej transformácie ekonomiky, ako aj pri zabezpečovaní fungovania tohto sektora v stabilizovanom trhovom prostredí, kde si štátna regulácia kladie za cieľ ochranu práv a záujmov potenciálnych a reálnych spotrebiteľov poistných služieb – t.j. klientov komerčných poisťovní.

S uvedomením si týchto skutočností bola v zásade vytýčená tiež základná stratégia rozvoja českého poisťovníctva. Už v apríli 1991 prijala Česká národná rada nový zákon č. 185/91 Sb. o poisťovníctve (ďalej len zákon), ktorý umožnil vznik nových poisťovní a s ročnou „ochrannou dobou" aj vstup zahraničného kapitálu do tejto oblasti. V nadväznosti na to (aj s vedomím možných problémov) bolo prijaté rozhodnutie o privatizácii bývalej Českej štátnej poisťovne. Vláda týmto krokom deklarovala svoje odhodlanie podstúpiť riziko odštátnenia svojho jediného „poisťovacieho agenta" a vystaviť ju tlaku ďalších novo sa etablujúcich konkurentov. Len s odstupom času bude možné posúdiť, či išlo o najlepšie

možné riešenie, ktoré sa uskutočnilo v súlade so všeobecnými princípmi rýchlej liberalizácie a privatizácie.

Význam zákona o poisťovníctve, ktorý nadobudol účinnosť 28. 5. 1991, bol síce zásadný, nebolo však možné očakávať, že bude platiť vo svojej podobe dlhšie obdobie. Cesta postupných zdokonaľovaní platí aj pri ďalších zákonoch, napr. nových daňových. Bolo potrebné „dodatočne" zobrať na zreteľ nový systém účtovníctva a tiež nový daňový systém. Pri existujúcej záplave nových zákonov a noviel zákonov bola koncom roku 1993 presadená novela zákona o poisťovníctve (č. 320/93 Sb.), ktorá vniesla jasno do problematiky technických rezerv vrátane ich zdanenia. Bol zavedený aj štandardný pojem solventnosti poisťovne a novela obsahuje aj niektoré ďalšie ustanovenia, ktoré si vynútil život. Na novelu zákona nadväzuje aj nová vyhláška o technických rezervách poisťovní.

Predĺženou rukou štátu je na základe zákona dozor nad poisťovníctvom, ktorý vykonáva v ČR Ministerstvo financií. Všeobecná potreba štátneho dozoru nad súkromným poisťovníctvom vyplýva z imanentnej charakteristiky poistenia, spočívajúcej v zhromažďovaní peňažných prostriedkov s prísľubom úhrady budúcich poistných potrieb a ochrany klientov. Medzi špecifiká súčasného českého poisťovníctva z hľadiska jeho štruktúry patrí problematika poistných produktov na poistnom trhu, kde ešte stále dominuje Česká poisťovňa. Týmito otázkami sa príspevok podrobnejšie nezaoberá. Zatiaľ čo v roku 1991 boli isté obavy z rýchleho príchodu zahraničnej konkurencie do poisťovníctva, doterajší vývoj potvrdzuje skutočnosť, že začatie činnosti každej komerčnej poisťovne si vyžaduje určitý čas a rozsiahle investície, okrem iných aj do „ľudského kapitálu". Nie je vhodné obmedzovať vstup zahraničných poisťovní ani vznik nových domácich poisťovní. Zásadným záujmom je však ochrana práv a záujmov poistených. Je možné v tejto súvislosti zvažovať najrôznejšie otázky – začínajúc napr. veľkosťou základného kapitálu, solventnosťou poisťovní a končiac schvaľovaním poistných podmienok. Pozícia by bola podstatne ľahšia, keby existovali dlhodobejšie analýzy českého poistného trhu a porovnávanie jeho fungovania s vybranými ekonomikami krajín EU vrátane fungovania dozoru nad poisťovníctvom. Zvláštna pozornosť musí byť v nasledujúcich rokoch venovaná príprave nového zákona o štátnom dozore nad poisťovníctvom, zákona o poistnej zmluve a ďalšej novele zákona o poisťovníctve. Pripravuje sa zákon o poistnej zmluve. Ide o oblasť, kde sa relatívne dobre rozbehla spolupráca ministerstva financií s tímom pracovníkov poisťovní s podporou expertov z EU. Ak chceme v budúcnosti (v súlade s direktívou EU) upustiť od schvaľovania všeobecných poistných podmienok aj v ČR, potom je potrebné mať spracovaný a parlamentom prijatý zákon o poistnej zmluve. S dnešnou úpravou v občianskom zákonníku v tejto oblasti vystačiť nemôžeme.

Špecifickým problémom je prechod od zákonného k zmluvnému povinnému poisteniu zodpovednosti za škodu z prevádzky motorových vozidiel. Legislatívna rada vlády schválila návrh zásad tohto zákona vypracovaný v tíme pracovníkov ministerstva financií a vybraných poisťovní. Nechceme sa tu zaoberať podrobnosťami, vieme, že ide o neľahkú úlohu. Ide totiž aj o spoluprácu ministerstva financií – ministerstva vnútra (polície) a poisťovní. Je v spoločnom záujme všetkých týchto inštitúcií, aby bolo čo najmenej poistných a iných škodových udalostí a aby boli dôkladne zabezpečené nároky osôb postihnutých v doprave a haváriami motorových vozidiel. Posledné rokovania v tomto smere dávajú nádej, že bude dosiahnutý ďalší pozitívny krok.

Neustále sa nám vracia problém zákonného poistenia zodpovednosti organizácie za škodu pri pracovnom úraze alebo chorobe z povolania – predovšetkým vďaka aktivite odborov, ktoré sa tak snažia znížiť náklady podnikov a tiež vďaka oneskoreniu v príprave sociálneho úrazového poistenia, ktoré má nahradiť dnešné provizórium v podobe zákonného poistenia. Pokiaľ nepríde k zvratu doterajšieho vývoja, musíme rátať s existenciou zákonného zodpovednostného poistenia pracovných úrazov a chorôb z povolania ešte ďalšie roky.

Širokú publicitu mal nedávno prijatý zákon o penzijnom pripoistení so štátnym príspevkom. Zákon zodpovedá vládnej koncepcii „občianskeho" penzijného pripoistenia a nie „paternalistickému" chápaniu penzijného zaopatrenia známeho z iných ekonomík. K penzijnému pripoisteniu so štátnym príspevkom má prístup každý občan – bez ohľadu na svojho zamestnávateľa, resp. bez ohľadu na svoje sociálne postavenie. Súčasne sa umožňujú aj príspevky zamestnávateľov a ďalších „tretích" osôb, avšak až zo zisku po zdanení – zato však s možnosťou odpočtu príspevkov od vymeriavacieho základu sociálneho zabezpečenia a zdravotného poistenia. Zamestnávatelia sú na tom rovnako ako zamestnanci – prispievať môžu až z príjmov po zdanení. Štátny príspevok sa poskytuje k všetkým príspevkovo definovaným penzijným plánom, a to mesačne. Ide v mnohých smeroch o originálny systém penzijného pripoistenia. To a priori nevylučuje jeho ďalšie modifikácie po získaní prvých skúseností. Predpokladáme, že penzijné fondy sa zaradia postupne medzi významné finančné inštitúcie. Podľa prognózy vypracovanej ministerstvom práce a sociálnych vecí by príspevky účastníkov už v roku 1997 mali byť vo výške 12,5 mld. Kč a štát by im mal prispieť viac ako 3 mld. Kč.

K modernému poistnému trhu patrí aj ochrana práv a záujmov poistených a klientov. V podobe tlaku na garantovanie správnej informovanosti – začínajúc prehľadnosťou a zrozumiteľnosťou poistných podmienok a končiac kvalifikáciou a zodpovednosťou manažmentu komerčných poisťovní, poisťovacích agentov a maklérov. Pre tieto a ďalšie úlohy a ciele bola vytvorená Česká asociácia poisťovní (ČAP), ktorá je záujmovým združením a obhajuje záujmy komerčných poisťovní a klientov. Počet pracovníkov v poisťovníctve sa takmer zdvojnásobil, čo sa nemohlo neodraziť v jeho kvalifikácii.

V pomerne krátkom období bude treba zaviesť ucelený systém vzdelávania vybraných kategórií pracovníkov v poisťovníctve. Na to je predurčená ČAP, resp. Inštitút vzdelávania a tiež mnohé fakulty univerzít v ČR. Očakáva sa nielen naštartovanie príslušných programov vzdelávania, ale aj návrhy na „povinnú" úroveň znalostí a praktických poznatkov z vybraných poistných profesií vrátane vzdelávania maklérov a iných sprostredkovateľov poistenia.

Problémy, ktoré sú spojené s rozvojom poisťovníctva v Českej republike, majú veľa dimenzií. Majú ich komerčné poisťovne, čelia im klienti, bokom neostáva ani Ministerstvo financií ČR a mnohé fakulty univerzít.

Súčasný stav

Nová orientácia českej ekonomiky smerom k trhovému mechanizmu vyžaduje rozvoj finančného trhu a v rámci neho zákonite aj rozvoj trhu finančných služieb, do ktorých zaraďujeme aj poistné služby komerčného poisťovníctva.

Poisťovníctvo vo svojom historickom vývoji zaznamenalo ako takmer každé iné odvetvie tak obdobie svojho rozletu, ako aj obdobie, keď úloha komerčného poisťovníctva nebola docenená. Význam poisťovníctva v jeho opätovnom prechode na trhový mechanizmus a jeho prínos k rozvoju ekonomiky a spoločnosti nie je docenený dodnes.

V období štátneho monopolu prevládal v poisťovníctve zo strany štátu výlučne fiskálny záujem. Oproti tejto skutočnosti nie je možné pri objektívnom hodnotení poprieť pozitívne úlohy nášho poisťovníctva pri finančnom odškodňovaní udalostí, ktoré postihli poistené subjekty.

Existencia štátneho monopolu v poisťovníctve priniesla aj mnohé negatíva. Štátny monopol nepredstavoval pre samotné poisťovne len výhody, ale naopak. Prevládalo administratívno-direktívne riadenie a aj kva-

lita poskytovaných služieb nebola vždy na požadovanej úrovni. Jedným z najväčších nedostatkov uplynulého obdobia je však aj skutočnosť, že sa zanedbala odborná príprava študentov na stredných a vysokých školách pre oblasť poisťovníctva.

Zanedbala sa výučba poistnej matematiky na vysokých školách ekonomického i právnického zamerania, poisťovníctvo sa vyučovalo len okrajovo. Následky tohto obdobia budeme pociťovať ešte určitú dobu, a preto treba privítať iniciatívu niektorých vysokých škôl a univerzít o zaradenie výučby predmetov poisťovníctva do učebných osnov. V súčasnosti sa poisťovníctvo dostáva aj do učebných osnov niektorých obchodných akadémií.

Nie je možné povedať, že aj v podmienkach trhovej ekonomiky zanikne fiskálny záujem o činnosť komerčných poisťovní. Objem predpísaného poistného a technické rezervy komerčných poisťovní predstavujú veľmi dôležitý kapitál, ktorý aj komerčné poisťovne, aj banky používajú pre svoje aktívne finančné operácie. Tým sa dostáva činnosť komerčných bánk a komerčných poisťovní do významného vzťahu.

Význam poistenia a poisťovníctva práve v dnešných podmienkach prechodu ekonomiky ČR na trhový mechanizmus podstatne vzrástol a tento trend sa dá očakávať aj v nasledujúcom období.

Charakteristika českého poistného trhu

Pokiaľ ide o vytváranie podmienok na rozvoj českého poistného trhu, je možné rozdeliť prvú polovicu 90-tych rokov do dvoch období. Prvú etapu od roku 1991 do roku 1993 je možné označiť ako kvantitatívnu, t.j. začiatok rozvoja poisťovníctva v novom trhovom prostredí. Rozhodujúce bolo prijatie zákona o poisťovníctve v roku 1991, ktorý umožnil vznik nových poisťovní a dojednávanie poistenia na komerčnom základe. Dobu od začiatku roku 1994 je možné charakterizovať ako kvalitatívnu etapu. Kľúčovým momentom bolo prijatie novely zákona o poisťovníctve, ktorá obsahuje povinnosť poisťovní vytvárať technické rezervy v súlade s novým spôsobom účtovania. Táto novela prvýkrát uložila komerčným poisťovniam povinnosť vykazovať stav ich solventnosti. Tieto nové predpisy vychádzajú z právnych noriem používaných v EU.

Komerčné poisťovne na českom poistnom trhu

Roku 1991 fungovali v ČR len 3 poisťovne. V rokoch 1992–1993 začalo v ČR pôsobiť postupne 12 až 20 komerčných poisťovní. K 31. 12. 1994 malo povolenie na podnikanie v poisťovníctve na území Českej republiky 27 komerčných poisťovní. Z nich 7 bolo zahraničných – pôsobiacich na území ČR formou organizačných zložiek. Ďalších 20 subjektov boli akciové spoločnosti. Spolu 9 poisťovní bolo založených s výlučne českým kapitálom, ďalších 11 má buď zahraničný, alebo zmiešaný kapitál. To znamená, že roku 1994 začalo v ČR činnosť 7 ďalších nových poisťovní. Roku 1995 sa zvýšil ich počet o 8. Takže v súčasnosti má v ČR licenciu už 35 poisťovní. Rast počtu poisťovní na českom poistnom trhu ukazuje graf č. 1.

Na poistnom trhu pôsobí niekoľko univerzálnych poisťovní, z ktorých 3 vykonávajú aj aktívne zaistenie.

Životné poistenie poskytuje 15 a neživotné 17 z 19 členov ČAP. Niektoré poisťovne sú špecializované, napr. na životné poistenie alebo na poistenie vývozných kontraktov a úverov proti komerčným a politickým rizikám, alebo na poistenie liečebných nákladov počas ciest do zahraničia.

Činnosť a výsledky práce komerčných poisťovní na poistnom trhu v ČR je možné hodnotiť vybranými ukazovateľmi činnosti. Jedným z nich je ukazovateľ predpísané poistné v príslušnom roku, iný ukazovateľ je počet zamestnancov alebo poistné na jedného obyvateľa. Podľa ukazovateľa predpísané poistné je možné zostaviť poradie komerčných poisťovní a ich podiel na poistnom trhu v príslušnom roku (pozri údaje v grafe č. 2).

V roku 1994 pripadalo z celkového predpísaného poistného 25,3 % na životné poistenie a 75 % na poistenie neživotné. V roku 1995 sa životné poistenie podieľalo na celkovom predpísanom poistnom už 27,2 % a neživotné poistenie 72,8 %. Toto postupné zvýšenie podielu životného poistenia na celkovom poistnom je možné hodnotiť pozitívne.

Postavenie prvých desať komerčných poisťovní na poistnom trhu v roku 1995 podľa predpísaného poistného vyplýva z údajov v tabuľke. Rozhodujúce postavenie na poistnom trhu si zachováva Česká pojišťovna, a.s., i pri súčasnom vzostupe podielov ostatných poisťovní. Podiel Českej poisťovne v roku 1995 bol 69,6 %,

Graf č.1 : Rast počtu poisťovní na poistnom trhu

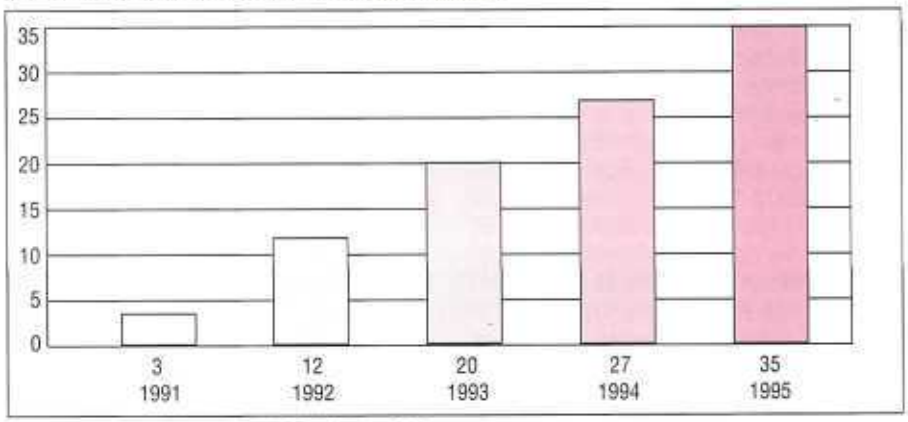

Podľa údajov Ministerstva financií ČR k 31. 5. 1996

Graf č.2 : Vývoj predpísaného poistného na poistnom trhu v ČR (v mld. Kč)

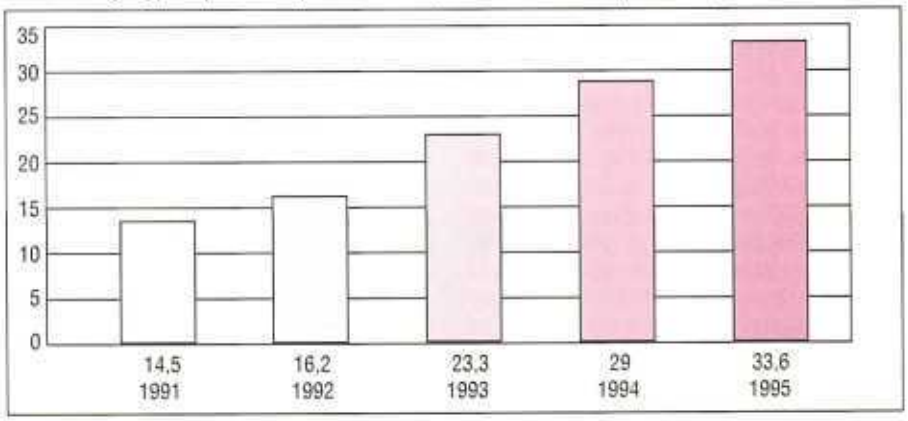

Prameň: Výročná správa ČAP za rok 1995

Podiel prvých 10 komerčných poisťovní na českom poistnom trhu (podľa výsledkov za rok 1995)

Poisťovňa	Podiel na trhu v %		
	Predpísané poistné spolu	Životné poistenie	Neživotné poistenie
Česká pojišťovna, a.s.	69,9	71,1	69,0
Česká Kooperativa., a.s.	9,4	0,06	12,9
Moravskoslezská Kooperativa., a.s.	4,4	0,1	6,0
Nationale-Nederlanden, životní pojišťovna	3,9	13,2	0,3
Pojišťovna IB, a.s.	3,1	9,2	0,8
Allianz pojišťovna, a.s.	2,2	2,71	2,0
ČS – Živnostenská pojišťovna, a.s.	2,1	0,1	2,8
Pojišťovna MORAVA, a.s.	1,1	0,09	1,5
První americko-česká pojišťovna, a.s. (AMCICO)	1,1	2,58	0,5
Česko-rakouská pojišťovna, a.s.	0,4	0,06	0,6

Prameň: Výročná správa ČAP za rok 1995

pričom v roku 1994 to bolo 76,7 % a v roku 1993 sa tento podiel pohyboval okolo 86 %.

Druhé miesto na poistnom trhu patrí Českej Kooperative s 9,4 %-ným podielom a tretie Moravskoslezskej Kooperative so 4,4 %-ným podielom. Podiely týchto poisťovacích spoločností v neživotnom poistení sú vyššie ako ich celkové podiely, lebo hlavný dôraz doposiaľ kládli na poistenie priemyslu a podnikateľov, prípadne na majetkové poistenia občanov. Značnú dynamiku v obchodnej produkcii v roku 1995 mali najmä Nationale-Nederlanden a Pojišťovna IB v životnom poistení.

Podľa uvedených údajov je možné konštatovať, že vývoj poisťovníctva meraný už spomínanými ukazovateľmi úspešne pokračoval aj v roku 1995.

Česká asociácia poisťovní (ČAP), ktorej členmi je 26 komerčných poisťovní z celkového počtu 35 poisťovní s licenciou MF ČR, uverejnila celkové výsledky hospodárenia svojich členov za rok 1995. Predpísané poistné ako základná zložka výnosov sa v roku 1995 zvýšilo oproti roku 1994 o 15,4 % na 33,5 mld. Kč. Rýchlejšie rástol tento ukazovateľ pri životnom poistení – zvýšenie o 23,8 % – než u neživotného poistenia, ktoré vzrástlo o 12,5 %. Táto rozdielna dynamika rastu viedla k zvýšeniu podielu životného poistenia na celkovom predpísanom poistnom z 25,3 % v roku 1994 na 27,2 % v roku 1995.

Ak porovnáme rast predpísaného poistného s infláciou, je možné tvrdiť, že poisťovníctvo dosiahlo v roku 1995 rovnako ako v predchádzajúcich dvoch rokoch reálny rast. Tento záver umožňuje aj fakt, že podiel členov ČAP na celkovom českom poistnom trhu dosahuje 99,54 %.

Vedúcim poisťovateľom ostáva aj v súčasnosti Česká pojišťovna, a.s., ale jej podiel sa znížil z 76,1 % v roku 1994 na 69,6 % v roku 1995. Na druhom mieste skončila Česká Kooperativa, a.s., (9,4 %) a na tretej pozícii Moravskoslezská Kooperativa (4,4 %). Prvých 10 poisťovateľov dosiahlo výrazný podiel na celkových výsledkoch členov ČAP v roku 1995, a to konkrétne vo výške necelých 98,0 %. Na ďalších 16 členov (k 31. 12. 1995 mala asociácia poisťovní 26 členov – komerčných poisťovní) prípadlo len 1,0 %. To súvisí najmä s rozdielnou štartovacou čiarou komerčných poisťovní. Niektorí z týchto poisťovateľov začali činnosť až v druhom polroku 1995.

Môžeme konštatovať, že český poistný trh sa postupne diverzifikuje. Z hlavných poisťovateľov zvýšili v minulom roku významne svoje trhové podiely – viac ako o 1 % – Nationale-Nederlanden (o 1,2 %), Pojišťovna IB, a.s., (o 1,3 %) a Allianz pojišťovna (o 1,3 %).

Základné imanie členských poisťovní ČAP dosiahlo v minulom roku 6,3 mld. K 31. 12. 1995 bolo v platnosti 11 818 275 poistných zmlúv. V roku 1994 bolo uzavretých 1 717 894 nových dlhodobých poistných zmlúv a 139 051 krátkodobých zmlúv, takže spolu bolo k 31. 12. 1994 v kmeni členských poisťovní ČAP 11 724 200 zmlúv. Celkový objem obchodnej produkcie v roku 1994 dosiahol 15 881 mil. Kč. Komerčné poisťovne vybavili 1 859 tis. poistných udalostí v roku 1995 a poistné náhrady za vzniknuté škody vyplatili spolu 18 655 974 Kč. V roku 1995 bolo uzatvorených 1,6 mil. nových poistných zmlúv a obchodná produkcia dosiahla 11,3 mld. Kč.

Koncom roku 1995 bol počet zamestnancov v komerčných poisťovniach – členov ČAP 13 375, čo predstavuje nárast oproti roku 1994 o 11,3 %. S týmito komerčnými poisťovňami spolupracovalo 31 521 externistov (obchodných zástupcov).

V roku 1995 pokračovala celková dynamika rozvoja českého poistného trhu. Celkové výnosy poisťovní, členov ČAP, dosiahli 63 959 mil. Kč za rok 1995 a celkové náklady 63 466 Kč. Zisk po zdanení (podľa daňových predpisov) bol 493 mil. Kč.

Rozšírenie ponuky poistných produktov

Existuje reálny predpoklad, že v blízkej budúcnosti vzniknú alebo začnú vyvíjať svoju činnosť ešte ďalšie komerčné poisťovne. V súlade s obchodným zákonníkom za podmienok stanovených zákonmi o poisťovníctve prídu na poistný trh v ČR aj ďalšie záhraničné subjekty.

Existenciu viacerých poisťovní na poistnom trhu v ČR môžeme len privítať. Veď pred rokom 1945 pôsobilo na území ČSR niekoľko desiatok poisťovní a aj v porovnaní so štátmi západnej Európy s približným počtom obyvateľov ako má Česká republika. To však neznamená, že na poistný trh je možné pripustiť automaticky každého záujemcu o poisťovanie. Máme na mysli najmä niektoré záhraničné poisťovne, ktoré v rozpore s právnym poriadkom v minulosti predčasne prenikli na poistný trh a stratili dôveryhodnosť obyvateľstva v Českej republike.

Vytváranie poistného trhu v ČR prináša tiež vytváranie nemálo nových pracovných príležitostí. Očakáva sa, že počet pracovníkov v komerčných poisťovniach by mal aj naďalej vzrastať a zároveň by malo prísť aj k vytváraniu ďalších pracovných príležitostí nadväzujúcich na činnosť komerčných poisťovní.

Vznik poistného trhu v podobe existencie viacerých poisťovní, ktoré nie sú štátnymi inštitúciami, si zákonite vyžaduje vytvorenie štátneho dozoru nad poisťovníctvom, tento by mal vykonávať svoju činnosť výlučne vo verejnom záujme. Ide o vytvorenie dozoru, ktorý sa na našom území viac ako 40 rokov neuplatňoval. V súčasnosti je výkonom štátneho dozoru nad poisťovníctvom poverené Ministerstvo financí ČR. Rozsah úloh, ktoré by mal tento dozor nad poisťovníctvom vykonávať, však ešte nezodpovedá budovaniu týchto orgánov. Pravdepodobne pretrváva určitý návyk, že s poisťovňami v uplynulom období neboli žiadne problémy. V tomto smere by sme mali na tieto skúsenosti čo najskôr zabudnúť. Na výkon dozoru nad poisťovníctvom je potrebné pracovníkov dobre zapracovať a nedá sa pritom predpokladať, že na toto pracovisko získame odborníkov len z poisťovníctva.

Orientácia českej ekonomiky na trhový mechanizmus vytvára nielen samotný poistný trh, ale ten súčasne vytvára najmä ekonomické podmienky na vznik trhového mechanizmu aj v iných odvetviach v podobe istôt, že pri vzniku náhodných udalostí bude podnikajúcim subjektom vzniknutá majetková újma a škoda nahradená, a to v súlade s poistnými podmienkami z vytvorených rezerv v komerčných poisťovniach.

Spolu s vytvorením účelného poistného trhu prídu jednotlivé komerčné poisťovne na poistný trh i s novými poistnými druhmi, a to vo forme zdokonalenia existujúcich poistení, ako aj s celkom novými poistnými produktami. V každom prípade však oprávnene očakáva každý subjekt poistného trhu vrátane klientov, že vytvorenie poistného trhu priniese aj zvýšenie úrovne poskytovaných poistných služieb a nový pohľad na poisteného ako na zákazníka a partnera komerčnej poisťovne.

Novovznikajúce komerčné poisťovne postupne obohacovali trh o nové poistenia. Aj v budúcnosti budú vytvárať nové poistné produkty. V súčasnosti sú zastúpené na poistnom trhu takmer všetky druhy poistení, avšak nie v dostatočne konkurenčnom počte. Väčšina poisťovní, ktoré sa špecializujú na neživotné poistenia, ponúka poistenie priemyselných a podnikateľských rizík, ale ani tu nie je možné hovoriť o kompletnej ponuke produktov. Napriek tomu je pokrok zreteľný. Na poistnom trhu v ČR sa ponúka spolu viac ako 100 základných poistných produktov.

Záver

Vývoj českého poisťovníctva v prvej polovici 90. rokov, resp. jeho transformačný trend môžeme označiť ako pozitívny. Máme na mysli najmä dynamiku poistného trhu meranú predpísaným poistným, rastom počtu poisťovacích subjektov a počtu zamestnancov, a tým aj rastom konkurencie, rozširovaním ponuky poistných produktov a aj postupným zlepšovaním starostlivosti o klientov.

To však neznamená, že český poistný trh nemá svoje problémy a bariéry. Rast kriminality negatívne ovplyvnil škodový priebeh napríklad poistenia domácností, ďalej napr. krádeže a nehody ovplyvňujú škodový priebeh poistení motorových vozidiel. Riešenie tarifnej nerovnováhy týchto poistných produktov priniesol negatívnu odozvu u poistených a tiež v časti českej verejnosti. Oproti druhej polovici 80. rokov došlo v prvej polovici 90. rokov k značnému poklesu v poistení poľnohospodárskych rizík, čo súvisí vo veľkej miere s privatizáciou a transformáciou v poľnohospodárstve. Poisťovníctvo musí tiež rešpektovať ekonomický vývoj v ČR, úspešný v makroekonomickom meradle, vyvolávajúci ale pochopiteľnú príjmovú diferenciáciu jednotlivcov.

Ďalší rozvoj poistného trhu a poisťovníctva v ČR vyžaduje splnenie niektorých cieľov. Sú to predovšetkým tieto:

- žiaduci postup v legislatíve – smerom k EU. Za potrebné je možné považovať prijatie zákona o poistnej zmluve, o úprave postavenia maklérov a sprostredkovateľov, presadenie niektorých povinne zmluvných poistení,
- presadenie niektorých zmien v oblasti zdanenia. Považujeme napríklad za účelné, aby sa poistné v životnom poistení mohlo započítať do nezdaniteľnej časti základu dane z príjmu, ako je to v rade vyspelých európskych krajín,
- sprísnenie pravidiel a podmienok na udeľovanie povolení na výkonavanie poisťovacej činnosti,
- uplatnenie etických princípov poisťovníctva a zvyšovanie imidžu komerčných poisťovní.

Špecifické úlohy sú v poisťovníctve v súvislosti s procesom prípravy vstupu ČR do EU. V najbližších rokoch práve tu bude treba vyvinúť maximálne úsilie, aby poisťovníctvo udržalo krok s celkovou transformáciou českej ekonomiky.

Ďalší rozkvet poisťovníctva je súčasťou radikálneho transformačného procesu, ale aj súčasťou preberania vlastnej zodpovednosti každého za seba. České poisťovníctvo prešlo vo svojom vývoji kus cesty. Existuje množstvo argumentov opodstatňujúcich tvrdenia, že jeho význam v ekonomike ČR sa zvyšuje. Aj v Českej republike je poisťovníctvo nedeliteľnou súčasťou modernej demokratickej spoločnosti, pričom plní významné úlohy tým, že:

- neutralizuje riziká jednotlivcov, domácností a firiem. Mnohé súkromné a podnikateľské aktivity by boli bez poistnej ochrany príliš riskantné. Dostatočná poistná ochrana často znamená zaistenie ďalšej ekonomickej existencie. Pri vyššej škode by totiž väčšia firma bez výplaty poistného plnenia skončila konkurzom. Do väčších existenčných problémov by sa dostali aj mnohé rodiny,
- v oblasti poistenia osôb – životné, dôchodkové, úrazové poistenie dopĺňajú alternatívu k štátnemu systému sociálneho zabezpečenia,
- poistenie je v mnohých prípadoch najefektívnejšia možná forma ochrany. Je potrebné túto skutočnosť vziať do úvahy, pretože inak by museli byť na úrovni podnikov, resp. firiem, vytvárané rezervy, ktoré by obmedzovali ich rozvoj a investície.

Komerčné poistenie – teda poistenie v trhovej ekonomike však znamená preberanie rizík, ktoré musia byť kalkulovateľné a zaplatiteľné. Komerčné poisťovne teda starostlivo zvažujú, aké riziká preberú s prihliadnutím na vlastné hospodárenie poistia a či je poisťované riziko zaplatiteľné.

V prvom rade je potrebné konštatovať, že české poisťovníctvo je dynamický obor. Poisťovníctvo je tiež dôležitým zamestnávateľom. Kým k 31. 12. 1993 pracovalo v poisťovniach 10 944 zamestnancov v trvalom pracovnom pomere, k 31. 12. 1994 to už bolo 11 433 zamestnancov. Nové vznikajúce poisťovne ponúkajú na trhu práce ďalšie pracovné príležitosti súvisiace s poisťovacou činnosťou, predovšetkým pre samostatných sprostredkovateľov a sprostredkovateľské firmy. Podľa údajov ČAP spolupracovalo s jej členmi 29 tisíc externistov v roku 1994. V roku 1995 bolo v poisťovňach ČR zamestnaných 13 375 pracovníkov a 31 251 externistov.

Poisťovníctvo ako rozvojové odvetvie vytvára nové pracovné miesta, čo má pre štát tiež daňový význam, lebo mzdy v poisťovníctve sú nad priemerom miezd v českej ekonomike.

Určitý efekt pre štátny rozpočet vyplýva z toho, že komerčné poisťovne (členovia ČAP) v roku 1994 aj v roku 1995 vykazovali zisk a zdanenie tohto zisku je príjmom štátneho rozpočtu.

České komerčné poisťovne sa postupne stávajú dôležitým investorom. Je to dané aj tým, že existencia časového rozdielu medzi príjmami z poistného a výplatou poistného plnenia (u životných poistení aj desiatky rokov) umožňuje hospodáriť s finančnými rezervami, t.j. investovať ich na finančnom trhu.

Z uvedených údajov a faktov vyplýva, že aj napriek niektorým čiastkovým problémom je v podstate transformácia v poisťovníctve ukončená. Súčasný stav na poistnom trhu nie je bez problémov, vytvorili sa však dobré predpoklady pre ďalší rast a rozvoj poisťovníctva – ako špecifického odvetvia trhovej ekonomiky, ktoré ju bude pozitívne ovplyvňovať aj v budúcnosti.

Použitá literatura:

1. Zborník prednášok z FIBEX-u BRNO 1995, vydala ČAP a Dům techniky Brno.
2. Materiály ČAP z rokov 1995 a 1996.
3. Výročná správa ČAP za rok 1995, Praha 1996.
4. Materiály MF ČR z rokov 1995 a 1996.
5. Pojistný obzor z rokov 1995 a 1996.
6. Poistné rozhľady z rokov 1995 a 1996.
7. Pojistné rozpravy zv. IX/1995.
8. Hospodářské noviny z 26. 8. 1995.
9. Ekonom č. 9/1995.
10. Ekonom č. 10/1996.

Dištančné štúdium

Inštitút bankového vzdelávania Národnej banky Slovenska v spolupráci s programom Európskej únie PHARE pripravil novú formu štúdia popri zamestnaní pre strednú úroveň bankového manažmentu. Na otvorení sa zúčastnil viceguvernér NBS Jozef Mudrík (na fotografii tretí vľavo) a zástupcovia konzorcia troch inštitútov vzdelávania z Portugalska, Francúzska a Rakúska, ktorí sa zúčastňujú na príprave tohto u nás ojedinelého projektu. Treba oceniť ich podiel na tvorbe úplne nových učebníc a učebných textov, ktoré z obsahového hľadiska a svojím zameraním zodpovedajú

kritériám zaužívaným v inšitúciách bankového vzdelávania Európskej únie.

Po slávnostnom otvorení sa v Inštitúte bankového vzdelávania začala pracovná časť prvého študijného dňa, na ktorom sa zúčastnilo 120 pracovníkov komerčných bánk z celého Slovenska.

Z rokovania Bankovej rady NBS

Dňa 10. januára 1997 sa uskutočnilo prvé rokovanie Bankovej rady Národnej banky Slovenska v tomto roku. Banková rada NBS na základe vykázaných predbežných výsledkov schválila preddavok na odvod zisku NBS za rok 1996 do štátneho rozpočtu Slovenskej republiky v objeme 1 711 mil. Sk (spolu s preddavkom 500 mil. Sk odvedeným v priebehu roku 1996 to predstavuje sumu 2 211 mil. Sk), čím sa naplnila úroveň odvodu NBS do štátneho rozpočtu SR za rok 1996.

– JO –

Poďakovanie Philippe Aguérovi

Dňa 15 januára 1997 sa konalo pracovno-spoločenské stretnutie pri príležitosti ukončenia pôsobenia pána Philippe Aguéru v Národnej banke Slovenska. Na stretnutí sa zúčastnil guvernér NBS Vladimír Masár, členovia Bankovej rady NBS spolu s členmi vedenia centrálnej banky Francúzska (Banque de France). Pán Philippe Aguéra pôsobil v NBS ako poradca guvernéra pre otázky bankového dohľadu. Svoju činnosť poradcu v NBS začal vykonávať v novembri 1993 na odporúčanie Medzinárodného menového fondu a Európskej únie. Pred príchodom do NBS pracoval ako inšpektor dohliadky na mieste vo francúzskej nezávislej inštitúcii Banking Commission, ktorá vo Francúzsku vykonáva dohľad nad domácimi i zahraničnými bankami. Šesť rokov pôsobil v Banque de France ako komisár vnútorného bankového auditu. Guvernér Národnej banky Slovenska Vladimír Masár poďakoval pánovi Aguérovi na záver viac ako trojročného pobytu v Slovenskej republike za jeho aktívnu účasť pri implementovaní pravidiel obozretného podnikania a kapitálovej primeranosti bánk do slovenského bankovníctva. Stretnutie, na ktorom sa zúčastnili aj najbližší spolupracovníci pána Aguéru z úseku bankového dohľadu NBS, sa konalo v priateľskej a veľmi srdečnej atmosfére.

Text a foto: PhDr. Ivan Paška

EVALUATION OF THE BUSINESS ACTIVITIES OF BANKS

Ing. Soňa Vágnerová
Institute of Monetary and Financial Studies, NBS

The National Bank of Slovakia collects and processes, through its department of banking statistics and branch offices in Bratislava, Banská Bystrica, and Košice, statistical data on bank products and services offered by individual banks by region and in the banking sector as a whole. The data are categorised according to what type of bank products they refer to – deposit and lending products – by region, i.e. in the former regions of Western Slovakia including the City of Bratislava, Central Slovakia, and Eastern Slovakia. Deposit and lending operations conducted by banks in the SR during 1995 were evaluated on the basis of data available in 1996. To gain a dynamic picture, this evaluation will be supplemented by data from 1996.

In 1997, the collection and processing of statistical data, which will be carried out by the regional branches of the NBS, will be affected by the new territorial division of Slovakia. As far as the range of bank products and services is concerned, the database should be updated with the most recent information on products available on the Slovak banking market, provided they are of significance in terms of function and volume, and are comparable to international standards.

The political and economic changes in Slovakia created conditions for the development of a market-oriented banking system, which, unlike the monobank model used in a centrally planned economy, started to play a significant role in the allocation of resources. The creation of the new banking system started after the re-establishment of two-tier banking, its institutional framework is still in the process of development, which requires frequent amendments to the existing legal conditions.

The question of competition is closely linked with the functioning of a market economy. The existence of stiff competition among certain groups of bank products, the differentiation of customers by type, and the growing demands of customers force the banks to shift the focus from the present quantitative approach to the improvement of bank products and services according to the requirements of customers.

The banks compete against each other for a share of the market, which stimulates the further development of bank products and services. The competition is underway in the market for various groups of bank products, i.e. purchase of money in the form of deposits, sale of money in the form of loans, establishment of bank accounts, purchase and sale of securities, etc.

The main problem of commercial banks is how to bring the goals of banking business into harmony, i.e. the ability of the bank to cover its operating costs and prevent bank failures, the ability of the bank to repay foreign funds (deposits) on demand, and the ability of the bank to make a profit. In an effort to earn a higher profit, the bank may get involved in risky transactions or unsecured lending operations threatening its liquidity, or provide long-term loans regardless of the volume and time structure of its primary resources.

Another problem is the management of bank liquidity through liabilities. From a static point of view, a bank can maintain its liquidity by purchasing only time deposits and issuing bank obligations. In this case, the bank will have stable resources without the risk of running into illiquidity; such a situation is enjoyed at present only by pure mortgage banks.

From a dynamic point of view, time deposits and obligations have various maturities. Before the date of maturity, the bank must obtain further resources either by the selling of further obligations and/or certificates of deposit, or purchasing time deposits. If the bank obtains deposits in return for certificates of deposit and bank obligations, the financial investor may convert these securities into cash on the financial market (securitisation of liabilities) before maturity. However, the situation is somewhat complicated as the bank must provide other banking services as well, i.e. to accept demand deposits and short-term deposits. The shorter the terms of deposits and the faster the rate of their turnover, the more serious the problem of liquidity management through liabilities becomes.

Demand deposits – current accounts – represent an expensive source of funds for the bank, since their administration requires more operations than other types of deposits; lower amounts of funds are kept on such accounts, and the possibility of using these funds for lending purposes is restricted by the relatively high ratios of required reserves and liquidity. On the other hand, the bank pays low interest rates, charges a commission for each operation, and various fees for the administration of the account and the realisation of interbank payments. Incomes from current accounts do not cover the bank's expenses for their maintenance; their significance lies in the opportunity to establish contacts with customers from whom the bank may obtain other types of deposits.

Time deposits represent a stable source of funds for the bank, an important component of liquidity, and are generally subject to reduced reserve requirements[1]. In the case of some long-term deposits, the bank may be exempt from the obligation to create reserves. Banks offer higher rates of interest on time deposits in cases when the date of maturity is fixed in advance without the possibility of withdrawal before the agreed date, large deposits, and longer-term deposits.

Another form of collecting time deposits is the sale of certificates of deposit, which are receipts for time deposits issued for a stated time period, i.e. short-term, medium-term, and long-term deposits. The term of maturity and the rate of interest ear-

[1] In practice, the setting of reserve requirements is influenced by other factors as well, e.g. macroeconomic development.

ned on certificates of deposit are fixed in advance, like in the case of time deposits. However, certificates of deposit are, contrary to time deposits, negotiable instruments which can be sold by the depositor on the secondary market before maturity. They may also be sold at any time to another investor. The new owners of negotiable certificates of deposit obtain liquid assets which may be converted into cash on the secondary market. By issuing certificates of deposit, the bank obtains deposits assured for the whole of the stated time period, i.e. they may not be withdrawn on demand like time deposits.

Savings deposits are more stable resources than demand deposits, even if they may undergo fluctuations which affect the bank's liquidity. These resources do not require high interest costs. In the case of interest on the part of the State, some types of savings deposits are supported either in the form of tax allowances or state premiums. The actual time of turnover of savings deposits may be shorter than in the case of time deposits. To attract new customers, the bank must continually innovate the conditions it offers for savings deposits. One such motivating factor is the protection of deposits. Another form of saving, besides passbooks, is the purchase of certificates of deposit which pay a better rate of interest.

With regard to the structure of primary deposits, the creation of long-term resources at banks is most influenced by time and savings deposits. A special position among long-term savings deposits is occupied by building society deposits.

The lack of lending resources necessary for the financing of long-term investment projects forced economic entities to use securities – instruments without a long tradition in Slovakia. One of the possibilities for obtaining financial resources is the issue of bonds, especially corporate or municipal bonds, in addition to issues of new shares. The bank selected by the customer (meeting all conditions stipulated for the issue of securities) shall place the securities on the domestic and/or international market. In addition, the bank may generate financial resources by issuing its own (bank) securities, i.e. shares to increase the bank's equity capital, or bonds to obtain funds for its own transactions.

From issues of obligations, the bank obtains stabilised long-term resources, for which the financial investor has no right to give notice of withdrawal, but may sell the bonds at any time on the secondary market. From the point of view of expenses, the issue of obligations represents the midpoint between the more expensive issue of shares and the cheaper refinancing of savings and time deposits. A compensation for the higher costs is the acquisition of longer-term disposable funds, which are not subject to reserve requirements.

The business activities of most banks are dominated by the sale of lending products. Bank loans generate a significant part of the profit and indirectly influence the collection of deposits and the provision of banking services. On the other hand, lending products represent risky assets for banks; they are not fully liquid as they are rarely converted into cash before maturity.

Some loans may be secured by the property of the debtor (in addition to a credit agreement), other loans are granted solely on the basis of an agreement containing a promise for repayment. Such unsecured loans are more risky.

With regard to structure by term, bank lending is dominated by short-term loans. In the category of long-term loans, there are considerable differences among banks. The granting of long-term loans is a more risky undertaking for banks under the existing conditions. For customers, long-term loans are advantageous for they may be adjusted to their individual needs. They represent a stage preliminary to the standardised issue of bonds which are negotiable on the capital market.

The sum of a bank's equity capital and total foreign primary resources obtained from non-bank customers should, under ideal conditions, be equal to the bank's total assets. For various reasons, this relationship is not always preserved. The bank has the possibility to replenish its missing resources from other banks or from the central bank. Central bank credits are money market instruments and are used to influence the business activities of banks. The amount of such credits including the price charged for them is one of the instruments of monetary policy.

By purchasing funds in the form of deposits and selling them in the form of loans, the banks tries to satisfy the requirements of customers and to improve its financial position and liquidity. Interbank deposit and lending operations abroad account for approximately 30% of the balance.

In evaluating the business activities of banks, based on a static view on the balance sheet of assets and liabilities of banks as at 31 December 1995 and its structure divided into operations in cash and interbank accounts, operations with customers, operations in liabilities, stocks, and interim accounts, and operations in tangible and intangible assets and capital accounts (including own resources), we may categorise banking institutions (according to the balance-sheet values[2])

[2] The total balance includes the balance sheets of state financial institutions and specialised banks - building societies, the activities of which are different from those of commercial banks, and influence the balance-sheet structure, the reported volumes of products by type, and have an impact on the comparison by region.

Basic Regional Data as at 31 December 1995.

1	2	3	4	5	6		7	8	9
Regions	Area (km²)	Population	Employment (Persons)	Registered unemployment (Persons)	Number entrepreneurial entities		Gross turnover (Sk millions)	Deposit operations (Sk millions)	Lending operations (Sk millions)
					Business organisations	Private individuals			
ZsK a BA	14 860	2 177 878	735 181	116 494	23 632	137 388	570 032	185 482.0	166 809.9
SsK	17 982	1 638 837	417 700	97 981	10 503	68 699	268 560	63 879.9	66 597.4
VsK	16 194	1 551 075	350 177	118 816	9 501	69 023	249 605	58 823.5	53 149.7
SR	49 036	5 367 790	1 503 071	333 291	43 636	275 110	1 088 197	308 185.4	286 557.0

Source: Statistical Office of the SR, NBS branches

Location of the Branches of Commercial Banks as at 31 December 1995

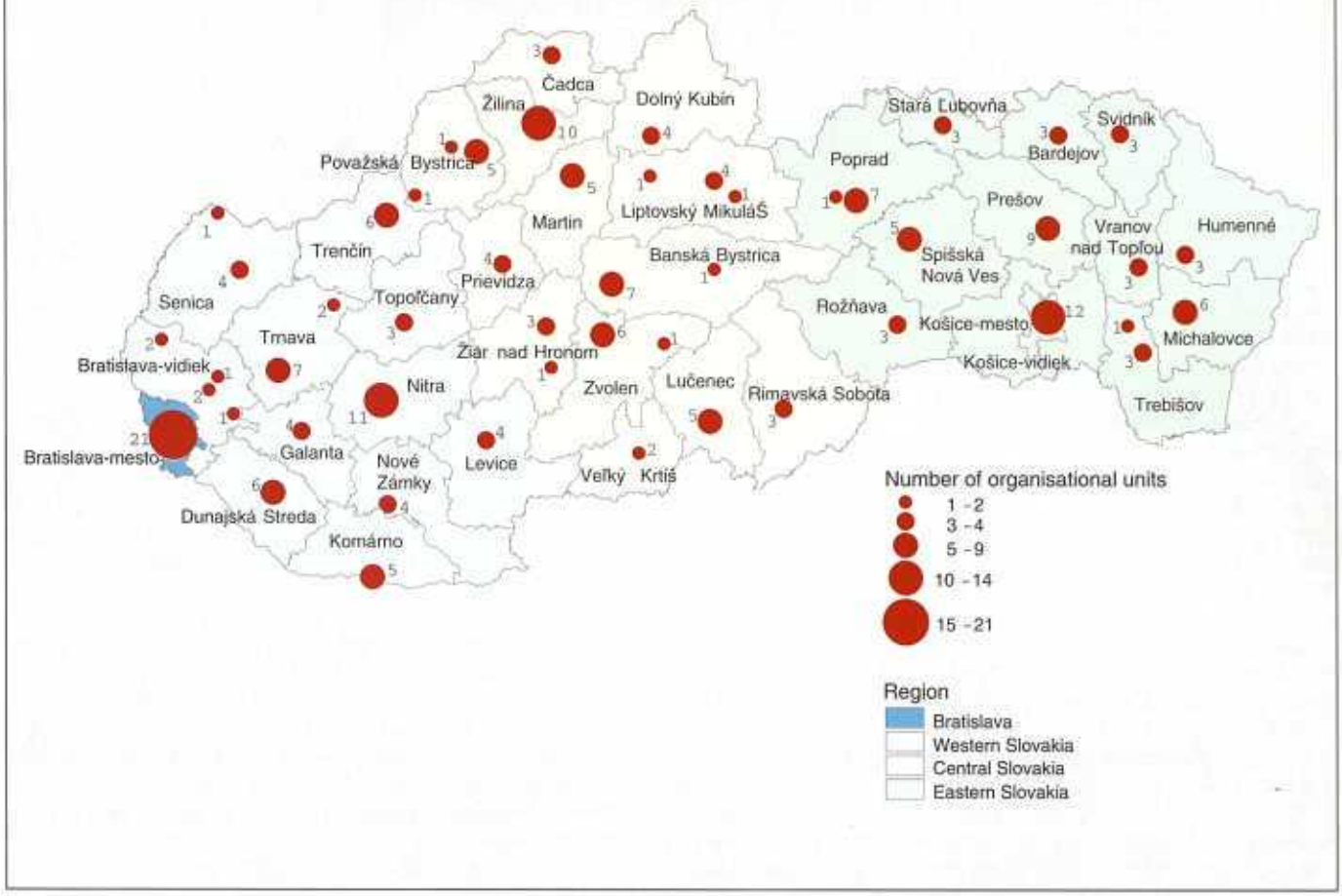

as follows: large (with a 5 to 30% share of the balance of assets and liabilities of banks operating in SR), medium-sized (with 1 to 4% share), and small banks (with less than a 1% share). The above groups of banks exhibit characteristic differences when transactions with customers and transactions in cash items and interbank accounts are compared on the side of liabilities as well as assets.

Large banks account for 27 to 29% of the total assets and liabilities of banks. The asset side is dominated by interbank transactions, representing 4 to 10% of the total figure for interbank transactions on the asset side (21.54%). Of the total volume of asset-side transactions with customers (representing 48.39%), large banks account for 7 to 16%; on the liability side, they represent 15 to 23% of the total figure for transactions with customers (58.97%). Large banks obtain funds mostly from customers, and utilise them for interbank transactions and lending to customers. The category of large banks includes banks with a 6 to 8% share of total assets and liabilities. A characteristic feature of these banks is a more balanced ratio between interbank operations and transactions with customers on the side of liabilities, and an orientation to lending to customers on the side of assets.

The share of medium-sized banks of the total volume of assets and liabilities of banks ranges from 1 to 4%; these banks obtain their resources mainly from customers and sell them to customers.

Small banks with a share less than 1% of total assets and liabilities cannot be characterised unambiguously. Banks starting to operate on the banking market have a considerably greater share in interbank transactions on the side of assets as well as liabilities.

The above facts indicate that deficits in transactions with customers are usually covered by interbank transactions. Transactions with customers on the sides of liabilities and assets represent the largest balance-sheet item in percentage terms.

The largest share in transactions with customers on the liability side is held by Slovak banks, i.e. banks operating on the banking market for a longer period of time, with a developed network of branches and a strong position on the deposit market. This category includes 100% Slovak-owned banks with a 60.71% share and joint venture banks with a 61.87% share on the liability side of the balance sheet. The branches of foreign banks represent 50.93%. This is also characteristic of large banks with a 27 to 29% share of the total balance of assets and liabilities, and of medium-sized banks with a 1 to 4% share. On the asset side, the largest share (65.27%) of the total volume of transactions with customers is held by the branches of foreign banks (while 100% Slovak-owned banks account for 60.50%, and joint venture banks for 56.23% of the total). In terms of size, the balance total of banks operating on the Slovak market is dominated by large banks (6 to 8%).

With regard to transactions with customers, excluding transactions in securities according to the above categories of banks, Slovak banks (local banks without

foreign capital participation with a 60.13% share, and joint venture banks with a 60.77% share), in contrast to the branches of foreign banks, concentrate on interbank transactions and provide fewer loans to customer from funds purchased from customers. On the other hand, the branches of foreign banks replenish their resources (purchased from customers) through interbank transactions, and use the obtained funds for asset-side transactions with customers.

After excluding state financial institutions and building societies from the above categories of banks, on the side of assets held by Slovak banks without foreign participation, the share of transactions in cash items will increase to 32.60% as a result of interbank transactions, and transactions with customers will fall to 47.60%. On the side of liabilities, the share of transactions in cash items will drop to 20.02% and that of transactions with customers will increase to 64.47%. In the case of banks with foreign capital participation, transactions in cash items will fall to 32.92%, whereas transactions with customers will increase to 47.67% on the asset side; on the side of liabilities, the share of transactions in cash items will increase to 29.00%, and that of transactions with customers will drop to 55.72%.

Slovak banks are more active in conducting transactions with customers on the side of liabilities, whereas the branches of foreign banks compensate for these activities by making loans to customers.

On the liability side, the largest share was achieved by savings deposits (47.07%), especially short-term savings deposits (34.78%) in the banking sector as a whole. These resources are relatively stable, which is of benefit mainly to banks without foreign capital participation. This underlines the justification of the Protection of Bank Deposits Act No. 118/1996, passed by the National Council of the SR, which creates conditions for the collection of longer-term savings deposits. On the asset side, standard receivables are dominated by short-term loans (18.93%); of which, current assets account for 57.14%. Long-term loans are granted mostly by Slovak banks without foreign capital participation, in the form of investment banking loans (44.85% of long-term loans), and by the branches of foreign banks (31.14%; of which current assets represent 93.84%).

The foreign resources of Slovak banks are dominated by savings deposits (50.72%); of which, short- and medium-term savings deposits account for 34.86% in an equal ratio. In the case of Slovak banks with foreign capital participation, the largest share is held by long-term savings deposits (69.30%), due to deposits with building societies. At the branches of foreign banks, the largest volume is taken up by time deposits (54.13%), which are dominated by short-term deposits at up to one-month notice (38.58%). Time deposits maintained at Slovak banks with foreign capital participation are dominated by medium-term deposits (40.47%).

The branches of foreign banks have a greater share in demand deposits – current accounts – than Slovak banks. Current accounts create conditions for obtaining further funds from customers in other forms; otherwise, they represent an unstable source of funds.

Regarding the structure of clientele, the best customers for collecting primary deposits are households (with a 51.78% share of total deposits) with their savings deposits (representing 90.32% of household deposits). The most significant customer for lending products is the business sector (with a 93.09% share of the total volume of loans); of which, the private sector attracts 63.67% and at the same time represents the most risky customer.

The infrastructures of commercial banks, on account of their profit-oriented nature, are concentrated in areas with well developed conditions for business activities. In Slovakia, such areas are the following: Bratislava, Banská Bystrica, Košice, Žilina, Nitra and their surroundings. Further criteria for the localisation of banks are: operating costs, access to the capital market, possibility of combining banking operations with transactions in securities.

In a well developed competitive environment, mainly large banks have preconditions for prosperity. The size of such banks is expressed by the number and location of branches in regions where there is adequate demand for bank products and services. On the other hand, the localisation of organisational units makes it possible for the bank to respond more flexibly to regional variations in demand, which are determined by the specific demands of individual businesses operating in the region and the behaviour of households. Thus the bank may strengthen its position on the local market by covering the region's demand for bank products and services, and thus contribute to the improvement of the banking sector as a whole.

Banks establish branch offices (see map) and lower organisational units in the areas of their interests. The size of a bank's network, which is controlled from the head office, indicates the strength of the given bank. On the other hand, the deficiencies of lower organisational units may have a negative influence on the name of the bank. The branches of commercial banks are lower organisational units, which conduct basic banking operations – collect deposits and make loans. A branch office may exercise control over lower organisational units (sub-branches, representative offices, exchange offices) having restricted powers, or specialising in a certain group of customers, bank products or services.

In regional comparisons (see table), the following facts must be taken into consideration:

- the branches of commercial banks are subject to credit limits, large credit exposures must be approval by the head office;
- some banks operating in the SR have no branches in other regions, therefore their records of banking operations relate only to the region of locality;
- in the area of lending products, regional recording may be inaccurate, because loans are recorded according to the applicant's registered office and not according to the place of concrete activity.

The Slovak banking market is in the process of development, and has experienced problems specific to the ongoing economic reform. Under the existing economic conditions, it is difficult to make an estimate of the individual risks (economic, financial) and the solvency of customers; this is due partly to the lack of an adequate regional database within the banking sector.

References, legal regulations, and sources of information:

1. POLIDAR, V.: Management of Banks and Banking Transactions, 1995.
2. VYBÍHAL, V.: Application of Balance Sheet Ratios in Evaluating the Results of Banking Activities. Finance and Credit, 1995.
3. The Banking Act No. 62/1995.
4. Statistical publications of the NBS.
5. Data from the branches of the NBS.

A NEW FORM OF EDUCATION

Ing. Dušan Garay, CSc.
Institute of Banking Education

On 25 January 1997, the Institute of Banking Education opened, with the support of the European Union's PHARE programme, a two-year distance course called 'Banking Management', designed for the further education of middle-level bank management.

The previous PHARE training programmes in banking were aimed at the transfer of advanced banking know-how to the Slovak banking sector, i.e. expertise and practical experience from the world of banking, through traditional forms and methods of professional training.

In order to extend the scope of banking education through new systematic approaches well-proven in advanced banking systems, the Institute of Banking Education introduced distance study opportunities in the Slovak banking sector.

In close cooperation with the Commission for Human Resources and Education of the Association of Banks, the Institute of Banking Education organised several meetings with bank executives of personnel and training departments with the aim of verifying the results of surveys conducted into the educational needs of banks in connection with the opening of distance courses.

In preparation for the project, the relevant PHARE commission selected a foreign consortium for co-operation with the Institute of Banking Education. The consortium is made up of the Portuguese Banking Training Institute, the French Centre for Banking Training, and the Financial Academy of Austria.

The organisational and technical preparation of the distance course took place in 1996. This demanding stage of the project was taken up with the adaptation of foreign textbooks and the preparation of new ones for selected subjects.

It is to be noted that some chapters of the textbooks provided by our foreign partners had to be revised to a much greater extent than we had originally expected in view of the target level of the first group of participants.

The orientation on middle-level bank management follows from the results of previous surveys into the applicability of distance learning in the banking sector.

For the first pilot course of study, a total of 120 middle-level bank managers were selected from the Slovak banking sector.

The system of distance learning is applied by banking training institutes all over the world for its undeniable advantages, which make it possible to train a greater number of participants according to a prescribed curriculum. Distance learning is basically a controlled form of individual study, characterised by a special methodological approach including systematic verification and evaluation.

With regard to the existing forms and methods of training, the distance study is to be understood as a special alternative.

The main advantages of distance learning, in comparison with the traditional forms of education (courses and seminars in class rooms, or at training centres) are the following:

- lower costs (the costs of distance learning are estimated at roughly 30% of the cost of traditional study);
- the possibility of using top level lecturers, authors, and consultants for the preparation of textbooks and teaching aids;
- flexibility, i.e. the place of consultation is selected independently of the training centre (the lecturers and consultants meet the trainees at their places of work according to a set schedule of consulting and examination days).

The method of distance learning makes it possible for bank employees to take part in a training scheme regardless of their places of work, and to bring their studies into harmony with their professional careers and personal lives. Finally, this form of study makes it possible to combine the acquired information with practical experience from everyday work.

The preparation and organisation of a distance course are based on five basic areas illustrated in the chart below.

The effective interaction among the above areas of the training system is an important condition for the success of the whole educational process.

The support system, which is based on group and individual consultations (in addition to textbooks and manuals), makes it possible for the trainees to eliminate gradually the 'unclear areas' they encounter during their studies.

The curriculum consists of eleven subjects, which are divided into semesters as follows:

1st semester:
- Banking operations
- Marketing for banking services
- Human resources management

2nd semester:
- Basic legal aspects of banking
- Basics of accounting for banks
- Financial markets

3rd semester:
- Credit risk analysis and management
- International banking
- Interpersonal communication

4th semester:
- Asset and liability management
- Management in banking

Regarding the contents of the study programme, the subjects and orientation of the course are in line with all the requirements used by banking training institutes in EU countries.

The distance study programme called 'Banking Management' has been accredited by the Ministry of Finance of the SR, and the successful graduates will obtain a certificate valid throughout the nation.

The distance study programme, 'Banking Management', is worth ECU 500 thousand, and represents significant support for the improvement of the professional qualification of Slovak bank managers under the European Union's PHARE programme.

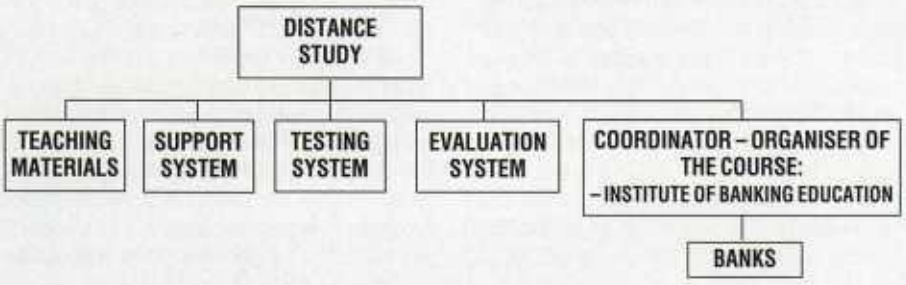

Odborový zväz pracovníkov peňažníctva a poisťovníctva v spolupráci s Národnou bankou Slovenska zorganizoval

II. ročník zimných športových hier,

ktoré sa konali v dňoch 17. – 19. januára 1997 v lyžiarskom stredisku Šachtičky pri Banskej Bystrici. Zimných športových hier (ZŠH) sa okrem domácich športovcov z jedenástich peňažných ústavov zúčastnil aj silný reprezentačný výber zo Slovinska.

Záber zo slávnostného otvorenia

NBS reprezentovali pretekári z celého Slovenska. Medzi najúspešnejších patrili v bežeckých disciplínach F. Fekete (Košice), S. Rejtová (Bratislava), v slalome V. Kalina (Banská Bystrica), M. Pucher (Bratislava), E. Hegerová (Banská Bystrica), M. Koková (Bratislava).

Ranné slnko v prvý deň turnaja potešilo všetkých pretekárov, snáď iba lepšie snehové podmienky (zľadovatelé trate) mohli prispieť k úspešnejšiemu súťaženiu.

Družstvá mužov a žien boli rozdelené do dvoch vekových kategórií, v ktorých sa súťažilo v troch disciplínach: slalom, beh a beh kombinovaných štafiet. Muži súťažili v kategórii vek do 35 rokov a vyššie a ženy vek do 30 rokov. Jednotlivé disciplíny sa bodovali podľa vopred dohodnutého kľúča (1. miesto – 15 bodov, 2. miesto – 12 bodov, 3. miesto – 9 bodov, 4. miesto – 7 bodov atď.) a súčet bodov vo všetkých disciplínach dával konečný obraz o umiestnení toho-ktorého družstva.

Slalomové disciplíny boli v dvoch kolách, beh mužov bol na 8 km, žien na 4 km a zmiešané bežecké družstvo (dvaja muži a jedna žena) súťažilo v behu na 2x2 km a 1 km.

Začiatok jednotlivých disciplín ukázal, že pretekári sa na športové hry pripravili a ani nie celkom vyhovujúci terén neubral nič z ich lyžiarskeho majstrovstva.

Vynikajúci reprezentačný výber lyžiarov zo Slovinska nenechal nikoho na pochybách, kto bude víťazom II. zimných športových hier na Šachtičkách. V celkovom hodnotení získali športovci zo Slovinska 135 bodov pred Slovenskou sporiteľňou, a. s., (114 bodov), Všeobecnou úverovou bankou, a. s., (84 bodov) a družstvom A z Národnej banky Slovenska (83 bodov).

Ceny víťazom odovzdal viceguvernér Národnej banky Slovenska Marián Jusko spolu s členmi predsedníctva Odborového zväzu pracovníkov peňažníctva a poisťovníctva.

Na záver krátkeho ohliadnutia za vydareným športovým podujatím treba všetkým zúčastneným i organizátorom poďakovať za príjemné športovo-spoločenské chvíle na Šachtičkách.

Text a foto: Ing. Július Stano, NBS